

RAPORT Z BADAŃ PROWADZONYCH W RAMACH PROJEKTU:

*OBYWATELSKIEGO MONITORINGU WSPÓŁPRACY
INSTYTUCJI PUBLICZNYCH W ASPEKCIE
IDENTYFIKACJI OFIAR HANDLU LUDŹMI I
RESPEKTOWANIA ICH PRAW*

DR LAURA KOBA

2014 WARSZAWA

I. Informacja o projekcie i jego celach

„Obywatelski monitoring współpracy instytucji publicznych w aspekcie identyfikacji ofiar handlu ludźmi i respektowania ich praw był projektem realizowanym od kwietnia 2013 roku do czerwca 2014 przez Fundację przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu „La Strada” w partnerstwie z „La Strada” o.p.s. z Republiki Czeskiej. Projekt finansowany był z Grantu Blokowego Szwajcarsko - Polskiego Programu Współpracy SWISS CONTRIBUTION, w ramach I Priorytetu: Funduszu dla Organizacji Pozarządowych.

Organizatorzy monitoringu postawili przed sobą następujące cele:

1. Podniesienie jakości działań instytucji publicznych w zakresie skutecznej identyfikacji ofiar handlu ludźmi (hl).
2. Wzrost poziomu informacji o prawach przysługujących ofiarom handlu ludźmi, a także o problemie z ich respektowaniem, w instytucjach publicznych oraz wśród obywateli.
3. Wzmocnienie współpracy międzyresortowej i międzyinstytucjonalnej w zakresie przestrzegania i realizacji praw ofiar.
4. Propagowanie udziału obywateli i organizacji pozarządowych w społecznej kontroli instytucji publicznych.
5. Wymiana wiedzy i doświadczeń z partnerem zagranicznym na temat pracy z ofiarami handlu ludźmi.

Jako bazę teoretyczną do monitoringu przeprowadzono analizę dokumentów regulujących prawa ofiar handlu ludźmi w Polsce i Czechach, ze szczególnym uwzględnieniem Dyrektywy Unii Europejskiej i Rady 2011/36/UE, określono standardy pomocy a następnie zbadano praktykę stosowania tych standardów w wybranych instytucjach publicznych i organizacjach pozarządowych. Dyrektywa ta jest uznana za kompleksowe wytyczne w celu zwalczania procederu handlu ludźmi. W związku z tym, na Państwo Polskie nałożone zostały zadania profesjonalnego przygotowania odpowiednich służb oraz przygotowania społeczeństwa do zmagania się ze zjawiskiem handlu ludźmi. Badania ankietowe miały dać odpowiedź na pytanie na ile funkcjonariusze publiczni są przygotowani do identyfikacji ofiar handlu ludźmi oraz respektowania ich godności a także wynikających z Dyrektywy uprawnień, których bazą są prawa człowieka.

Założenia co do celów przeprowadzonych badań były szersze niż sugeruje to sam tytuł monitoringu. Cele wynikające z tytułu to:

- a) Identyfikacja ofiar handlu ludźmi oraz przygotowanie funkcjonariuszy do przeprowadzanie procesu identyfikacji (z tego wyniknęło pytanie końcowe, po monitoringu – w jaki sposób przebiega procedura identyfikacji ofiary i jakie są tryby odwoławcze w tej procedurze?)
- b) Jak daleko posunięta jest współpraca różnych instytucji, aby potencjalna ofiara otrzymała jak najbardziej fachową, kompleksową i wszechstronną pomoc oraz wsparcie w trakcie trwania całego procesu oraz po jego zakończeniu.
- c) Znajomość i respektowanie praw ofiar handlu ludźmi, które są prawami człowieka

Nasz monitoring nie był badaniem *stricte* naukowym. Służył raczej określeniu stopnia znajomości praw i procedur mających zastosowanie w przypadkach pracy z ofiarami handlu ludźmi, a także wychwyceniu ewentualnych luk w wiedzy i umiejętnościach funkcjonariuszy i pracowników instytucji Państwa i organizacji pozarządowych. Rezultaty posłużą przygotowaniu i udoskonaleniu programów szkoleniowych. Ponadto zaangażowanie przeszkolonych ankieterów i opracowane narzędzia (ankiety) do monitoringu posłużą monitorowaniu przestrzegania praw ofiar przez organizacje pozarządowe w przyszłości.

II. Organizacja monitoringu:

Wymienione powyżej cele stały się powodem do przeprowadzenia badań na temat przygotowania funkcjonariuszy publicznych do ochrony ofiar handlu ludźmi oraz ew. działań profilaktycznych co stanowi niejako wartość dodaną, ponieważ nie zawiera się w zakładanych celach. Skalę trudności w organizacji monitoringu określał jego geograficzny zasięg, konieczność współpracy z kilkoma instytucjami o różnym charakterze (zarówno zarządzanych centralnie jak i niezależnych) i ograniczony czas, toteż istotną kwestią było zorganizowanie monitoringu w czasie i przestrzeni. W związku z tym należało podjąć decyzje w następujących kwestiach (pytaniach):

- kto i w jaki sposób ma przygotować narzędzia badawcze?
- z kim przeprowadzić monitoring?
- jakie grupy należy zbadać aby uzyskać wiarygodny opis zjawiska?
- gdzie przeprowadzić badania?
- czym kierowano się dokonując powyższych wyborów?

Odpowiedzi na te pytania pozwolą zorientować się na ile możliwe okazało się przeprowadzenie wiarygodnego badań.

1. Grupy osób badanych

- Pierwsza i największa grupa to funkcjonariusze publiczni oraz urzędnicy różnych instytucji publicznych .

Instytucja	Liczba osób
Sądy	12
Prokuratura	20
Policja	14
Straż Graniczna	13
Pracownicy Ośrodków Pomocy Społecznej	19
Pracownicy Ośrodków Interwencji Kryzysowej	13

- Druga grupa badanych, organizacje pozarządowe – **13** osób

- Trzecia, to ofiary lub potencjalne ofiary handlu ludźmi – **10** osób

W raporcie wykorzystano również informacje przekazane przez osoby, które towarzyszyły świadkom/pokrzywdzonym - ofiarom w trakcie ich kontaktów z instytucjami (obserwacje uczestniczące). Obserwacji uczestniczących przeprowadzono **27**.

1. Obszar terytorialny badań

Monitoring prowadzony był w siedmiu województwach: dolnośląskim, lubelskim, łódzkim, małopolskim, mazowieckim, pomorskim i zachodniopomorskim,

Zastosowanie kryterium terytorialnego wynikało przede wszystkim z możliwości organizacyjnych monitoringu i ograniczeń finansowych. Istotnym kryterium wyboru były miejsca, w których toczyły się sprawy związane z podejrzeniem o przestępstwo handlu ludźmi lub gdzie znajdowały się osoby zidentyfikowane jako ofiary handlu ludźmi.

Ponadto w tych województwach mają swoje siedziby dobrze działające organizacje społeczeństwa obywatelskiego z którymi Fundacja „La Strada” współpracuje od lat i które były gotowe podjąć się realizacji badań ankietowych. Podjęto też współpracę z

niezrzeszonymi aktywistami- absolwentami Szkoły Praw Człowieka Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. Wszystkie te osoby mają rozległą wiedzę o prawach człowieka oraz – podstawową - o handlu ludźmi, co było niezbędne do prowadzenia monitoringu.

2. Przygotowanie narzędzi badawczych

Narzędzia badawcze opracowane zostały z wykorzystaniem wiedzy pochodzącej z codziennej praktyki pracy z ofiarami handlu ludźmi. Zarówno same ofiary wskazywały na pewne problemy jakie miały w kontaktach z instytucjami publicznymi, jak i pracownicy Fundacji „La Strada” odnotowali pewne problemy. Część z tych problemów mogła wynikać z niedostatecznej wiedzy funkcjonariuszy czy pracowników stykających się z ofiarami, część z ich uprzedzeń w stosunku do określonych grup etnicznych czy zawodowych/społecznych a część np. z ograniczonej lub niedostatecznej między nimi współpracy. Ponadto kontakty z funkcjonariuszami w sprawach służbowych czy podczas przeprowadzanych przez pracowników Fundacji „La Strada” i innych NGO szkoleń na temat handlu ludźmi jasno wskazywały na potrzebę przeprowadzenia badań monitoringowych.

Narzędzia badawcze zostały przygotowane przez pracowników Fundacji „La Strada” na co dzień pracujących z ofiarami handlu ludźmi a następnie skonsultowane przez socjolożkę i doświadczoną badaczkę.

Narzędzia badawcze wykorzystane w Projekcie

- Analizy dokumentów prawnych w Polsce i w Republice Czeskiej
- Wywiady kwestionariuszowe z pracownikami wybranych instytucji publicznych i organizacji pozarządowych
- Obserwacje uczestniczące podczas kontaktów z ofiarami handlu ludźmi w wybranych instytucjach publicznych
- Wywiady kwestionariuszowe z ofiarami handlu ludźmi

3. Dobór ankietów

Jak już zaznaczono ankietami były osoby działające lub współpracujące z organizacjami pozarządowymi znajdującymi się terenie województw wytypowanych do badań ankietowych a także ankietarzy niezrzeszeni. Poniżej wymienione są organizacje współpracujące w monitoringu:

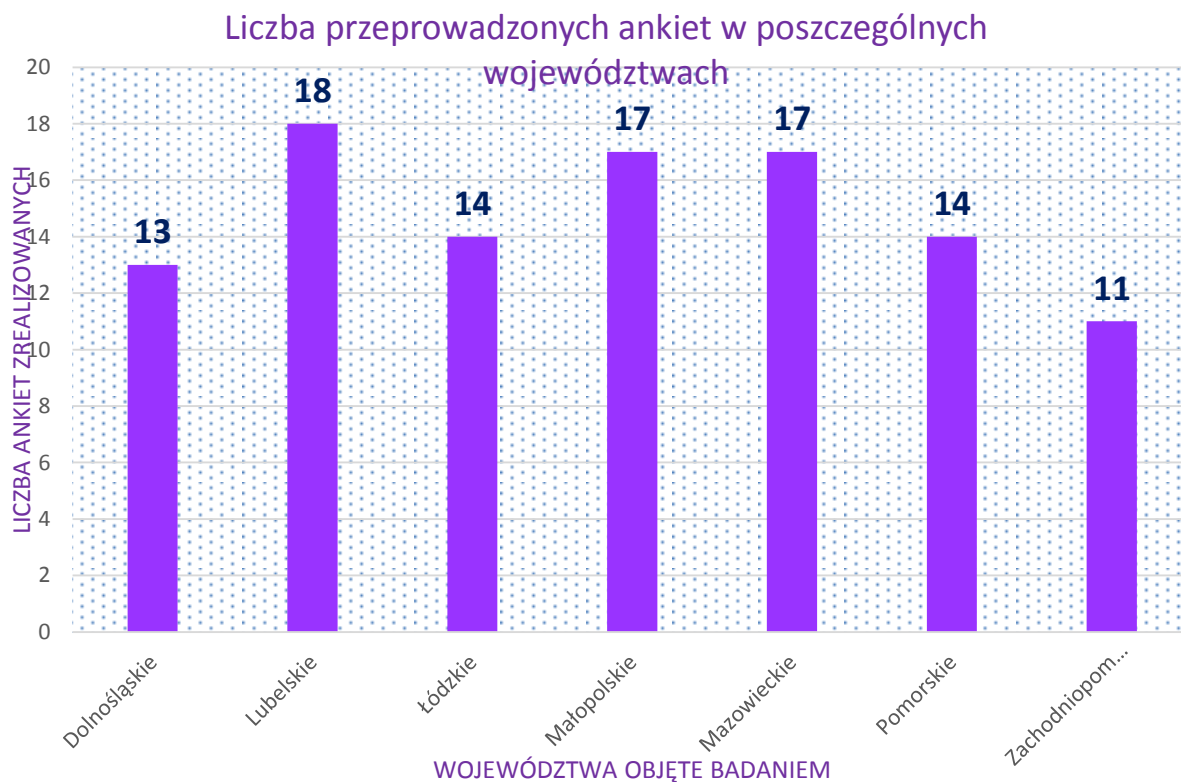
1. Centrum Praw Kobiet z Łodzi
2. Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć z Krakowa
3. Fundacja Inicjatyw Społecznych i Kulturowych „Grejpfrut” z Wrocławia
4. Stowarzyszenie *Homo Faber* z Lublina
5. Stowarzyszenie Edukacji Społecznej i Prawnej *Ius et Ratio* ze Szczecina
6. Stowarzyszenie *Ovum* z Gdyni

4. Dobór ankietowanych

Ankietowanymi nie były przypadkowe osoby. Byli nimi powołani nieetatowi koordynatorzy do walki z handlem ludźmi i ich zastępcy (w Komendach Wojewódzkich Policji, Komendzie Stołecznej Policji, Centralnym Biurze Śledczym, w jednostkach i komórkach organizacyjnych Straży Granicznej) ponadto prośbę o wzięcie udziału w badaniu kierowano do sądów i prokuratur, gdzie według naszej wiedzy prowadzono sprawy związane z handlem ludźmi oraz do ośrodków pomocy społecznej i ośrodków Interwencji Kryzysowej na których terenie przebywały w przeszłości osoby pokrzywdzone.

Wywiady kwestionariuszowe w instytucjach publicznych:

- Zostało wykonanych **łącznie 104 wywiady** w 7 województwach (dolnośląskim, lubelskim, łódzkim, małopolskim, mazowieckim, pomorskim i zachodniopomorskim)
- Wywiady w każdym województwie wykonano w **7 najważniejszych instytucjach mających kontakty z ofiarami handlu ludźmi** (w sądach, w prokuraturach, na Policji i w Centralnym Biurze Śledczym, w Straży Granicznej, w ośrodkach pomocy społecznej, w ośrodkach interwencji kryzysowej oraz organizacjach pozarządowych)

6. Wywiady kwestionariuszowe z ofiarami handlu ludźmi

Równoległe z badaniami prowadzonymi w instytucjach przeprowadzone zostały badania z ofiarami handlu ludźmi.

Część pytań zawartych w ankiecie skierowanej do funkcjonariuszy publicznych Policji, Straży Granicznej, sądów, prokuratur, pracowników ośrodków pomocy społecznej oraz działaczy organizacji pozarządowych pokrywała się z pytaniami zawartymi w ankiecie dla ofiar handlu ludźmi. Dotyczyły one przede wszystkim traktowania ofiar przez funkcjonariuszy publicznych oraz znajomości przez nich uprawnień ofiar i sposobu przekazywania ofiarom handlu ludźmi informacji o ich prawach.

- Przeprowadzono łącznie 10 wywiadów z ofiarami handlu ludźmi.
- 5 wywiadów z ofiarami mającymi obywatelstwo polskie i 5 wywiadów z ofiarami mającymi obywatelstwa innych państw (Bułgarii, Filipin, Rumunii, Ukrainy i Wietnamu).
- Wywiady zostały przeprowadzone przez specjalistów pracy z ofiarami handlu ludźmi, którzy na co dzień pracują w Fundacji "La Strada".

7. Obserwacje uczestniczące

Równoległe z badaniami przeprowadzonymi z funkcjonariuszami publicznymi i ofiarami handlu ludźmi przeprowadzono tzw. obserwacje uczestniczące. Polegają one na obecności osoby z organizacji pozarządowej, opiekującej się ofiarą handlu ludźmi, w trakcie przesłuchań i rozmów prowadzonych w instytucjach publicznych (komisariaty, komendy policji, placówki straży granicznej, prokuratury, sądy) oraz w kontaktach z pracownikami OPS i OIK.

Łącznie zostało przeprowadzonych 27 obserwacji uczestniczących na terenie województw objętych badaniami.

Obserwacje zostały przeprowadzone w czterech rodzajach instytucji publicznych:

12 w sądach

4 w Straży Granicznej

6 na komisariatach Policji

5 w Ośrodkach Pomocy Społecznej

III. Analiza badań ankietowych przeprowadzona z udziałem funkcjonariuszy Straży Granicznej, Policji, Centralnego Biura Śledczego, sądów, prokuratur, Ośrodków Pomocy Społecznej i Ośrodków Interwencji Kryzysowej oraz działaczy organizacji pozarządowych.

Badania przeprowadzone były na grupie **104** osób w następujących przedziałach wiekowym:

od 18 do 29 lat – 5,2%

od 30 do 39 lat – 33,5%

od 40 do 49 lat – 48%

od 50 do 59 lat – 12,4%

powyżej 60 lat – 0,9%

Wykształcenie respondentów:

średnie z maturą - 7,8%

wyższe inżynierskie lub licencjat - 6,8%

wyższe magisterskie - 54%

doktorat bądź aplikacja prawnicza - 28%,

odmowa odpowiedzi - 0,4%

Średnia lat pracy respondentów w poszczególnych instytucjach:

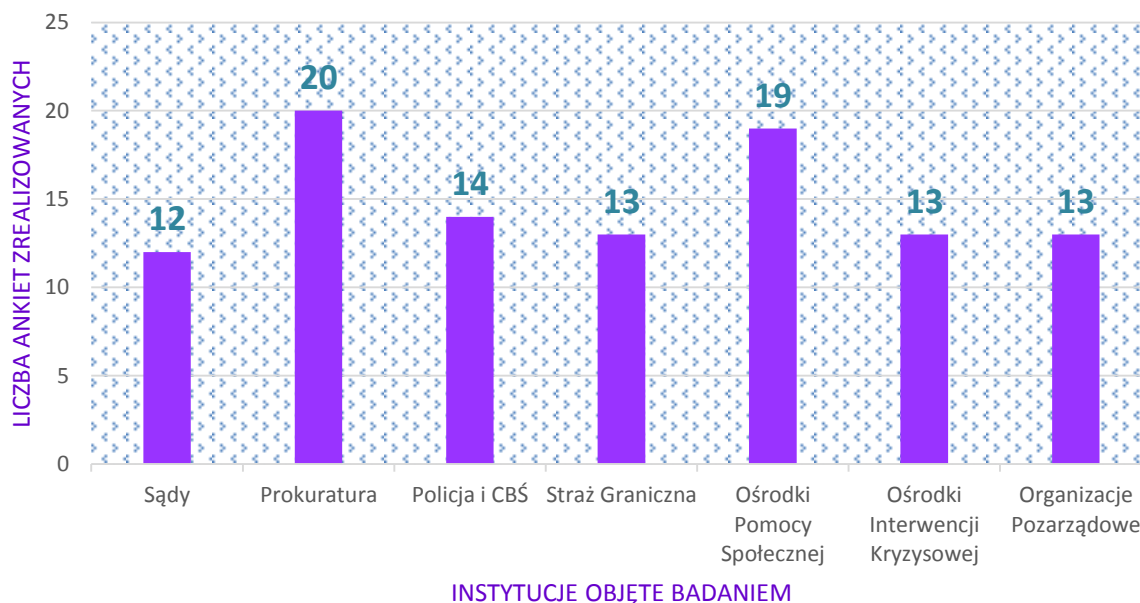
Instytucja	Średnia lat pracy
SĄDY	17,7 lat
PROKURATURA	15,1 lat
POLICJA	16,5 lat
STRAŻ GRANICZNA	9,6 lat;
OŚRODKI POMOCY SPOŁECZNEJ	12,2 lat
OŚRODKI INTERWENCJI KRYZYSOWEJ	7,3 lat
ORGANIZACJE POZARZĄDOWE	6,9 lat.

W 65% odpowiadającymi były kobiety.

Badania ankietowe składają się z dwóch części. Pierwsza dotyczy ogólnej wiedzy na temat praw ofiar handlu ludźmi, profesjonalnego przygotowania funkcjonariuszy i pracowników instytucji (szkolenia, kwalifikacje zawodowe, predyspozycje osobiste) do pracy z potencjalnymi ofiarami (identyfikacja) i ofiarami handlu ludźmi oraz podejścia (zrozumienia) do ofiar. Zastosowano trzy rodzaje pytań: otwarte, zamknięte i mieszane. Takie zastosowanie pytań miało na celu zorientowanie się w jakim zakresie wiedza respondentów na temat procederu handlu ludźmi przykłada się na działania praktyczne. Pytania otwarte pozwoliły na samodzielne wypowiedzi i wskazanie najważniejszych praw ofiar, miejsc do których kieruje się je w razie konieczności otrzymania fachowej pomocy i wsparcia. Pytania te również dostarczyły informacji na temat zakresu współpracy różnych instytucji w celu świadczenia jak najlepszej pomocy ofiarom handlu ludźmi.

Druga część skupiała się na znajomości Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępującą decyzje ramową Rady 2002/629/WSiSW, wśród badanych funkcjonariuszy. Pytania dotyczyły zarówno wiedzy na temat przepisów wspomnianej dyrektywy, jak i możliwości stosowania tych przepisów w pracy z ofiarami handlu ludźmi.

Liczba przeprowadzonych ankiet w poszczególnych instytucjach

Część I A, część ogólna

Pytanie 1 dotyczyło instytucji, jaką dany respondent reprezentuje. Następne zaś dotyczyły już konkretnych informacji z których można uzyskać wiedzę na temat znajomości praw ofiar przez respondentów, ich stosunku do ofiar oraz współpracy między instytucjami, co może wpływać na sytuację pokrzywdzonych przestępstwem handlu ludźmi.

Na **pytanie 2** – Czy obowiązują Państwa, jako instytucję jakiegokolwiek szczególne procedury lub standardy pracy z ofiarami handlu ludźmi?

Respondenci odpowiedzieli:

Odpowiedzi	Tak	NIE – przejdź do pytania 4	Nie wiem/ Trudno powiedzieć
Sądy	5	7	0
Prokuratura	18	2	
Policja	14	0	0
Straż Graniczna	13	0	0
Ośrodki Pomocy Społecznej	4	14	1
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	6	7	0
Organizacje pozarządowe	5	7	1

Natomiast odpowiadając na **pytanie 3**, respondenci wyjaśniali jakie są to procedury czy standardy (dodatkowo ankieterzy pytali: Jakież to są procedury lub standardy? Czy jeżeli są spisane, to mogę otrzymać kopię dokumentów?).

Sędziowie nie posiadają odrębnego dokumentu, który stanowiłby wskazówki istotne w przypadku ofiar handlu ludźmi. Dla 7 badanych wzorcowo stanowią ogólne przepisy kodeksu postępowania karnego oraz ogólne przepisy kodeksu karnego,

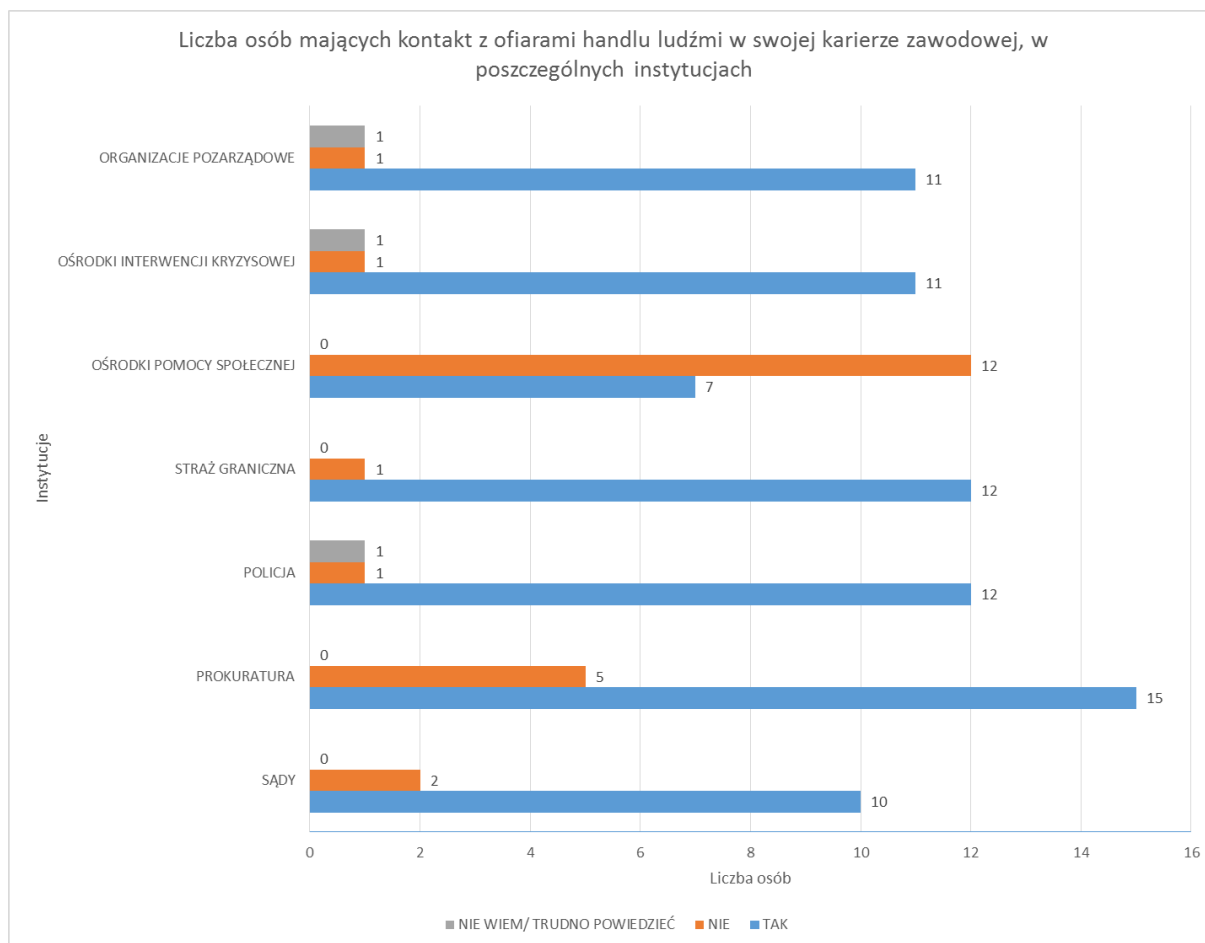
Wytycznymi dla **Prokuratury** były *Wskazówki metodyczne dla prokuratorów prowadzących lub nadzorujących postępowania karne w sprawach dotyczących handlu ludźmi* wydane przez Prokuraturę Krajową (wykorzystywane przez 15 respondentów). Prokuratorzy ponadto wymienili: ogólne przepisy kodeksu postępowania karnego (4 osoby), kodeks karny (2 osoby), informację o możliwości skorzystania z pomocy różnych instytucji (NGO, psycholog), dokument pt: "Prawa ofiar przestępstw", instrumenty prawa międzynarodowego obowiązujące Polskę, Teczke zaleceń z prokuratury apelacyjnej PG III PZ 505/4/10, ustawę o państwowej kompensacie dla ofiar przestępstw, ustawę o pomocy społecznej oraz ustawę o cudzoziemcach.

Obowiązującym **Policję** w ich pracy dokumentem jest *Algorytm postępowania funkcjonariuszy organów ścigania w przypadku ujawnienia przestępstw handlu ludźmi* (powołało się nań 8 funkcjonariuszy). Policjanci również wymienili ogólne przepisy kodeksu postępowania karnego (3 osoby) czy kodeksu karnego (2 osoby) oraz prawo unijne (dyrektywy), procedury wewnętrzne, wskaźniki/ standardy opracowane przez organizacje pozarządowe, procedury administracyjne dotyczące pobytu/ wydalenia – inne dla obywateli Unii Europejskiej, inne osób spoza Unii, Zarządzenie Komendanta Głównego Policji o postępowaniu z ofiarą handlu ludźmi (2 osoby), kwestionariusz identyfikacji ofiary handlu ludźmi, wskaźniki ministerstwa (nie sprecyzowano którego) odnośnie różnych form handlu ludźmi, instrukcja dowodowo-śledcza, wskazówki do postępowania z ofiarami przestępstw seksualnych.

Algorytm postępowania funkcjonariuszy organów ścigania w przypadku ujawnienia przestępstw handlu ludźmi jest również główną wytyczną dla funkcjonariuszy **Straży Granicznej** (powołało się nań 11 osób). Funkcjonariusze SG wymienili również procedury wewnętrzne (1 osoba), wskaźniki/ standardy opracowane przez Fundację „La Strada” (1 osoba), kwestionariusze identyfikacji ofiary handlu ludźmi, formularze zgłoszenia ofiary handlu ludźmi do programu (2 osoby), standardy po szkoleniach.

Pracownicy Ośrodków Pomocy Społecznej wymienili ustawę o pomocy społecznej i ustawę o cudzoziemcach. Takich standardów nie mają pracownicy ośrodków Interwencji Kryzysowej oraz organizacji pozarządowych.

Ważną okazała się odpowiedź na **pytanie 4** dotyczące kontaktów z ofiarą/ofiarami handlu ludźmi? W przypadku 23 osób (na ogólną liczbę 104 ankietowanych), okazało się, że nie mieli oni takiego kontaktu.

Jak więc wynika z powyższego wykresu, 63% badanych pracowników z Ośrodków Pomocy Społecznej, 25% prokuratorów, 20% sędziów, 8% funkcjonariusze Straży Granicznej, pracowników Ośrodków Interwencji Kryzysowej oraz organizacji pozarządowych i 7% badanych funkcjonariuszy Policji nie miało kontaktu z ofiarą handlu ludźmi (deklarują, że tak było).

Pytanie to było powiązane z następnym **pytaniem - nr 5**: Jak często spotykają się Państwo jako instytucja z ofiarami handlu ludźmi? Proszę wziąć pod uwagę ostatnie 12 miesięcy i wskazać liczbę przypadków handlu ludźmi oraz liczbę ofiar, z którymi Państwa

instytucja miała do czynienia. Odpowiedzi respondentów rozkładały się nierównomiernie. Podawane były liczby od 0 do 25 (najwięcej: 1 przypadek powtarzał się 10 razy), zaś podana liczba ofiar wynosiła od 0 do 8 (wyjątkowo raz 100, raz 976 – rozprawa w toku).

Odpowiedzi	Liczba przypadków	Liczba ofiar	Nie wiem/trudno powiedzieć	Odmowa/Brak odpowiedzi
Sądy	0 - 3	0 - 8 (raz 100, raz 976)	0	0
Prokuratura	0 - 6 (w tym w 1 przypadku spotykano się 10 razy)	0 - 8 (podano również liczbę 30, 100)	5	0
Policja	0 - 5 (raz było to 25)	0 - 16 (powyżej 51)	1	2
Straż Graniczna	0 - 6; 17	0 - 2 (raz 14, raz 49)	0	0
Ośrodki Pomocy Społecznej	0 - 3	0 - 3	1	1
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	0-6	0-6	1	2
Organizacje pozarządowe	0-6	0-8	0	1

Pytania od nr 6 do 11 dotyczą informacji przekazywanych przez funkcjonariuszy ofiarom handlu ludźmi na temat przysługujących im uprawnień. Pytania podzielone zostały na trzy grupy i dotyczą informacji na temat:

- praw człowieka ofiar handlu ludźmi
- form pomocy z której mogą skorzystać ofiary handlu ludźmi
- instytucji w których tę pomoc mogą uzyskać

Pytanie 6: Czy podczas pierwszych rozmów z ofiarami handlu ludźmi informują je Państwo jako instytucja o tym jakie uprawnienia im przysługują?

Odpowiedzi	Tak	Czasem tak, czasem nie	Nie, przejdź do pyt. 4	Nie wiem /trudno powiedzieć	Odmowa/brak odpowiedzi
Sądy	8	1	2	1	0
Prokuratura	13	0	3	1	0
Policja	13	0	1	0	0
Straż Graniczna	13	0	0	0	0
Ośrodki Pomocy Społecznej	14	0	4	1	0
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	11	0	0	2	0
Organizacje pozarządowe	9	0	2	2	0

Z powyższej tabeli wynika, że zdecydowana większość respondentów, aż 78,6% (81 na 103) informuje jako instytucja o tym jakie uprawnienia przysługują ofiarom handlu ludźmi.

W **pytaniu nr 7** poproszono o wymienienie tych praw ofiar, o których informują jako instytucja. Z odpowiedzi udzielonych przez respondentów zauważyć można, że niektórzy skoncentrowani są tylko na prawach ofiar związanych z wykonywanym przez odpowiadających zawodem. Przykładem są sędziowie, którzy wymienili takie prawa jak: możliwość przesłuchań pod nieobecność oskarżonego, możliwość przesłuchań w obecności biegłego psychologa, możliwość wyłączenia jawności przesłuchań, prawo do odmowy odpowiedzi na pytania, wystąpienie jako oskarżyciel posiłkowy, prawo do odmowy składania zeznań, prawa przewidziane przez kodeks postępowania karnego, prawo do zgłaszania wniosków dowodowych,

Pełniejszej odpowiedzi udzielali prokuratorzy, policjanci i funkcjonariusze Straży Granicznej, którzy wymieniali również: uprawnienia pokrzywdzonego do pomocy z instytucji publicznych (np. Policji, OIKu), z NGO, pomoc finansową i socjalną, ochronę świadków, pomoc psychologa, lekarza, bezpłatnego tłumacza, utajnienie danych, schronienie, legalizację pobytu i dobrowolny powrót do kraju - dla cudzoziemców, prawo do pełnomocnika z urzędu/ pomoc prawna, objęcie pomocą „La Strady” /programem KCIK, prawa wynikające z ustawy o Pomocy Społecznej.

Natomiast z poniższych zestawień widać, że podane prawa są niekompletne, czasami przypadkowe, podawane nie w formie poszczególnych praw tylko ogólnikowo (np. prawa przewidziane przez kodeks postępowania karnego, prawa wynikające z ustawy o Pomocy Społecznej) czy podane w formie niepełnej (np. prawo do legalizacji, prawo do procesu).

Sądy

Prawo	Liczba odp.
możliwość przesłuchań pod nieobecność oskarżonego	2
możliwość przesłuchań w obecności biegłego psychologa	1
możliwość wyłączenia jawności przesłuchań	1
prawo do odmowy odpowiedzi na pytania	2
wystąpienie jako oskarżyciel posiłkowy	2
możliwość zasądzenia nawiązki	1
prawo do odmowy składania zeznań	1
prawa przewidziane przez kodeks postępowania karnego	3
prawo do zgłaszania wniosków dowodowych	2
prawo do złożenia zeznań	1

prawo do aktywności na sali sądowej, zadawania pytań	1
obowiązek wynikający z art. 233 §1 KK	1
odmowa odpowiedzi/ brak odpowiedzi	2

Prokuratura

Prawo	Liczba odp.
możliwość przesłuchań pod nieobecność oskarżonego	3
wystąpienie jako oskarżyciel posiłkowy	1
prawo do zgłaszania wniosków dowodowych	1
uprawnienia pokrzywdzonego: pomoc instytucji publ. (np. Policji, OIKu), z NGO, pomoc finansowa i socjalna, ochrona świadków, pomoc psychologa, lekarza, bezpłatnego tłumacza, utajnienie danych, schronienie, legalizacja	12
karta ofiary	1
prawo do pełnomocnika z urzędu/ pomoc prawna	2
prawo do zachowania anonimowości (mały świadek <i>incognito</i> i pełen świadek <i>incognito</i>)	1
odmowa odpowiedzi/ brak odpowiedzi	2
nie wiem/ nie pamiętam	1

Policja

Prawo	Liczba odp.
prawa przewidziane przez kodeks postępowania karnego	2
uprawnienia pokrzywdzonego: pomoc z instytucji publicznych (np. policji, OIK), z NGO, pomoc finansowa i socjalna, ochrona świadków, pomoc psychologa, lekarza, bezpłatnego tłumacza, utajnienie danych, schronienie, legalizacja	9
prawo do pełnomocnika z urzędu/ pomoc prawna	2
wszystkie prawa zgodne z procedurami wewn. prawem krajowym i prawem europejskim	1
objęcie pomocą „La Strady” / programem KCIK	4
prawa wynikające z KK	1
prawa wynikające z ustawy o Pomocy Społecznej	1
nie wiem/ nie pamiętam	1

Straż Graniczna

Prawo	Liczba odp.
prawa przewidziane przez Kodeks postępowania karnego	1
Uprawnienia pokrzywdzonego: pomoc z instytucji publicznych (np. policji, OIK), z NGO, pomoc finansowa i socjalna, ochrona świadków, pomoc psychologa, lekarza, bezpłatnego tłumacza, utajnienie danych, schronienie, legalizacja	11

prawo do pełnomocnika z urzędu/ pomoc prawna	5
objęcie pomocą „La Strady” / programem KCIK	6
możliwość dochodzenia roszczeń	1
prawo do prywatności/ ochrony danych osobowych	1
prawo do czasu do namysłu	2
prawo do procesu	1

Problemy z wymienieniem praw przysługującym ofiarom handlu ludźmi mieli również pracownicy Ośrodków Pomocy Społecznej, ośrodków interwencji kryzysowych oraz działacze organizacji pozarządowych.

Ośrodek Pomocy Społecznej

Prawo	Liczba odp.
Uprawnienia pokrzywdzonego: pomoc z instytucji publ. (np. policji, OIKu), z NGO, pomoc finansowa i socjalna, ochrona świadków, pomoc psychologa, lekarza, bezpłatnego tłumacza, utajnienie danych, schronienie, legalizacja	10
prawo do pełnomocnika z urzędu/ pomoc prawna	5
prawa wynikające z ustawy o Pomocy Społecznej	2
możliwość zawiadomienia prokuratury/ organów ścigania	3
prawo do wolności, do godnego życia, do zachowania, do pracy, godnego wynagrodzenia - pełne prawa obywatelskie	2
odpowiedzialność karna dla sprawców	1
nie wiem/ nie pamiętam	1

Ośrodek Interwencji Kryzysowej

Prawo	Liczba odp.
Uprawnienia pokrzywdzonego: pomoc z instytucji publ. (np. policji, OIKu), z NGO, pomoc finansowa i socjalna, ochrona świadków, pomoc psychologa, lekarza, bezpłatnego tłumacza, utajnienie danych, schronienie, legalizacja	8
prawo do pełnomocnika z urzędu/ pomoc prawna	5
objęcie pomocą „La Strady” / programem KCIK	2
prawa wynikające z ustawy o Pomocy Społecznej	1
prawo do prywatności/ ochronie danych osobowych	2
prawo do czasu do namysłu	1
możliwość zawiadomienia prokuratury/ organów ścigania	1
Program wsparcia MSW	1

Organizacje pozarządowe

Prawo	Liczba odp.
Uprawnienia pokrzywdzonego: pomoc z instytucji publ. (np.	6

policji, OIKu), z NGO, pomoc finansowa i socjalna, ochrona świadków, pomoc psychologa, lekarza, bezpłatnego tłumacza, utajnienie danych, schronienie, legalizacja	
prawo do pełnomocnika z urzędu/ pomoc prawna	3
objęcie pomocą „La Strady” / programem KCIK	2
prawo do prywatności/ ochrony danych osobowych	2
prawo do czasu do namysłu	1
prawo do procesu	1
możliwość zawiadomienia prokuratury/ organów ścigania	2
informacja że hl jest przestępstwem	1
Procedury określone są przez Związek Biur Porad Obywatelskich w Gdyni	1

Wniosek wynikający z odpowiedzi na to pytanie świadczy o ogólnym, przynajmniej teoretycznym przygotowaniu do działań na rzecz ofiar handlu ludźmi, funkcjonariuszy Straży Granicznej, Policji czy prokuratorów, jednak widać braki w edukacji na temat praw człowieka oraz uprawnień ofiar, tym bardziej, że po serii pytań zadawanych respondentom na temat informowania o konkretnych prawach w podsumowaniu tej części odpowiadali równie przypadkowo, podając prawa wybiórczo.

Łatwiej było respondentom odpowiadać na konkretne pytania (także zamknięte) i np. w **pytaniu 7.1.1.** (Czy informują Państwo ofiary o prawie do niekarania za przestępstwa, do których ofiara został/a zmuszony/a?) udzielano następujących odpowiedzi:

Odpowiedzi	Tak	Nie	Nie wiem/Trudno powiedzieć
Sądy	3	6	1
Prokuratura	10	3	1
Policja	13	0	0
Straż Graniczna	13	0	0
Ośrodki Pomocy Społecznej	11	0	4
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	9	4	0
Organizacje pozarządowe	6	3	3

W dalszej kolejności ankieterzy zadawali pytania dotyczące przekazywania ofiarom wiedzy o konkretnych, przysługujących im prawach. Odpowiedź na te pytania była już

pełniejsza i wskazywała na to, iż respondenci wolą odpowiadać na pytania, które nie wymagają od nich wyliczania praw.

Na **pytanie 7.1.2.**: Czy informują Państwo ofiary o prawie do skorzystania z pomocy w Ośrodku Pomocy Społecznej? Poza sędziami (wyjątek stanowiły 2 osoby na 12) respondenci z wszystkich innych instytucji czy organizacji pozarządowych informują ofiary o takim prawie. Podobnie było w następnym pytaniu dotyczącym informowania ofiary o prawie do pomocy i wsparcia Krajowego Centrum Interwencyjno - Konsultacyjnego dla polskich i cudzoziemskich Ofiar Handlu ludźmi (**pytanie 7.1.3**). Na **pytanie 7.1.4** dot. informowania o prawie ofiar do ubiegania się o odszkodowanie/rekompensatę za doznane krzywdy respondenci odpowiedzieli:

Odpowiedzi	Tak	Nie	Nie wiem/ trudno powiedzieć	Odmowa/ brak odpowiedzi
Sądy	4	5	1	0
Prokuratura	14	0	2	2
Policja	9	3	1	0
Straż graniczna	8	3	2	0
Ośrodki Pomocy Społecznej	6	6	3	0
Ośrodki Int. Kryzysowej	8	5	0	0
Organizacje pozarządowe	7	3	2	0

W **pytaniu 7.1.5** poproszono o odpowiedź: Czy informują Państwo ofiary - cudzoziemskie, przebywające w Polsce nielegalnie o prawie do przynajmniej czasowego zalegalizowania pobytu? W większości przypadków - poza sądami i OIK - (6 tak, 7 nie) odpowiedź była twierdząca.

Na pytanie: Czy informują Państwo ofiary o prawie do czasu do namysłu, czyli do czasu, w którym ofiara może się zastanowić, czy podjąć współpracę z organami ścigania i wymiarem sprawiedliwości, czy nie? Większość odpowiedziała twierdząco (tylko 4 osoby z OPS, 3 z OIK i 2 z NGO odpowiedziały negatywnie). Respondenci wymienili również inne prawa ofiar odpowiadając na **pytanie 7.1.7**: Czy informują Państwo ofiary o jakichkolwiek innych prawach? Jeżeli tak, to proszę wskazać te prawa.

Odpowiedzi	Tak	Nie	Nie wiem	Inne prawa o których informują funkcjonariusze/pracownicy
Sądy	4	4	2	Odmowa składania zeznań; uchylenie się od odpowiedzi na pytania mogące narazić na odpowiedzialność karną; prawa przewidziane w kpk; wyłączenie jawności; przesłuchiwanie pod nieobecność oskarżonego; uprawnienia o charakterze procesowym; możliwość występowania jako oskarżyciel posiłkowy.
Prokuratura	14	1	1	2x formularz uprawnień poszkodowanego i podejrzanego w postępowaniu karnym; 3x druk pouczeń (wsparcie finansowe, ochrona, pomoc psychologa, inne); prawa związane z pokrzywdzonym; 2x (jak w pyt. 7) Prawo do korzystania z usług tłumacza, prawo do pomocy prawnej i pełnomocnika, prawo do pomocy lekarskiej oraz prawa związane z uczestnictwem w postępowaniu karnym, np. prawie do występowania w roli oskarżyciela posiłkowego; prawo do odmowy zeznań; 3x art. 191 kpk - utajnienie adresu; wszystkie wynikające z kodeksu prawnego; Ad. Pkt. 7 program ochrony świadka dotyczy uprawnień Policji; Jeżeli przestępstwo ścigane jest na wniosek np. przestępstwo gwałtu, to informujemy o możliwości złożenia takiego wniosku na skutek, którego zostanie wszczęte postępowanie. Osoby pokrzywdzone hl mogą ubiegać się o pełnomocnika z urzędu, o kompensatę, o możliwość całkowitej animizacji - art. 184 KPK. Do skorzystania z pomocy tłumacza, psychologa, pomocy organizacji społecznej; Ogólne prawa i obowiązki pokrzywdzonego regulowane przez kpk.
Policja	8	3	2	OPS; kpk; świadek <i>incognito</i> ; procedury kk; prawo do odmowy składania zeznań; prawo do nieobciążania najbliższych;
Straż Graniczna	8	2	3	Prawo do kontaktu z rodziną lub innymi osobami; prawo do kontaktu z konsulem; prawo do adwokata- pomocy prawnej; prawo do pomocy psychologicznej; prawo do pomocy tłumacza, lekarza
Ośrodki Pomocy Społecznej	6	3	3	Możliwość ubiegania się o pomoc finansową, schronienie, wyżywienie; prawo do ochrony ze strony policji, zapewnienie bezpieczeństwa; prawo do dostępu do mieszkania chronionego dla ofiar przemocy; prawo do specjalistycznej pomocy; prawo do pomocy psychologicznej, ubezpieczenia zdrowotnej, nauki języka polskiego; jeśli to cudzoziemiec to prawo do bezpłatnego pobytu w ośrodku dla cudzoziemców - gdy stara się o status uchodźcy, kartę pobytu, czy dokument podróży "genewski"; prawo do pomocy medycznej
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	7	1	5	Prawa dot. ośrodka dla osób dotkniętych przemocą; informujemy o kwestiach procedurach, np. o regulaminie ośrodka; o prywatności, o pomocy i wsparciu; prawo do korzystania ze wsparcia prawnego i psychologicznego; prawo do udziału tłumacza; o tym jak działają organy wykonawcze, instytucje, organy sprawiedliwości;
Organizacje pozarządowe	6	3	2	Udzielenie schronienia; skierowanie do „La Strady”; informowanie ogólnie czym jest hl; o prawie do legalizacji pobytu; pomoc w dobrowolnym powrocie; pomoc w wyrobieniu dokumentów; opieka; mieszkanie w ukryciu;

O przysługujących prawach respondenci informują ofiary (**pytanie 7.2.**) przeważnie ustnie rzadziej pisemnie ale zdarza się też, że dostarczają ulotki, broszury i formularze z zapisanymi prawami ofiar.

Na **pytanie 8:** Czy podczas pierwszych rozmów z ofiarami handlu ludźmi informują je Państwo, jako instytucja o tym, z jakich form pomocy mogą skorzystać? Poza sędziami (wyjątek 1 osoba) wszyscy inni odpowiadają twierdząco. Pytanie 9 (Proszę wymienić formy pomocy o których informujecie Państwo ofiary):

Odpowiedzi	Formy pomocy o których informowane są ofiary
Sądy	Bezpłatna pomoc pełnomocnika/ pomoc prawna
Prokuratura	Bezpłatna pomoc pełnomocnika/ pomoc prawna , wg pouczeń i wg procedur obowiązujących prokuraturę, prawo do pomocy NGO, prawo do pobytu w domu samotnej matki, udzielenie opieki nad dziećmi, pomoc w przygotowaniu dokumentów/ wniosków, zgodnie z wykazem o udzielenie pomocy, prawo do pomocy instytucji publicznych (policja, inne organy ścigania), pomoc finansowa/ materialna/ zasiłki, prawo do ochrony/ program ochrony świadków, prawo do utajnienia danych, możliwość przesłuchania pod nieobecność sprawcy, pomoc psychologa, terapeuta, bezpłatna pomoc tłumacza, pomoc „La Strady”, prawo ofiar do kompensaty, odszkodowania, pomoc medyczna, świadczenia socjalne, pomoc społeczna/ z OPSów, z MOPSów, z OIKów, PCPRów, CIKów, możliwość objęcia programem wsparcia i ochrony świadka,
Policja	Prawo do pomocy z NGO, prawo do pomocy instytucji publicznych (Policja, inne organy ścigania), pomoc finansowa/ materialna/ zasiłki , prawo do ochrony w programie ochrony świadków, bezpłatna pomoc tłumacza, pomoc „La Strady”, pomoc medyczna, świadczenia socjalne, pomoc społeczna/ z OPSów, z MOPSów, z OIKów, PCPRów, CIKów, zapewnienie bezpieczeństwa, ukrycie, ochrona, telefon zaufania, zapewnienie noclegu, bezpiecznego schronienia, zakwaterowania, pomoc KCIK, dobrowolny powrót przez IOM, pomoc z innych instytucji np. Urzędu wojewódzkiego (zalegalizowanie pobytu),
Straż Graniczna	Bezpłatna pomoc pełnomocnika/ pomoc prawna, pomoc psychologa, terapeuta, bezpłatna pomoc tłumacza, pomoc „La Strady”, prawo ofiar do kompensaty/ odszkodowania, pomoc medyczna, zapewnienie noclegu, bezpiecznego schronienia, zakwaterowania, pomoc KCIKa, pomoc z innych instytucji np. Urzędu wojewódzkiego (zalegalizowanie pobytu), zapewnienie wyżywienia, zapewnienie odzieży,
Ośrodki Pomocy Społecznej	Bezpłatna pomoc pełnomocnika/ pomoc prawna, prawo do pobytu w domu samotnej matki, prawo do pomocy instytucji publicznych (policja, inne organy ścigania), pomoc finansowa/ materialna/ zasiłki , pomoc psychologa, terapeuta, bezpłatna pomoc tłumacza, pomoc medyczna, świadczenia socjalne, pomoc społeczna/ z OPSów, z MOPSów, z OIKów, PCPRów, CIKów , zapewnienie noclegu, bezpiecznego schronienia, zakwaterowania , zapewnienie bezpieczeństwa, ukrycie, ochrona , pomoc z innych instytucji np. Urzędu wojewódzkiego (zalegalizowanie pobytu), zapewnienie wyżywienia, zapewnienie leków, pomoc rzeczowa, pomoc przy robieniu zakupów, zapewnienie odzieży, leków
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	bezpłatna pomoc pełnomocnika/ pomoc prawna, pomoc finansowa/ materialna/ zasiłki, pomoc psychologa, terapeuta, pomoc „LaStrady”, pomoc medyczna, świadczenia socjalne, pomoc społeczna/ z OPSów, z MOPSów, z OIKów,

	PCPRów, CIKów, zapewnienie bezpieczeństwa, ukrycie, ochrona, zapewnienie noclegu, bezpiecznego schronienia, zakwaterowania, zapewnienie wyżywienia,
Organizacje pozarządowe	bezpłatna pomoc pełnomocnika/ pomoc prawna, prawo do pomocy NGO , pomoc w przygotowaniu dokumentów/ wniosków, prawo do pomocy instytucji publicznych (policja, inne organy ścigania), zapewnienie środków czystości, pomoc finansowa/ materialna/ zasiłki, pomoc psychologa, terapeuta , pomoc La Strady ,pomoc medyczna ,świadczenia socjalne, pomoc społeczna/ z OPSów, z MOPSów, z OIKów, PCPRów, CIKów, zapewnienie noclegu, bezpiecznego schronienia, zakwaterowania, pomoc z innych instytucji np. Urzędu wojewódzkiego (zalegalizowanie pobytu) zapewnienie transportu, wszczęcie procedury karnej, inf o prawach obywatelskich, prawach człowieka i godności, pomoc KCiK, zapewnienie wyżywienia, zapewnienie odzieży, zapewnienie środków czystości, inf. o prawach obywatelskich, prawach człowieka i godności, wszczęcie procedury karnej

Powyższe informacje zostały rozszerzone w pytaniu 9.1.7 (Czy informują Państwo ofiary o jakichkolwiek innych formach pomocy?) Jeżeli tak, to proszę wskazać te inne formy.

Odpowiedzi	Tak	Nie	Nie wiem/Trudno powiedzieć	Inne prawa
Sądy	0	1	1	
Prokuratura	7	7	2	Jak wyżej; np. MOPS, NGO Centrum Praw Kobiet, CIK itd.; tak, w zależności od sygnałów o potrzebach ofiary, dobierane są odpowiednie instytucje.; tym zajmuje się policja; Tak, wskazujemy wszystkie powyższe formy pomocy i jeszcze inne ale nie mogę sobie przypomnieć; prawo do ukrytego adresu; to zależy; jak w pytaniu 7.1; Możliwość objęcia programem wsparcie i ochrony świadka, 191 §3 kpk, przekazujemy telefony do organizacji zajmujących się pomocą ofiarom hl.
Policja	8	2	4	Pomoc w powrocie do kraju; pomoc prawna, wskazanie typów postępowania; zapewnienie bezpieczeństwa ofierze hl; wsparcie: rozmowa, spacer, jedzenie etc; wynikające z przepisów; legalizacja pobytu; niekaranie za proceder; obecność przy zeznaniach osób bliskich
Straż Graniczna	6	6	0	Legalizacja pobytu; staranie się o status uchodźcy; świadczenia pieniężne; pomoc w znalezieniu lokum i pracy; skierowanie do „La Strady”; pomoc prawna; informacja o korzyściach płynących z programu; zapewnienie lokum, wyżywienia i środków higienicznych; pomoc NGO i OPSów;
Ośrodki Pomocy Społecznej	7	5	4	Pomoc finansowa i socjalna; posiłek ubranie; kontakt z ambasadą; pomoc prawna, psychologiczna; skierowanie do OIKu, powiadomienie organów ścigania; pomoc rzeczowa; poradnictwo, praca socjalna; korzystanie z pomocy „La Strady”.

Ośrodki Interwencji Kryzysowej	9	1	2	Pomoc rzeczowa; pomoc „La Strady”; umożliwienie kontaktu telefonicznego z najbliższymi; możliwość uczestniczenia w grupach terapeutycznych; pomoc psychologiczna, socjalna; opieka nad dziećmi; pomoc psychiatry;
Organizacje pozarządowe	7	3	3	Terapie zajęciowe, warsztaty, uczestniczenie w spotkaniach ze SG, ambasadami i organami państwa pochodzenia; korzystanie z pomocy „La Strady”.

W odpowiedziach na pytania dotyczące informowania o konkretnych formach pomocy ofiarom handlu ludźmi prawie wszyscy (1 lub 2 przypadki z OIK na nie) oraz poza sędziami, którzy tego nie czynią (z jednym wyjątkiem) potwierdzali, że to robią. Pytania były następujące:

Czy informują Państwo ofiary o możliwościach zakwaterowania w bezpiecznym miejscu? Czy informują Państwo ofiary o dostępie do bezpłatnych porad prawnika? Czy informują Państwo ofiary o dostępie do środków utrzymania i pomocy materialnej? Czy informują Państwo ofiary o dostępie - w razie potrzeby - do pomocy medycznej? Czy informują Państwo ofiary o dostępie - w razie potrzeby - do pomocy psychologa? Czy informują Państwo ofiary cudzoziemskie o możliwości skorzystania z usług tłumacza?

Z wywiadów dotyczących ostatniego pytania wynika, że obowiązek uczestniczenia tłumacza w przesłuchaniu jest standardem postępowania z ofiarami handlu ludźmi, zwłaszcza w stosunku do osób, które nie są w stanie swobodnie posługiwać się językiem polskim. Wiele osób zaznaczyło, że starają się do czasu przybycia tłumacza nawiązać kontakt z daną osobą. O formach pomocy respondenci informują przeważnie ustnie.

Pytanie 10 i następne dotyczą instytucji, w których ofiary mogą uzyskać pomoc. 74 na 104 respondentów odpowiedziało pozytywnie (w tej ostatniej liczbie mieszczą się sędziowie, którzy nie podają takich informacji).

Pytanie 11: Proszę wymienić instytucje, o których informują Państwo ofiary? Jest to pytanie otwarte, zadawane w celu zorientowania się czy respondenci wiedzą, gdzie w sytuacji konieczności zwróciliby się po pomoc lub współpracę oraz czy z tej wiedzy korzystają.

Z wypowiedzi nie można przyjąć żadnego schematu odpowiedzi np. według zawodu czy terytorium, na którym przeprowadzane były badania. Odpowiedzi są indywidualne i zróżnicowane. Świadczą o tym wymienione przez respondentów instytucje: instytucje w których pracują specjaliści psychologów, organizacje pozarządowe (znowu błędnie zaliczone do instytucji publicznych), sąd, policja, jednostki samorządu terytorialnego, MOPS, GOPS, OPS, Centrum Praw Kobiet (to organizacja pozarządowa), Urząd Miasta.

Na podstawie tego pytania wyraźnie widać, jak różnie rozkładają się ilościowo odpowiedzi na zadawane pytania otwarte, w których trzeba się zastanowić nad odpowiedzią i w przypadku konkretnego, celowego pytania, na które trzeba odpowiedzieć mechanicznie. I tak jak w poprzednim pytaniu o to z jakimi instytucjami współpracują pytani, ośrodki Pomocy Społecznej na 103 osoby wymieniło 23. W pytaniu o konkretną instytucję odpowiedziały pozytywnie już 73 osoby (bez sędziów).

Podobnie rzecz się ma w przypadku informowania ofiar o możliwości szukania pomocy w OIK. W pytaniu otwartym wymieniło je 10 osób, natomiast w tym (11.1.2.) pytaniu 59 osób. Na pytanie (11.1.3) o inne instytucje publiczne, respondenci odpowiedzieli następująco:

Odpowiedzi	Inne instytucje publiczne
Sądy	
Prokuratura	„La Strada”; tak jak w pytaniu 3 i 7; dom samotnej matki; np. noclegownie; ośrodki uzależnień; Wydział ds. cudzoziemców; Fundacje i stowarzyszenia działające na terenie Szczecina. W zależności od potrzeb poszkodowanych
Policja	NGO; ośrodki dla uzależnionych np. MONAR; Urząd Miasta; „La Strada”; MOPS;
Straż Graniczna	ITAKA; „La Strada”; Fundacji im. Haliny Nieć; Fundacja Dzieci Niczyje; FIPP; IOM; OPS, Policja, Ambasady; Urząd ds. Cudzoziemców, SOS - dla rodziny
Ośrodki Pomocy Społecznej	Policja; prokuratura; MOPR; służba zdrowia, PCPR, SG, sądy, kuratorzy, placówki opiekuńczo-wychowawcze; psycholog; prawnik; „La Strada”; SOS - dla rodziny
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	Ośrodek dla cudzoziemców; służba zdrowia; policja, prokuratura, sądy, „La Strada”, SG, organy ścigania
Organizacje pozarządowe	SG; Policja; „La Strada”; prokuratura; sąd; gminny urząd pracy, ośrodki terapeutyczne, OPS; WCPR; Urząd Miasta; SOS - dla rodziny

Jak widać z powyższego zestawienia znowu do instytucji publicznych błędnie zaliczono organizacje pozarządowe: Fundację „La Strada”, Fundację ITAKA, Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć, Fundację Dzieci Niczyje czy MONAR.

Na **pytanie 11.1.5:** Czy i o jakich organizacjach pozarządowych informują ofiary handlu ludźmi respondenci odpowiedzieli:

Odpowiedzi	Tak	Nie	Inne NGO
Sądy	0	2	
Prokuratura	9	4	CPK, „La Strada”; Stowarzyszenie Bezrobotnych i Osób Działających na rzecz Bezrobotnych "Wszyscy razem - In Corpore" Respondent wskazał tę instytucję, jako świadczącą pomoc prawną dla ofiar jednego z postępowań.; ITAKA; Fundacja Dzieci Niczyje; O wszelkich zajmujących się zagadnieniami handlu ludźmi; nie sprecyzowano jakie instytucje;
Policja	8	4	Stowarzyszenie Po-moc; z dziedziny Pomocy Społecznej; OPOKA; In Corpore; domy dziecka; domy dla matek chroniących się przed przemocą; IOM; Fundacja im. Haliny Nieć; PARASOL; Fundacja Dzieci Niczyje, KidProtect; ITAKA
Straż Graniczna	11	2	ITAKA; „La Strada”; Fundacja im. Haliny Nieć; Fundacja Dzieci Niczyje; FIPP; IOM; Stowarzyszenie Po-moc; Child Alert; CIK; OIK; SOS dla rodziny
Ośrodki Pomocy Społecznej	10	2	MARKOT; Fundacja Instytut na Rzecz Państwa Prawa; Fundacja Dzieci Niczyje; Caritas; CPK; Opoka; Komitet Ochrony Praw Dziecka; ITAKA; Czerwony Krzyż; Stowarzyszenie Pomocna Dłoń; „La Strada”
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	9	2	Non Licet; CPK; Liga Kobiet; In Corpore; Subvenio, kościół; Caritas
Organizacje pozarządowe	7	3	CPK; Opoka; Liga Kobiet; IOM; UNHCR; Stowarzyszenie Lambda; Stowarzyszenie "Stacja" Warszawa; MONAR, ośrodki terapii uzależnień; Stowarzyszenie Somalijskie w RP; Fundacja Ocalenie"; Biuro Wysokiego Komisarza NZ ds. Uchodźców; SOS - dla rodziny

Pytania od 12 do 15 dotyczyły możliwości skorzystania przez ofiarę w trakcie spotkań/rozmów/przesłuchań z pomocy np. lekarza (w przypadku złego samopoczucia). Pytano także o to, czy funkcjonariusze/pracownicy proponują ofiarom coś do jedzenia i picia oraz możliwość skorzystania z toalety. Poza sędziami inni respondenci proponowali to ofiarom, Jednak we wszystkich przypadkach dotyczących posiłków i napojów funkcjonariusze **kupowali je za własne pieniądze, dotyczyło to także papierosów.**

W **pytaniu 16** - o udział tłumacza w przesłuchaniach ofiar cudzoziemskich - odpowiadano, że jest to normą - inaczej wypowiedział się jeden prokurator i dwóch funkcjonariuszy Straży Granicznej ale nie uzasadnili co było tego powodem - natomiast uczynili to respondenci reprezentujący Ośrodki Pomocy Społecznej, Ośrodki Interwencji Kryzysowej, organizacje pozarządowe, jakkolwiek w poprzednim pytaniu nie wykazali, że nie korzystają z pomocy tłumacza.

Odpowiedzi	Dlaczego tłumacz wzywany jest rzadko?
Ośrodki Pomocy Społecznej	Brak wiedzy gdzie można znaleźć tłumaczy (w tym wolontariuszy); w razie potrzeby wzywany jest tłumacz języka migowego, w innych przypadkach nie wiadomo, bo nie było takich sytuacji; nie było takich przypadków, więc trudno powiedzieć co by było; jeśli się nie udaje porozumieć to jest poszukiwany tłumacz;

Ośrodki Interwencji Kryzysowej	Jeśli jest to możliwe, załatwiamy tłumaczenie we własnym zakresie - nie mamy środków finansowych na ten cel; nie ma takiej potrzeby; rzadkość występowania spraw związanych z cudzoziemcami
Organizacje pozarządowe	Brak środków i możliwości; nie było takiej konieczności; zazwyczaj sami się dogadujemy, mówimy po rosyjsku, francusku i angielsku, a jeśli osoba mówi w innym języku, to wówczas wzywamy tłumacza; wynika to ze specyfiki pracy jako <i>streetworker</i> ; korzystamy z własnych możliwości, nigdy jeszcze nie mieliśmy problemu z porozumieniem

Pytania 18 i 19 dotyczyły wiedzy na temat istnienia innych instytucji niż ta, którą respondent reprezentował, zajmujących się również pomocą ofiarom handlu ludźmi oraz zakresem i ewentualną współpracą z tymi instytucjami. Na co w przeważającej większości, bo prawie 77% (**pytanie 18**) odpowiedzieli pozytywnie (w tym czterech sędziów), wskazując w dalszej kolejności o jakie instytucje chodzi (**pytanie 19**).

W następnej kolejności zapytano (**pytanie 18**) respondentów o współpracę z innymi instytucjami? Na co w przeważającej większości odpowiedziano pozytywnie (w tym czterech sędziów), wskazując w dalszej kolejności o jakie instytucje chodzi.

Odpowiedzi	Proszę wymienić instytucje, z którymi Państwo współpracują.
Sądy	Policja, Prokuratura, Straż Graniczna, La Strada, Interpol, łącznicy międzynarodowi
Prokuratura	Policja, Prokuratura, Straż Graniczna, MOPS, OPS, GOPS, pomoc społeczna, OIK, CIK, "La Strada", Centrum Praw Kobiet, ambasady, konsulaty, Centrum Praw Kobiet, NGO, KCIK, Ośrodki dla uchodźców, MSW, MSZ, pomoc prawna zagraniczna z Luksemburga, biuro Międzynarodowej Współpracy z Zagranicą przy KG Policji, Straż Miejska, psycholog i tłumacz,
Policja	Policja, , Prokuratura, Straż Graniczna, MOPS, OPS, GOPS, pomoc społeczna, OIK, CIK, "La Strada", Centrum Praw Kobiet, KCIK, Urząd Wojewódzki,
Straż Graniczna	Policja, , Prokuratura, MOPS, OPS, GOPS, pomoc społeczna, OIK, CIK, "La Strada", KCIK, MSW,
Ośrodki Pomocy Społecznej	Policja, , Prokuratura, Straż Graniczna, MOPS, OPS, GOPS, pomoc społeczna, OIK, CIK, "La Strada", Centrum Praw Kobiet, służba zdrowia, KCIK, szkoły, prawnicy, Urząd Wojewódzki
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	Policja, , Prokuratura, Straż Graniczna, MOPS, OPS, GOPS, pomoc społeczna, OIK, CIK, "La Strada", służba zdrowia, NGO
Organizacje pozarządowe	Policja, , Prokuratura, Straż Graniczna, MOPS, OPS, GOPS, pomoc społeczna, OIK, CIK, "La Strada", Centrum Praw Kobiet, NGO, Liga Kobiet,

Pytanie nr 19 było pytaniem otwartym stąd różne wypowiedzi. Podobnie jednak, jak w poprzednich pytaniach respondenci zaliczyli organizacje pozarządowe do instytucji publicznych (jest to zagadnienie kontrowersyjne, jakkolwiek niektórzy teoretycy taką wersję

przyjmują). Przedstawiciel prokuratury wymienił ponadto psychologa i tłumacza (być może chodziło o konkretne firmy?) ale to też nie są instytucje publiczne.

I podobnie, jak na **pytanie 19.1.1.** : Czy współpracują Państwo z Ośrodkiem Pomocy Społecznej?)

Odpowiedzi	Tak	Nie	Nie wiem/ trudno powiedzieć	Odmowa/ brak odpowiedzi
Sądy	2	3	1	0
Prokuratura	10	5	1	2
Policja	11	2	0	0
Straż Graniczna	9	3	1	0
Ośrodki Pomocy Społecznej	16	0	1	0
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	9	2	1	1
Organizacje pozarządowe	9	3	1	0

Pytanie 19.1.2.: Czy współpracują Państwo z Ośrodkiem Interwencji Kryzysowej?

Instytucje	Tak	Nie	Nie wiem/trudno powiedzieć	Odmowa/brak odpowiedzi
Sądy	0	4	2	0
Prokuratura	10	5	1	2
Policja	9	2	2	0
Straż Graniczna	7	5	1	0
Ośrodki Pomocy Społecznej	16	0	1	0
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	7	3	1	2
Organizacje pozarządowe	7	4	2	0

Na pytanie 19.1.3 Czy współpracują Państwo z innymi instytucjami publicznymi? Jeśli tak, to jakimi? Respondenci odpowiedzieli:

Odpowiedzi	Tak	Nie	Nie wiem/trudno powiedzieć	Odmowa/ brak odpowiedzi	Inne
Sądy	0	4	2	0	
Prokuratura	9	5	2	2	Urzędy Miasta/Gminy, Policja, PCPR, sąd rodzinny, Centrum Praw Kobiet, MOPS, KCIK, noclegownie, "La Strada"
Policja	8	2	3	0	Urząd wojewódzki, Urząd Miasta, Urząd Pracy, Straż Graniczna, Izba Celna, Urząd Skarbowy, „La Strada”, MOPS
Straż Graniczna	9	4	0	0	„La Strada”, policja, prokuratura, MOPS, CIK, ABW, SOS-dla rodziny, ambasady
Ośrodki Pomocy Społecznej	10	2	2	3	Policja, prokuratura, MOPS, urząd wojewódzki, OPS, sądy, ambasada, organizacje pozarządowe, ośrodek dla uchodźców, centrum konsultacyjne, szpital, kuratorzy, „La Strada”
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	10	1	1	1	kosta99, służba zdrowia, kurator, sąd, Policja, prokuratura, ambasady
Organizacje pozarządowe	11	2	0	0	SG, Policja, komornik, prokuratura, „La Strada”, siostra Anna z Katowic - Stowarzyszenie Po-moc dla Kobiet i Dzieci im. Marii Niepokalanej, Urząd wojewódzki, WCPR, Komisja Nadzoru Finansowego - Instytut Ochrony praw Konsumentów, Urząd Miasta, MOPS, SOS - dla rodziny

Pytania od nr 20 do 24 dotyczyły identyfikacji ofiar handlu ludźmi oraz przydatności kwestionariuszy i formularzy identyfikacyjnych. **Pytanie 20:** Czy posiadają Państwo jakiegokolwiek kwestionariusze bądź inne formularze do identyfikacji ofiar handlu ludźmi? Podane były odpowiedzi:

Odpowiedzi	Tak	Nie - przejdź do pytania 25	Nie wiem/ trudno powiedzieć - przejdź do pytania 25
Sądy	0	11	1
Prokuratura	4	15	1
Policja	12	2	0
Straż Graniczna	12	1	0
Ośrodki Pomocy Społecznej	1	17	1
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	2	9	2
Organizacje pozarządowe	3	10	0

Odpowiadając na **pytanie 21** respondenci wymienili kwestionariusz bądź kwestionariusze, którymi się posługują. Jak już wcześniej zaznaczono (odpowiedź na pyt. 20) w sądach nie obowiązują żadne kwestionariusze.

Prokuratury posługują się: kartą zgłoszenia, zgodą na przetwarzanie danych osobowych, regulaminem do podpisania, kartą pracy indywidualnej, kwestionariuszem dla ofiar przemocy, materiałami z prokuratury apelacyjnej, protokołem przesłuchania świadka, wskazówkami metodycznymi Prokuratury Generalnej,

Funkcjonariusze Policji wymienili: formularz zgłoszenia ofiary handlu ludźmi, formularz identyfikacji ofiary handlu ludźmi, kwestionariusz ofiary, algorytm postępowania z ofiarą handlu ludźmi, wskaźniki identyfikacji ofiar hl do prostytucji oraz wskaźniki identyfikacji ofiar hl do żebrania.

Funkcjonariusze Straży Granicznej wymienili: formularz zgłoszenia ofiary handlu ludźmi, formularz identyfikacji ofiary hl, Kwestionariusz Fundacji "La Strada", wskaźniki przygotowane przez prof. Lasocika z UW, załącznik do algorytmów i wskaźnik zalecany przez MSW oraz kwestionariusz wspomagający wskaźnik identyfikacji,

Protokół przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie i przesłuchaniu w charakterze świadka, kwestionariusz Fundacji "La Strada", załącznik do algorytmów i wskaźnik zalecany przez MSW wymienili pracownicy Ośrodków Pomocy Społecznej.

Pracownicy OIK wymienili dokumenty z których korzystają: karta zgłoszenia, zgoda na przetwarzanie danych osobowych, regulamin do podpisania, karta pracy indywidualnej, kwestionariusz dla ofiar przemocy. Jeden z działaczy NGO wymienił kwestionariusz opracowany przez Fundację „La Strada”.

Odpowiedzi na **pytanie 22** dotyczące korzystania z wymienionych kwestionariuszy były w większości pozytywne (poza sądami i ośrodkami Pomocy Społecznej, które z nich nie korzystają). Najwięcej respondentów korzystających z kwestionariuszy znalazło się w grupie funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej (po 11). Dla wszystkich również kwestionariusze były zrozumiałe (**pyt. 23**). Pozytywna odpowiedź padła także na **pytanie 24** o przydatność kwestionariuszy podczas pracy z ofiarami.

Kolejna seria pytań (od 25 do 31) dotyczyła szkoleń na temat handlu ludźmi - organizowanych zarówno przez instytucje respondentów dla pracowników, jak i przez inne podmioty - w których uczestniczyli odpowiadający; poruszany i w jakim stopniu temat handlu ludźmi. Na **pytanie 25**: Czy w Państwa instytucji były kiedykolwiek organizowane szkolenia na temat handlu ludźmi dla pracowników? Odpowiadano:

Odpowiedzi	Tak	Nie - przejdź do pytania 27	Nie wiem/ trudno powiedzieć	Odmowa/ brak odp.
Sądy	8	4	0	0
Prokuratura	18	1	1	0
Policja	12	2	0	0
Straż Graniczna	12	0	0	1
Ośrodki Pomocy Społecznej	4	15	0	0
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	5	7	1	0
Organizacje pozarządowe	6	7	0	0

Pytanie 26: Ile razy było organizowane takie szkolenie?

Odpowiedzi	Ile razy w ciągu roku organizowano szkolenie?	Nie wiem/ trudno powiedzieć	Odmowa/ brak odp.
Sądy	1-2	2	0
Prokuratura	1-3	12	0
Policja	1-15	1	1
Straż Graniczna	1-10	4	1
Ośrodki Pomocy Społecznej	1-2	3	0

Ośrodki Interwencji Kryzysowej	1-2	4	0
Organizacje pozarządowe	1-3	0	0

Pytanie 27: Ile razy Pan/Pani osobiście brał/a udział w jakimkolwiek szkoleniu o handlu ludźmi?

Odpowiedzi	Ani razu- przejdź do pyt. 32	1 raz	2 razy	3 razy	4 razy i więcej
Sądy	4	4	2	0	1
Prokuratura	6	6	7	0	1
Policja	0	2	1	1	9
Straż Graniczna	0	2	0	0	11
Ośrodki Pomocy Społecznej	14	3	0	1	0
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	6	4	1	1	0
Organizacje pozarządowe	7	2	3	1	0

Pytanie 28 dotyczyło czasu trwania szkoleń. Szkolenia w których brali udział respondenci trwały od jednej godziny do 5 dni. Najwięcej odpowiedzi dotyczyło przedziału czasowego od 2 do 5 dni (38). Najmniej 1 godzina – 1osoba

Pytanie 29: Czy było to szkolenie tylko na temat handlu ludźmi?

Odpowiedzi	Tak - przejdź do pyt 31	Nie	Nie wiem/ trudno powiedzieć	Odmowa/ brak odp.
Sądy	6	1	0	1
Prokuratura	9	4	1	0
Policja	11	2	1	0
Straż Graniczna	13	0	0	0
Ośrodki Pomocy Społecznej	2	1	0	2
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	7	2	0	0
Organizacje pozarządowe	6	0	0	0

Pytanie 30: Przy jakiej okazji zostały podane informacje na temat handlu ludźmi?

Odpowiedzi	Szkolenie na inny temat. Jaki?	Inna okazja
Sądy	Szkolenie dla SSO, w tym jeden cały dzień poświęcony handlowi ludźmi	0
Prokuratura	Przestępczość zorganizowana, transgraniczność prostytucji i przestępstw	0
Policja	Pedofilia, handel organami, dziećmi, wykorzystanie dzieci w Internecie, pracy niewolniczej, przestępstwa seksualne	0
Straż Graniczna	0	0
Ośrodki Pomocy Społecznej	Problemy cudzoziemców, funkcjonowanie cudzoziemców w Polsce	0
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	0	Z okazji 8 marca CPK organizowało przegląd filmów o tematyce praw kobiet i był pokazywany film dokumentalny o handlu kobietami
Organizacje pozarządowe	0	0

Pytanie 31: Kto prowadził szkolenie bądź szkolenia, w którym/ w których osobiście brał/a Pan /pani udział? Chodzi również o szkolenia, które nie dotyczyły wyłącznie handlu ludźmi?

Odpowiedzi	Kto prowadził szkolenia?
Sądy	„La Strada”, Prokuratura Krajowa, Szkoła Sędziowska, prokuratorzy, pracownik Ministerstwa, pracownicy naukowci.
Prokuratura	„LaStrada”, prokuratorzy, pracownicy Ministerstwa Sprawiedliwości, pracownicy innych instytucji pomocowych, wykładowca akademicki, OP, PIP, SG, Policja.
Policja	Ośrodek szkolenia Policji w Katowicach, Centralny Zespół ds. handlu ludźmi (Warszawa), „La Strada”, Zbigniew Lasocik z UW, Interpol, MPiPS, Straż Graniczna, Międzynarodowe Centrum Zagrożenia Dzieci, Fundacja ITAKA, OIM, NASC, Urzędu Pracy, Microsoft, FBI, Departament Bezpieczeństwa Narodowego USA, Międzynarodową Organizację Migracji, Centrum dla Zaginionych Dzieci, KidProtect, Helpline, CINSIA z Kanady, Europol.
Straż Graniczna	Koordinator ds. zwalczania hl w NOSG, SG, Policja, prokuratorzy, sędziowie, "La Strada", MSW, ITAKA, Dzieci Niczyje, Szkoła Policyjna w Szczytnie, Urząd Wojewódzki, MOPR
Ośrodki Pomocy Społecznej	Centrum Wolontariatu w Lublinie, MPiPS, Straż Graniczna, Policja, „La Strada”, Stowarzyszenie Pomocy Prawnej Haliny Nieć, pracownik socjalny, ktoś z jakiegoś ministerstwa.
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	„La Strada”, MSW, SG, Stowarzyszenie Lambda, "La Strada" wspólnie chyba z Niebieską Linia.
Organizacje pozarządowe	Fundacja „La Strada”.

Z uzyskanych informacji wynika, że w przeciwieństwie do funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej, pracownicy Ośrodków Pomocy Społecznej i Ośrodków Interwencji Kryzysowych powinni mieć cykliczne szkolenia. Jest to również niezbędne w przypadku organizacji pozarządowych, gdyż *de facto* są to ludzie którzy niejednokrotnie najbardziej mogą pomóc ofierze.

Wnioski wyciągnięte z powyższych odpowiedzi pozwalają stwierdzić, że w większości przypadków funkcjonariusze (pracownicy), wytypowani przez zwierzchników do pracy z ofiarami handlu ludźmi zostali przeszkoleni na ten temat i ogólnie orientują się w ich prawach. Są w stanie wymienić instytucje do których - w razie konieczności - mogą się zwrócić po pomoc, jednak w wielu przypadkach jest to wiedza tylko teoretyczna, gdyż z komentarzy przedstawianych przez samych respondentów wynika, że w rzeczywistości kontakt między instytucjami nie zawsze jest łatwy. Funkcjonariusze Policji narzekali na słabą współpracę z OPS i NGO. Z ich wypowiedzi wynikało również, że łatwiej o kontakt z organizacją w Warszawie, niż w poszczególnych województwach. Niejednokrotnie wynika to z faktu, że w województwach po prostu nie ma organizacji pozarządowych mogących świadczyć profesjonalną pomoc ofiarom handlu ludźmi.

Jeżeli chodzi o znajomość uprawnień ofiar większość respondentów koncentrowała się na aspektach zabezpieczenia socjalnego i gwarancjach bytowych. Mimo wymienienia ogromnej liczby różnych praw, w które respondenci wplatali również zadania swoje i Państwa, brakowało systematyczności i skoncentrowania się na różnych aspektach życia ofiary. Wielu respondentów zastosowało wyliczankę praw.

Rezultaty badań jednoznacznie wskazują na konieczność szkolenia pracowników OPSów i OIKów oraz działaczy organizacji pozarządowych. Zresztą już w trakcie umawiania się z pracownikami instytucji pomocy społecznej można było często usłyszeć, że jest zapotrzebowanie na szkolenia na temat handlu ludźmi.

Część II B przeznaczona dla funkcjonariuszy publicznych

Pytania w tej części opracowane zostały na podstawie przepisów Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE. Zostały one podzielone na dwa bloki. Pierwsza seria pytań dotyczy znajomości i stosowania w pracy praw ofiar handlu ludźmi zapisanych w Dyrektywie. Druga seria pytań zadanych respondentom dotyczyła zaleceń proceduralnych wpisanych do omawianej Dyrektywy – w części pierwszej wszystkich ofiar, w drugiej działań w przypadku, gdy ofiarami są dzieci. I tak, pierwsza część zawierała

pytania dotyczące: wszczęcia postępowania nawet bez skargi ofiary, jednokrotnego przesłuchania ofiary, zasad postępowania z ofiarą w trakcie procesu sądowego – unikanie jej kontaktu ze sprawcą, unikania zadawania pytań dotyczących życia prywatnego ofiary. Ponadto jak należy rozumieć pewne pojęcia związane z procederem handlu ludźmi, np. „wyzysk” oraz określenie minimalnego wymiaru kary za przestępstwo handlu ludźmi od 5 lat w przypadku ofiar dorosłych i od 10 lat w przypadku dzieci. Druga część tej serii pytań dotyczy znajomości Dyrektywy w odniesieniu do dzieci.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępująca decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW „określa wspólne minimalne reguły dotyczące określania przestępstw związanych z handlem ludźmi i ich karania”¹.

Prawa ofiar handlu ludźmi zapisane w Dyrektywie, a ujęte w pytaniach kwestionariusza:

Pytanie 1.1: Czy zna Pan/Pani prawo ofiar do ochrony przed ściganiem oraz karaniem za korzystanie z fałszywych dokumentów, przestępstwa na podstawie przepisów o prostytucji oraz imigracji, do których popełnienia ofiary zostały zmuszone?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam o takim prawie	Nie znam	Nie wiem/ trudno powiedzieć
Sądy	5	5	1	1
Prokuratura	11	3	6	0
Policja	10	3	1	0
Straż Graniczna	13	0	0	0

W odpowiedziach respondenci w większości odnosili się do części pierwszej dotyczącej znajomości tego prawa. W komentarzu do tego pytania sędziowie zapisali, że „choć je znają, nie mogą stosować, gdyż polskie prawo mówi inaczej”. Prawo to wynika wprost z dyrektywy, która nie została implementowana, a powinna obowiązywać bezpośrednio w polskim porządku prawnym. Natomiast zdaniem jednego z prokuratorów stosowanie tego prawa jest „możliwe na podstawie ogólnych norm zawartych w kpk i nie ma potrzeby tworzenia nowego przepisu”. W komentarzach policjantów znalazła się informacja o szkoleniach, na których zostali zaznajomieni z powyższym prawem.

¹http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_trafficking_in_human_beings/jl_0058_pl.htm

Pytanie 1.2: Czy zna Pan/Pani PRAWO ofiar do wsparcia i pomocy bez względu na decyzję, czy ofiara zdecyduje się na zostanie świadkiem w sprawie, czy nie?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam o takim prawie	Nie znam	Nie wiem/ trudno powiedzieć
Sądy	5	5	0	1
Prokuratura	13	4	3	0
Policja	13	1	0	0
Straż Graniczna	12	1	0	0

Z wypowiedzi respondentów wynika, że prawo to znane jest przede wszystkim prokuratorom oraz funkcjonariuszom Policji i Straży Granicznej. Spośród ankietowanych sędziów zna je połowa a druga połowa tylko o nim słyszała. Takie rozłożenie odpowiedzi może wynikać ze specyfiki pracy respondentów. W przypadku sędziów koncentrują się oni na prawach obowiązujących w obszarze ich pracy. Komentarze sędziów dot. tego pytania są rozbieżne. Od odpowiedzi „prawo nie przewiduje odmówienia, jest obowiązek składania zeznań” do „jeżeli ofiara nie chce aby sprawa się toczyła to nie znaczy, że nie będzie sprawy”. Policjanci w przypadku tego pytania odpowiadali, że ustalają rolę ofiary – jako świadka lub pokrzywdzonego. Z jednej odpowiedzi wynika, że „brak jest powiązania pomiędzy odmową świadka, a udzieleniem mu pomocy czy „nie miałam potrzeby stosowania tego prawa”. Policjanci przekazują informacje na temat tego prawa ale „domniemane ofiary nie zdecydowały się na skorzystanie z niego”. Padła również odpowiedź, że „jeżeli ktoś ma istotne informacje, musi być świadkiem”. Zaś funkcjonariusze Straży Granicznej informują ofiarę, że „oczywiście nie musi zeznawać ale jest namawiana aby to uczyniła”.

Pytanie 1.3: Czy zna Pan/Pani PRAWO ofiar do następujących form pomocy: środków utrzymania i pomocy materialnej, bezpiecznego zakwaterowania, potrzebnej opieki medycznej, pomocy psychologicznej, udzielenia ofierze wszelkich potrzebnych informacji i porad, usług tłumacza?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam o takim prawie	Nie znam	Nie wiem/ trudno powiedzieć
Sądy	6	4	1	1
Prokuratura	17	3	0	0
Policja	12	2	0	0
Straż Graniczna	13	0	0	0

Podobnie jak w poprzednim pytaniu prokuratorzy, funkcjonariusze Policji i Straży Granicznej znają powyższe prawo. Sędziowie - podobnie jak w poprzednim pytaniu - prawie połowa tylko o nim słyszała. Sędziowie odpowiadali ogólnie, że znają prawo ale „w postępowaniu sądowym informacji o takiej pomocy się nie udziela”. W sądzie osoba taka nie może być pouczana, zaś kpk nie przewiduje takiego rodzaju pomocy. Ofiara może uzyskać w sekretariacie Kartę Praw Ofiar Przestępstw. Może również skorzystać z pomocy tłumacza. Jeżeli jest to potrzebne w toku przesłuchania; poucza się o prawie do odszkodowania dla pokrzywdzonego oraz o prawie do bycia oskarżycielem posiłkowym. Jednak informacja na temat pomocy osobie pokrzywdzonej udzielana jest im na różnych etapach postępowania np. w policji czy prokuraturze. Zdarza się jednak, że ofiary mogą skorzystać z praw przysługujących ogólnie ofiarom i należy to do „etapu postępowania przygotowawczego”. Prawa te jak np. „pomoc psychologiczna powinna być udzielana podczas przesłuchania”. Kpk nie przewiduje takiej pomocy.

Niektórzy prokuratorzy wypowiadali się, że informują w zależności od prawa i potrzeb. Jeden respondent wspominał o współpracy z MOPS.

Pytanie 1.4: Czy zna Pan/Pani PRAWO ofiar do korzystania z istniejących systemów odszkodowania, dedykowanych dla ofiar umyślnych przestępstw z użyciem przemocy?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam o takim prawie	Nie znam	Nie wiem/ trudno powiedzieć
Sądy	10	2	0	0
Prokuratura	16	4	0	0
Policja	8	3	3	0
Straż Graniczna	6	5	2	0

W tym pytaniu zmieniają się proporcje znajomości przytoczonego prawa. Jak widać w grupie sędziów zwiększyła się liczba osób znających to prawo. Wynika to ze specyfiki praw, których ofiary handlu ludźmi mogą dochodzić w sądzie. Nie ma natomiast związku z pracą funkcjonariuszy Policji czy Straży Granicznej.

Podobnie jak w poprzednich pytaniach sędziowie znają to prawo ale go nie stosują. Z jednej z wypowiedzi wynikało, że sąd z urzędu może zasądzić odszkodowanie – materialne i zadośćuczynienie (w przypadku szkody niematerialnej). Inny stwierdził, że jest taka możliwość w procesie karnym na podstawie art. 46 kk. Z relacji jednego z prokuratorów

wynika, że ofiary nie chcą korzystać z tego prawa, ponieważ chcą się odciąć od sytuacji/zdarzenia. Niemniej jednak nakłania się ofiary handlu ludźmi, by składały wnioski. Inne komentarze dot. tego pytania: Kto miałby je wypłacać; Te prawa otrzymuje w prokuraturze, w sądzie jest informowana jeśli jest taka potrzeba; Nie stosuję, bo nie było takich sytuacji; pani nakłania ofiary do składania wniosków. Z wypowiedzi jednego z respondentów - funkcjonariusza Straży Granicznej - wynikało, że nie spotkał się z tym prawem. Według innego są to kwestie, które mają bezpośrednie zastosowanie w postępowaniu karnym, bądź cywilnym.

Pytanie 1.5: Czy zna Pan/Pani PRAWO ofiar do czasu do namysłu, czy podjąć współpracę z organami ścigania, czy nie?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam/em o takim prawie	Nie znam	Nie wiem/ trudno powiedzieć
Sądy	3	3	2	2
Prokuratura	15	3	1	1
Policja	12	2	0	0
Straż Graniczna	13	0	0	0

Z wypowiedzi jednego z ankietowanych sędziów wynika, że jest to rzecz absurdalna - oskarżony ma dostęp do akt, a w protokołach (zeznań świadka) są pełne dane osobowe świadków. *„Nie stosuję ale uprzedzam o prawie odmowy składania zeznań, prawo do namysłu nie wchodzi w grę, bo są już zeznania, ewentualnie odczytuję zeznania, pytam o przyczyny zmiany zeznań, wyjaśniamy rozbieżności”*. Zgodnie z kpk sędziowie informują o prawie do odmowy składania zeznań, możliwości przesłuchania bez obecności oskarżonego czy o wyłączeniu jawności. Niektórzy sędziowie twierdzą, że chociaż znają to prawo, nie mają możliwości go zastosować w sądzie.

Pytanie 1.6: Czy zna Pan/Pani PRAWO ofiar do ochrony przed odwetem, zastraszaniem i ryzykiem ponownego stania się ofiarą handlu ludźmi, o ile ofiara zdecyduje się na udział w procesie?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam/em o takim prawie	Nie znam	Nie wiem/ trudno powiedzieć
Sądy	7	2	2	0
Prokuratura	15	1	2	2
Policja	11	3	0	0
Straż Graniczna	12	1	0	0

Pytanie nie dotyczy postępowania sądowego. Policja, prokuratura na wniosek, po sygnalizacji z sądu mogą zapewnić ochronę. Gdy jest taka potrzeba, sędzia może wystąpić do policji o ochronę dla ofiary.

Pytanie 1.7: Czy zna Pan/Pani PRAWO ofiar do bezpłatnego doradztwa prawnego i bezpłatnego zastępstwa procesowego, przynajmniej w przypadkach, gdy sytuacja materialna ofiary nie pozwala jej na pokrycie kosztów tych usług?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam/em o takim prawie
Sądy	12	1
Prokuratura	19	1
Policja	10	4
Straż Graniczna	12	1

To są ogólne zasady postępowania, które obowiązują w Polsce. Jeśli ofiary nie stać na pełnomocnika, może dostać pełnomocnika z urzędu. O tym prawie są pouczeni przez prokuraturę.

Pytanie 1.8: Czy zna Pan/Pani PRAWO ofiar mówiące, że dzieciom ofiarom handlu ludźmi należy się szczególna pomoc, wsparcie i środki ochronne, w tym rehabilitacja fizyczna i psychospołeczna oraz dostęp do edukacji?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam/am o takim prawie	Nie znam	Nie wiem/ trudno powiedzieć
Sądy	6	3	1	1
Prokuratura	8	4	5	2
Policja	9	2	3	0
Straż Graniczna	12	1	0	0

Szczególna ochrona dzieci wynika z ogólnych norm. Jednak jedna z respondentek (prokurator) wyraziła wątpliwość, czy pewne aspekty pomocy dzieciom - przede wszystkim rehabilitacja psychospołeczna - są stosowane w praktyce i czy w ogóle istnieją przepisy regulujące te kwestie.

Druga seria pytań dotyczyła zaleceń proceduralnych (zp) zapisanych w Dyrektywie

Pytanie 1.1.1: Czy zna Pan/Pani następujące zp: wszczęcie postępowania o handel ludźmi nie powinno zależeć od skargi ofiary lub złożenia przez nią zawiadomienia o przestępstwie. Postępowanie powinno trwać nawet wtedy gdy ofiara wycofa swoje oskarżenia, lub zeznania?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam/em o takim prawie	Nie znam	Nie wiem/ trudno powiedzieć
Sądy	8	2	0	1
Prokuratura	16	2	2	0
Policja	11	2	0	0
Straż Graniczna	11	0	0	0

Funkcjonariusze prokuratury i policji obawiają się, że nie ma możliwości prowadzenia postępowania, jeśli osoba wycofuje swoje zeznania.

Pytanie 1.1.2: Czy zna Pan/Pani następujące zp: należy unikać zbędnego powtarzania przesłuchań w trakcie postępowania przygotowawczego i sądowego. Najlepiej sporządzić zapis wideo z przesłuchania?)

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam/em o takim prawie	Odmowa/ brak odp.
Sądy	9	2	1
Prokuratura	17	3	0
Policja	13	1	0
Straż Graniczna	11	1	1

Obecnie zapis jest stosowany, chociaż nie zawsze. W praktyce stosuje się też art. 316 § 3 kpk - przepis, umożliwiający zwrócenie się (podczas postępowania przygotowawczego) do sądu, w celu przesłuchania świadka. Zastosowanie tego przepisu może pozwolić na uniknięcie powtórnego przesłuchania podczas rozprawy. W praktyce stosuje się jednorazowe przesłuchanie przed sądem wraz z jednoczesnym nagraniem audio i video. Czasem jednak pewne rozwiązania techniczne nie są możliwe do zastosowania, choć to się zmienia na lepsze. Jedna z respondentek wskazuje, że technologia taka jest coraz bardziej powszechna - coraz więcej placówek posiada choćby specjalny niebieski pokój do przesłuchań dzieci, wyposażony w sprzęt do nagrywania - podkreśla tutaj rolę Fundacji Dzieci Niczyje w

upowszechnianiu takich rozwiązań). Problem występuje, kiedy korzysta się z pomocy prawnej za granicą, czasem jest konieczność przepytania świadka, ponieważ zadający pytania nie znają sprawy.

Pytanie 1.1.3: Czy zna Pan/Pani następujące zp: w trakcie procesu sądowego należy unikać w miarę możliwości, by ofiara miała kontakt wzrokowy ze sprawcami podczas przesłuchań?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam/em o takim prawie	Nie znam	Nie wiem/ trudno powiedzieć
Sądy	9	2	0	1
Prokuratura	16	2	1	0
Policja	9	4	0	1
Straż Graniczna	7	3	1	2

Sąd może wyłączyć jawność. Wynika to z zasad ogólnych kpk. Osoba małoletnia może być przesłuchiwana podczas posiedzeń niejawnych, szczególnie, gdy chodzi o jej dobro. Choćby dzięki zastosowaniu art. 185a, który co prawda dotyczy tylko osób do 15 roku życia, jednak można go zastosować także w innych wymagających tego przypadkach.

Pytanie 1.1.4: Czy zna Pan/Pani następujące zp: w trakcie procesu sądowego należy unikać w miarę możliwości, by ofiara składała zaznania na posiedzeniach jawnych?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam/em o takim prawie	Nie znam/Nie wiem, trudno powiedzieć	Odmowa odpowiedzi
Sądy	10	2		
Prokuratura	12	3	1	1
Policja	7	4	2	1
Straż Graniczna	4	4	3	2

Jak w podobnych pytaniach dotyczących procedury sądowej, najpełniejsze wypowiedzi dawali sędziowie. Sąd np. biorąc pod uwagę ważne przyczyny - wymienione w kpk, art. 360 - może wyłączyć jawność rozprawy. Inni respondenci mieli kłopot z odpowiedzią. Bardzo logiczny wywód jednego z prokuratorów dotyczył zastosowania analogii art.185a. Choćby

dzięki zastosowaniu art. 185a, który co prawda dotyczy tylko osób do 15 roku życia, jednak można go zastosować także w innych wymagających tego przypadkach. Jedna z respondentek wskazuje, że wiele zależy tutaj od prokuratora i sądu. Zanim przepis ten znalazł się w kodeksie, respondentce zdarzało się wnosić o wyłączenie jawności rozpraw na czas przesłuchania pokrzywdzonych będących dziećmi powołując się na Konwencję o Prawach Dziecka - reakcja sądu była różna, część akceptowała takie rozwiązanie, część odmawiała. Jeden z prokuratorów stwierdził, że należy mieć na uwadze przepisy procedury karnej, tj. 185 §2 kpk, 184 kpk, 390 §2 kpk. Zaś inny w ogóle odmówił odpowiedzi na pytanie wyjaśniając, że jest ono skierowane do sądu. W wielu przypadkach padała wymijająca odpowiedź, że "różnie z tym bywa".

Pytanie 1.1.5: Czy zna Pan/Pani następujące zp: w trakcie procesu sądowego należy unikać w miarę możliwości zadawania ofierze pytań dotyczących jej życia prywatnego?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam/em o takim prawie	Nie znam	Nie wiem/ trudno powiedzieć
Sądy	8	1	2	1
Prokuratura	12	3	2	2
Policja	5	5	1	2
Straż Graniczna	7	3	0	3

Wiele zależy od rodzaju sprawy, ale powinno się unikać dodatkowego stygmatyzowania ofiary. Jednak według niektórych czasami takie pytania zadane przez sąd chronią ofiarę przed podobnymi pytaniami zadawanymi przez obrońców strony oskarżonej, które byłyby o wiele mniej delikatne (wskazanie na realizację prawa do obrony).

Pytanie 1.1.6: Czy zna Pan/Pani następujące zp: ofiarę należy poinformować o wszystkich istotnych aspektach wiążących się z udzieleniem jej pomocy i wsparcia, tak by mogła podjąć świadomą decyzję, czy chce zaproponowane formy pomocy przyjąć?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam o takim prawie	Nie znam	Nie wiem/ trudno powiedzieć
Sądy	3	6	0	0
Prokuratura	15	2	1	2
Policja	13	1	0	0
Straż Graniczna	13	0	0	0

Jak wynika z większości wypowiedzi respondenci uznają prawo ofiary do samodzielnego podejmowania decyzji, jakkolwiek z wypowiedzi sędziów wynika, że proces nie jest etapem tego postępowania.

Pytanie 1.1.7: Czy zna Pan/Pani następujące zp: należy karać za: werbowanie, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osób, w tym wymianę lub przekazanie kontroli nad tymi osobami, z zastosowaniem groźby lub przemocy bądź innych form przymusu, uprowadzenia, oszustwa, podstępu, poprzez nadużycie uprawnień lub wykorzystanie sytuacji bezbronności, lub też wręczenie lub przyjęcie płatności lub korzyści dla uzyskania zgody osoby sprawującej kontrolę nad inną osobą, w celu wyzysku?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam/em o takim prawie
Sądy	10	2
Prokuratura	18	2
Policja	12	2
Straż Graniczna	13	0

Pytanie 1.1.8: Czy zna Pan/Pani następujące zp: termin „wyzysk” z powyższego punktu należy definiować jako: wyzyskiwanie innych osób do prostytucji lub innych form wykorzystywania seksualnego, przymusową pracę lub służbę, w tym żebractwo, niewolnictwo lub praktyki podobne do niewolnictwa, zniewolenie, wyzyskiwanie do działalności przestępczej lub usunięcie organów?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam o takim prawie	Nie wiem/ trudno powiedzieć	Odmowa/ brak odp.
Sądy	10	2	0	0
Prokuratura	16	1	2	1
Policja	12	2	0	0
Straż Graniczna	13	0	0	0

Według jednego z respondentów jest to rozbudowana forma nowej definicji handlu ludźmi, przełożonej na nieprawniczy język.

Pytanie 1.1.9: Czy zna Pan/Pani następujące zp: przestępstwo handlu ludźmi podlega karze w maksymalnym wymiarze, co najmniej 5 lat pozbawienia wolności?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam/em o takim prawie	Nie znam	Nie wiem/trudno powiedzieć	Odmowa/ brak odp.
Sądy	5	0	2	2	3
Prokuratura	8	0	6	3	3
Policja	8	3	0	2	1
Straż Graniczna	6	3	1	3	0

Wielu respondentów, zwłaszcza sędziowie i prokuratorzy, odpowiadali, że niecelowe jest zadawanie tego pytania osobom stosującym prawo, gdyż przepis ten skierowany jest raczej do ustawodawcy. Ponadto skupianie się na maksymalnym wymiarze kary, bez ustalenia wymiaru minimalnego jest zabiegiem dziwnym. W każdym bądź razie polskie prawo zgodne jest z tym wymogiem, gdyż ustawowe zagrożenie to kara od 3 do 15 lat pozbawienia wolności.

Pytanie 1.1.10: Czy zna Pan/Pani następujące zp: w przypadku, gdy przestępstwo handlu ludźmi zostało popełnione: wobec szczególnie bezbronnej ofiary (np. dziecka) lub w ramach przestępczości zorganizowanej, lub przy użyciu poważnej przemocy, przez co wyrządziło ofierze dotkliwą szkodę, oraz jeżeli przestępstwo to umyślnie naraziło życie pokrzywdzonego, podlega karze w maksymalnym wymiarze, co najmniej 10 lat pozbawienia wolności?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam/em o takim prawie	Nie znam	Nie wiem/trudno powiedzieć	Odmowa/ brak odp.
Sądy	2	2	2	4	2
Prokuratura	8	1	6	2	3
Policja	6	4	3	1	0
Straż Graniczna	7	4	0	2	0

Pytanie dotyczy wprowadzenia typu kwalifikowanego przestępstwa handlu ludźmi, w sytuacji, gdy dotyczy ono małoletniego (art. 4 ust. 2 dyrektywy 2011/36).

Obecnie obowiązująca regulacja art. 189a kk odnosi się do ogółu pokrzywdzonych, niezależnie od wieku. Przepisy dyrektywy 2011/36 wyraźnie natomiast kwalifikują to przestępstwo, jeżeli zostaje popełnione przeciwko ofierze, która była szczególnie bezbronna, co w jej kontekście obejmuje ofiary będące dziećmi. Kara za popełnienie tego czynu w stosunku do dziecka jest wedle wytycznych dyrektywy 2011/36 wyższa, aniżeli sankcja przewidziana za typ podstawowy i wynosi 10 lat. Dlatego też proponuje się dodanie typu kwalifikowanego przestępstwa handlu dziećmi jako § 2 art. 189a k.k. z sankcją karną w maksymalnym wymiarze 10 lat pozbawienia wolności. (Joanna Mierzwińska-Lorencka, *Wnioski de lege ferenda w przedmiocie dostosowania prawa polskiego do Dyrektywy w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar z dnia 5 kwietnia 2011 r. (Dyrektywa 2011/36) oraz do Dyrektywy w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej z dnia 13 grudnia 2011 r. (Dyrektywa 2011/92)*, Fundacja Dzieci Niczyje, s. 8)

Dyrektywa wprowadza również w art. 9 ust. 2 uzupełnienie katalogu czynów charakteryzujących się dłuższym okresem przedawnienia karalności, dla upływu którego bierze się pod uwagę ukończenie przez małoletniego 18 roku życia.

Z wypowiedzi zaś respondentów wynikało (podobne, jak w pytaniu poprzednim), że niecelowe jest pytanie o przepisy Dyrektywy, w sytuacji, gdy ich obowiązuje prawo zapisane w kodeksie karnym.

Druga część serii drugiej dotyczy zaleceń proceduralnych (zp) w stosunku do dzieci:

Pytanie 1.2.1: Czy zna Pan/Pani następujące zp: dziecko należy niezwłocznie przesłuchać po zgłoszeniu faktu organom, że jest ono ofiarą handlu ludźmi?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam/em o takim prawie	Nie znam	Nie wiem/ trudno powiedzieć
Sądy	8	3	0	0
Prokuratura	13	2	3	2
Policja	9	2	2	1
Straż Graniczna	7	1	3	2

Przeprowadzenie rozmowy z dzieckiem - ofiarą handlu ludźmi jest trudne dla każdego funkcjonariusza. Jeden z respondentów wskazał, że ocena sytuacji zależeć by mogła od opinii psychologa. W razie gdyby psycholog stwierdził, że dziecka przesłuchiwać nie należy, przesłuchany zostałby psycholog, który odbył z dzieckiem rozmowę.

Pytanie 1.2.2: Czy zna Pan/Pani następujące zp: w razie potrzeby dziecko należy przesłuchać w specjalnie do tego przystosowanym pomieszczeniu?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam o takim prawie
Sądy	9	2
Prokuratura	19	1
Policja	11	3
Straż Graniczna	9	4

Odpowiedzi wskazują, że większość respondentów jest przygotowana do tego, by w razie potrzeby przesłuchanie dziecka (dzieci) odbyło się w pomieszczeniu specjalnie do tego przygotowanym.

Pytanie 1.2.3: Czy zna Pan/Pani następujące zp: przesłuchania dziecka powinni prowadzić specjaliści, najlepiej, by zawsze była to jedna i ta sama osoba?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam/em o takim prawie	Nie wiem/ trudno powiedzieć	Odmowa/ brak odp.
Sądy	7	2	0	3
Prokuratura	17	2	1	0
Policja	10	4	0	0
Straż Graniczna	9	3	1	0

Pytanie 1.2.4: Czy zna Pan/Pani następujące zp: dziecku podczas przesłuchań może towarzyszyć przedstawiciel lub inna wybrana przez dziecko osoba, o ile nie została ta osoba odsunięta od sprawy?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam/em o takim prawie	Nie znam	Nie wiem/ trudno powiedzieć
Sądy	9	2	0	0
Prokuratura	15	3	1	1
Policja	11	3	0	0
Straż Graniczna	7	4	1	1

Podobnie jak w poprzednim pytaniu większość respondentów zna i stosuje, bądź słyszała o takim zaleceniu. Część respondentów, jak dotąd nie spotkała się w swojej pracy z dziećmi ofiarami handlu ludźmi.

Pytanie 1.2.5: Czy zna Pan/Pani następujące zp: przesłuchania dziecka powinny być utrwalane audiowizualnie i takie nagrania przesłuchań powinny być dopuszczane jako dowód w sądzie?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam/em o takim prawie	Nie znam	Nie wiem/ trudno powiedzieć
Sądy	9	2	0	0
Prokuratura	18	1	0	1
Policja	10	3	1	0
Straż Graniczna	9	2	1	1

Pytanie 1.2.6: Czy zna Pan/Pani następujące zp: rozprawy z udziałem dzieci powinny odbywać się bez udziału publiczności?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam/em o takim prawie	Nie znam	Nie wiem/ trudno powiedzieć
Sądy	8	3	0	0
Prokuratura	15	4	0	1
Policja	8	3	2	0
Straż Graniczna	9	3	0	1

Pytanie 1.2.7. (Czy zna Pan/Pani następujące zp: przesłuchanie dziecka w sądzie powinno odbywać się za pomocą technologii komunikacyjnych, bez konieczności fizycznej jego obecności w sali rozpraw?)

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam o takim prawie	Nie znam	Nie wiem/ trudno powiedzieć	odmowa/ brak odp.
Sądy	6	2	1	1	2
Prokuratura	12	3	4	1	0
Policja	6	7	1	0	0
Straż Graniczna	9	2	1	1	0

Pytanie 1.2.8 : Czy zna Pan/Pani następujące zp: dzieciom, które przebywają na terenie Polski bez opiekuna, należy bezzwłocznie wyznaczyć opiekuna lub przedstawiciela?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam o takim prawie	Nie znam	Nie wiem/ trudno powiedzieć
Sądy	9	2	0	0
Prokuratura	17	1	1	1
Policja	11	3	0	0
Straż Graniczna	10	3	0	0

Proporcjonalnością odpowiedzi o znajomość i stosowanie oraz tylko słyszenie o zaleceniu nie odbiegają od odpowiedzi na wcześniejsze pytania.

Pytanie 1.2.9: Czy zna Pan/Pani następujące zp: dla dzieci, które przebywają na terenie Polski bez opiekuna, należy w jak najkrótszym czasie znaleźć trwałe rozwiązania, związane z jego przyszłością?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam/em o takim prawie	Nie znam	Nie wiem/ trudno powiedzieć	odmowa/ brak odp.
Sądy	9	2	0	0	1
Prokuratura	14	0	1	5	0
Policja	8	4	1	0	1
Straż Graniczna	7	4	0	2	0

Podobnie jak we wszystkich poprzednich pytaniach respondenci znają, bądź słyszeli o powyższych zaleceniach. Należy podkreślić wagę znajomości i umiejętności stosowania powyższych zaleceń nawet przez tych funkcjonariuszy, którzy do tej pory nie mieli do czynienia z dziećmi ofiarami handlu ludźmi.

Pytanie 2: Czy słyszał/a Pan/Pani o Dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępującą decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW?

Odpowiedzi	Tak znam i stosuję	Słyszałam/em o takim prawie
Sądy	10	2
Prokuratura	15	5
Policja	14	0
Straż Graniczna	11	2

Z powyższego zestawienia wynika, że Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE zastępującą decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW jest większości badanych respondentów znana.

IV. Ewaluacja

To, jaką rolę spełniły badania monitoringowe i jak ustosunkowano się do wniosków z nich wynikających, można będzie sprawdzić po jakimś czasie. Jednak uzyskane bezpośrednio po ich przeprowadzeniu informacje zwrotne od ankietowanych i ankietowanych pozwalają na wysnucie wstępnych wniosków co do samych badań. W trakcie projektu przeprowadzono ewaluacje wśród ankietowanych oraz wśród ankietowanych.

Ewaluacje ankietowanych

Przygotowanie ankietowanych do przeprowadzenia badań wymagało dostarczenia im specjalistycznej wiedzy na temat handlu ludźmi w aspekcie praw człowieka. Wymagało również przedstawienia im przepisów prawa międzynarodowego i krajowego, w oparciu o które powinni działać funkcjonariusze publiczni, pracownicy instytucji oraz działacze organizacji pozarządowych zajmujący się pomocą ofiarom handlu ludźmi. Wskazanie na

różne meandry prawa i zachowania wszystkich podmiotów będących stronami danego postępowania, na to jak inaczej mogą być postrzegane te same sytuacje przez funkcjonariuszy różnych formacji czy pracowników różnych ośrodków.

W trakcie realizacji projektu dwukrotnie przeprowadzono ankiety ewaluacyjne wśród ankierów. W pierwszej z nich uczestniczyło 10 osób, w drugiej 9. Pytano m.in. o to która grupa badanych była najtrudniejszą rozmówcą (sędziowie i prokuratorzy) i która z grup ma największą wiedzę o handlu ludźmi (policjanci).

Ponadto z ewaluacji badań przeprowadzonych przez ankierów wynika, że ogólnie nie było problemów z umawianiem się z funkcjonariuszami bądź urzędnikami (kłopoty były raczej wyjątkiem), chociaż w niektórych instytucjach, zwłaszcza na etapie informowania o badaniach i prośby o wyrażenie na nie zgody wyraźnie starano się nas zniechęcić. Kilka instytucji odmówiło udziału jako przyczynę podając brak spraw związanych z handlem ludźmi lub bez podania przyczyny - tak jak jeden z sądów, pomimo iż toczyła się tam sprawa dotycząca interesującego dla badań tematu. Momentem niefortunnym na przeprowadzenie ankiet okazał się grudzień ponieważ jako miesiąc sprawozdań podsumowujących cały rok a także świąt Bożego Narodzenia, czas ten powodował, że niekiedy respondenci w trakcie telefonicznego umawiania się na rozmowę, kreowali atmosferę nerwowości, co do zajmowanego przez ankierów czasu. Jednak w trakcie spotkań napięcie zniknęło, a w wielu przypadkach trwało dłużej niż zaplanowano (rozmowa z jednym z prokuratorów trwała ok. 3 godzin). Niezależnie od miesiąca zdarzały się jednak sytuacje, że z powodu braku czasu ograniczano spotkanie i respondenci odpowiadali mechanicznie, czasem jedząc drugie śniadanie czy robiąc coś na komputerze. Jednak ogólnie respondenci zachowywali się w miły i kulturalny sposób, dzięki temu same wywiady przebiegały w sympatycznej atmosferze i miały raczej formę rozmowy – nie przebiegając jedynie według schematu pytanie – odpowiedź.

Ankierzy w wielu przypadkach zwrócili uwagę na profesjonalizm ankietowanych, z drugiej zaś strony na braki w wiedzy na temat specyficznej sytuacji ofiar handlu ludźmi. Jeden z ankierów przytoczył wypowiedź prokuratora, który nie ma formularza do identyfikacji ofiar handlu ludźmi. Jednocześnie nigdy nie brał udziału w żadnym szkoleniu o handlu ludźmi. Przy okazji pytań o szczególną ochronę dzieci, prokurator stwierdził, że pewne rzeczy (dzieciom ofiarom handlu ludźmi należy się szczególna pomoc, wsparcie i środki ochronne, w tym rehabilitacja fizyczna i psychospołeczna oraz dostęp do edukacji) wynikają z ogólnoludzkich norm i nie wie z czego ma wynikać szczególna ochrona dzieci.

Przy okazji pytań o Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE prokurator skwitował, że jeśli czegoś nie ma w Dzienniku Ustaw, to dla niego nie istnieje.

Ewaluacja ankietowanych

Czas na refleksje na temat ankiety okazał się potrzebny. W trakcie przeprowadzanych badań na pytania zadawane przez ankietowanych o komentarze respondentów co do treści pytań zawartych w ankiecie odpowiedzi udzieliło tylko kilka osób. Między innymi sędziowie uważali, że pytania zadawane w ankiecie, dotyczące informowania ofiar o ich prawach czy miejscach gdzie mogą szukać pomocy, ich nie dotyczą. Są niedostosowane do postępowania przed sądem w postępowaniu karnym, dotyczą instytucji przygotowujących do rozprawy; niektóre pytania - zdaniem części respondentów - były źle sformułowane. Niektórzy sędziowie nie wiedzieli o jakich zaleceniach proceduralnych traktowała ankieta i w oparciu o jaki dokument powstały pytania. Wyglądało to trochę tak, jakby celem było sprawdzenie wiedzy respondenta. Prawdopodobnie pomocniejsze by było dołączenie do dokumentów informacji kto i jakiej pomocy jest w stanie udzielić pokrzywdzonemu, na zasadzie spisu. Ogólna uwaga dotyczyła zwrotu "zalecenie proceduralne", który zdaniem jednej z respondentek jest niewłaściwy i mylący. Zalecenia te są albo normami prawnymi albo wynikają z wiążących Polskę instrumentów międzynarodowych. Problematyczne było pytanie dotyczące przepisu dyrektywy o wymiarze kary za przestępstwo handlu ludźmi – zdaniem tejże respondentki nie powinno się ono znaleźć w kwestionariuszu i było źle sformułowane. Zwracano uwagę, że w jednym z pytań pojawia się błędna sankcja, przestępstwo handlu ludźmi zagrożone jest karą od 3, a nie 5 lat pozbawienia wolności (w polskim prawie sankcja wynosi 3 lata, zaś dyrektywa zaleca minimum 5 lat).

Według respondentów pytania powinny być precyzyjne i dostosowane do specjalizacji danej instytucji.

Poza uwagami do pytań respondenci podkreślili wartość dodaną ankiety. Przede wszystkim zmobilizowała ich do sprawdzenia pewnych informacji, co do których nie byli pewni (niektórzy, jak sędziowie czy prokuratorzy odpowiadając na pytania korzystali z kodeksów. Respondent ze Straży Granicznej stwierdził, że należy wyjaśnić funkcjonariuszom pewne przepisy prawne dotyczące m.in. kar.

Więcej uwag i wskazówek udzielili respondenci po kilku miesiącach od przeprowadzenia ankiety. Zadano im następujące pytania:

1. Czy udział w ankiecie zwiększył Pana/Pani wiedzę na temat handlu ludźmi?

35 osób odpowiedziało tak, 38 nie

2. Czy wiedza ta będzie przydatna w Pana/Pani pracy?

35 osób odpowiedziało tak, 38 nie

3. Czy ankieta pozwoliła Panu/Pani na lepsze zrozumienie faktycznej sytuacji ofiar?

34 osób odpowiedziało tak, 39 nie

4. Czy ankieta pozwoliła Panu/Pani na rozszerzenie wiedzy na temat praw ofiar?

41 osób odpowiedziało tak, 32 nie

5. Czy wiedza ta będzie przydatna w Pana/Pani pracy?

38 osób odpowiedziało tak, 35 nie

6. Czy chce Pan/Pani podzielić się z nami szczególną refleksją w tym zakresie?

66 osób odpowiedziało tak, 7 nie

Zdania ankietowanych na temat badań były różne. Począwszy od opinii, że ankieta uświadomiła im jak systematycznie trzeba poszerzać swoją wiedzę w omawianym obszarze oraz być na bieżąco z wytycznymi na temat pracy i działań z ofiarami handlu ludźmi, z drugiej zaś strony były opinie, że owszem ankieta jest potrzebna ale dla wiedzy respondenta nie wniosła nic nowego.

W pierwszym przypadku pracownik Ośrodka Interwencji Kryzysowej argumentował np. że „badania były potrzebne, gdyż uświadomiły mu, jak bardzo wiedza jest ulotna, a nie mając zbyt wielu przypadków, należy samemu uaktualniać tę wiedzę. Potrzebne są również cykliczne szkolenia”.

Poniżej przytaczamy w oryginalnym brzmieniu niektóre opinie ankietowanych na temat ankiety:

Opinie sędziów:

„Ankieta miała charakter uniwersalny, powinna być specyfikowana do organów do których trafia. Pytania np. czy dałem kanapkę ofierze, czy zapoznałem ofiarę z jej statusem – nie mają racji bytu. Do mnie trafiają osoby, które już to dostały. Ankieta niosła ze sobą wiedzę w ujęciu społecznym, nie w kwestii orzekania, a na tym polega moja praca. Ankieta zapoznaje z pozycją ofiary w systemie”.

„Od kilku lat prowadzę sprawę o handel ludźmi. Z ankiety dowiedziałam się o dyrektywach dotyczących wymiaru kary, o których nic nie wiedziałam. Ankieta uzmysłowiła mi, że po prostu mam pewne luki”.

„Ktoś kto nigdy nie miał sprawy związanej z handlem ludźmi mógłby się czegoś z ankiety nauczyć. Ja, jak wcześniej wspominałem, prowadziłem dużą sprawę i byłem po gruntownych studiach w tym temacie. Przed chwilą nawet wróciłem ze szkolenia w Koszalinie dla Straży Granicznej, szkolenia właśnie w tym zakresie. Wydaje mi się, że jeśli chodzi o to przestępstwo, to większość sędziów jest jednak w tyle za policjantami i Strażą Graniczną. To niepokojące. To jest bardzo specyficzna wiedza, którą trudno zdobyć. Nie spotkałem dobrych komentarzy do kodeksu w tym zakresie, dobrych i wyczerpujących”.

„Wiedza na temat praw ofiar przydaje się w pracy na etapie przygotowawczym (SG, policja, prokuratura). Jako sędzia nie informuję o tym, bo nie jest to w gestii sądu. W praktyce nie miałam kontaktu z handlem ludźmi. Prowadziłam 2-wie sprawy, w których ostatecznie wykluczyłam handel ludźmi. W przyszłości nie wykluczam, że wiedza przyda się w identyfikacji”

„Problem jest mi znany i nic się nowego nie dowiedziałam dzięki temu badaniu. Pracuję w tym temacie i jestem, staram się być na bieżąco. Właśnie też wróciłam ze szkolenia w Koszalinie o handlu ludźmi, na temat identyfikacji, praw ofiar”.

„Udział w ankiecie nie zwiększał mojej wiedzy, ale powodował refleksje dotyczące osób pokrzywdzonych, praw pokrzywdzonych. Zastanawiałam się czy to, o czym mówi ankieta dotyczy bardziej przepisów prawa (pokrzywdzonych), czy zwykłej praktyki?”

„Ankieta dla mnie nie była potrzebna. Nic nie wniosła, a ja i tak bazuję na swoich doświadczeniach”

Opinie prokuratorów:

„Zakres mojej pracy, to orzecznictwo, mam bogate wytyczne, ankieta nie dotyczyła kodeksu, dotyczyła sytuacji ofiar handlu ludźmi, praw ofiary, nie była skierowana do prokuratora. My mamy obowiązek postępowania zgodnie z art. 189 a, a definicję mamy w art. 115 § 22 kk i my oceniając zachowanie musimy opierać się na konkretnym przepisie. Każdy jest pouczany gdzie i u kogo może szukać pomocy. Ofiary handlu ludźmi potrzebują tłumacza, psychologa, pomocy "La Strady" i my zawiadamiamy was. W mojej ocenie ankieta dotyczyła praw ofiar handlu ludźmi, a nie samej istoty handlu ludźmi. To, że my pouczamy to jest jedno, a to czy one poczują się bezpieczne i skorzystają to już inna sprawa. Każdy kontakt to jest od razu psycholog, wsparcie, tłumacz. Ja wszystko wiem co mam robić, dopiero kontakt z nimi powoduje, że dostosowujesz się do sytuacji. Każdy prokurator prawo zna i udzieli stosownej informacji. Ja z punktu widzenia praktyki widzę, że ankieta nie sprawdza:

1. Czy korzystają z pomocy? 2. W jaki sposób skorzystały? 3. Jak się zakończyła się sprawa? 4. Jakie środki zostały zastosowane by im pomóc? Tego wszystkiego nie ma. Czy

korzystają ze swoich uprawnień? Mechanizm zachowania ofiar jest ciekawy: większość ma opory przed zawiadomieniem prokuratury, a te co nie mają oporów, to chcą po prostu jak najwięcej wynieść z tego finansowo”.

„Ja byłam wcześniej przygotowana merytorycznie do tematu, gdy prowadziłam sprawę. W ankiecie były sformułowania nieostre i proponowałam ankierowi jak je poprawić, by ankietę była czytelna i jasna. Sama ankietę była sensowna i służyła swojemu celowi. „Zwróciliście uwagę na problematykę, a to ważne. Ankietę nie pokazywała niuansów, ale się nimi podzieliłam z ankierem i w przyszłości podejdzie do tego tematu profesjonalnie. Ja nie oczekuję od ankiet, że mnie czegoś nauczy, bo takie oczekiwania mam wobec profesjonalnych szkoleń, prowadzonych przez prawników”.

„Ankietę mnie zaskoczyła w jednej kwestii. Zdziwiłem się, że są takie aspekty tematu, w których nie mam tak pogłębionej wiedzy. Dotyczyło wprowadzania w program ochrony ofiar”.

„Ankietę nie miała na celu poinformowanie mnie, a raczej była po to, by wypytać prokuratora, jak stosowane są w praktyce przepisy, czy stosujemy się do wytycznych. Nie ma dużo takich postępowań. Wiele pokrzywdzonych nie chce się do tego przyznać, to raczej wychodzi przy okazji”.

„Zajmuję się na co dzień problematyką, ankietę dała mi szansę zapoznania się ze skalą problemu. Miała cel rozpoznawczy poziomu wiedzy. Poruszony zakres problemów pokrzywdzonych rozszerzył moją wiedzę. Na bieżąco staram się śledzić zmiany w prawie, staram się być na bieżąco, jeśli chodzi o prawa ofiar”.

„Bardzo dobrze, że podejmujecie takie działania, na tym polu, pozwala to pogłębiać wiedzę. Zakres poruszanych tematów był szeroki. Im więcej osób miało do czynienia z tą ankietą, tym lepiej, tym szersza wiedza w tym zakresie. Fajne badanie. Dobrze byłoby trafić do pomocy społecznej i do organizacji samorządowych, bo oni bardzo chętnie się uczą, zapoznają z tą tematyką z racji tego, że mają kontakt z różnymi ludźmi”.

„Ankietę nie pogłębiała wiedzy, tylko ewentualnie usystematyzowała. Miała większość pytań otwartych i to ja przekazywałam ankierowi swoją wiedzę. Chciałabym przeczytać raport „La Strady” z tego badania, bo rozumiem, że państwo również w innych jednostkach publicznych prowadzili badanie”.

„Jeżeli będę mieć taką sprawę, to wiedza na pewno mi się przyda. Jeśli chodzi o faktyczną sytuację ofiar handlu ludźmi, to w tym temacie szczególnie dużo się dowiedziałem. Bardzo ważne jest wprowadzenie w życie mechanizmu umożliwiającego uzyskanie przez ofiarę komfortu zeznań, komfortu braku wtórnej wiktyimizacji. Należy współpracując z

różnymi jednostkami (SG, Policja, Fundacje, Sądy) zapewnić na etapie sądowym i przygotowawczym taki komfort, który nie godzi w godność ofiary handlu ludźmi. Wszystkie te jednostki powinny przechodzić wspólne szkolenia”

„Wiedza przydaje mi się w pracy o tyle, że teraz częściej zwracam się do „La Strady” z prośbą o pomoc. Wcześniej Fundacja „La Strada” była jakoś z boku, nie dzwoniłam, teraz kontaktuję się nawet, gdy ofiara sobie tego nie życzy i wtedy albo ktoś z „La Strady” przyjeżdża, czy w inny sposób kontaktuje się z ofiarą, pomaga. Każdy człowiek jest inny, niektórzy potrzebują czasu, by zrozumieć, że jest im potrzebna pomoc. Tak było w moim przypadku. Staram się lepiej współpracować. Stosunek do ofiary, czyli osoby potrzebującej pomocy, mam taki, jaki miałam wcześniej i mojego podejścia ankieta nie zmieniła, bo wiadomo, że jest to człowiek potrzebujący”.

Jeśli chodzi o wiedzę na temat handlu ludźmi, to ankieta o tyle zwiększyła moją wiedzę, że wyeksponowała pewne elementy, które wcześniej były niewyksponowane, skłoniła mnie do przemyśleń. W przypadku faktycznej sytuacji ofiar, to nie wniosła dla mnie nic nowego, tylko wsparła, to, co już wiedziałem. Mam teraz np. taką ofiarę, która nie czuje się ofiarą. Czy ankieta zwiększyła moją wiedzę na temat praw ofiar? Tak, ale bardziej wiedzę na temat możliwości ofiar uzyskania pomocy, wsparcia, dostępu do instytucji, a nie praw w rozumieniu uprawnień procesowych”.

„Myślę, że dobra byłaby taka publikacja, broszura podająca tę specjalizowaną wiedzę, z informacjami o możliwościach wsparcia finansowego, psychologicznego dla osób poszkodowanych. Z informacją, gdzie można tej pomocy szukać. I mogłyby z niej korzystać osoby prowadzące postępowanie administracyjne i karne. Ja sobie sam taki druk przygotowałem na własne potrzeby. Skorzystałem ze strony „La Strady”, z naszej wiedzy przekazanej ustnie plus wykorzystałem dostępną w prokuraturze informację o tym, co Państwo oferuje. Ja sobie zostawiłem ankietę waszą, bo przyszliście do mnie w doskonałym momencie, i była dla mnie cennym źródłem informacji. Może dobry byłby też druk z pouczeniami - ogólnopolski?!”

„Dzisiejsza ankieta ewaluacyjna była sformułowana w sposób mało elastyczny, ale zdeterminowana była zapewne celem. Prawne możliwości to nie problem, tylko chodzi o faktyczne możliwości pomocy”.

Opinie funkcjonariuszy Policji:

„Na co dzień zajmuję się tym problemem i w związku z tym posiadam dużą wiedzę na temat handlu ludźmi. W ankiecie dominowały otwarte pytania i sprawdzały wiedzę, a nie pogłębiały. Jestem człowiekiem wrażliwym, mam doświadczenie w pracy z ofiarami handlu ludźmi, mam też wiedzę i w związku z tym ankieta mi nie pomogła. Gdyby była skierowana do laików, to mogłaby wtedy pewne problemy unaocznić, coś rozjaśnić, sprowokować przemyślenia”.

„Ankieta nie informowała, tylko sprawdzała wiedzę. Znam sytuację ofiar handlu ludźmi, znam ich prawa, ponieważ na co dzień pracuję z nimi. Ankieta nie wносиła nic nowego”.

„Warto prowadzić takie ankiety wśród większej grupy respondentów, gdyż zwiększają świadomość tego zagrożenia, ale należałoby trafić do większego grona, by wiedza o handlu ludźmi była powszechniejsza w społeczeństwie”.

„Jesteśmy w pracy w pierwszym ogniu, to my pierwsi stykamy się z problemem. Miałam mało zdarzeń, ale jeśli się trafią w przyszłości, to wiedza wyniesiona z ankiety na pewno się przyda. Sytuację ofiar handlu ludźmi znałam już wcześniej, ale ankieta tak ją usystematyzowała. Była w ciekawy sposób zbudowana. Dla mnie to było takie uderzające, że wiedza na temat sytuacji ofiar i ich praw, że to jest takie usystematyzowane. Bardzo ciekawie to zebrano”.

„Należy mieć zawsze prawdziwy obraz pokrzywdzonej, wiedzieć czy nie jest wtórnice wiktymizowana, nie można ustalać żadnych algorytmów zachowań, nic nie da się sprowadzić do schematu, liczy się tylko indywidualny sposób podejścia do ofiary i dlatego u mnie podczas przesłuchań zawsze jest obecny psycholog. Ankieta jest to instrument w pomocy ofiarom, a żadnego instrumentu nie można odrzucać, nawet gdyby płynęło z niego tylko 3 % pomocy”.

„Jestem osobą przeszkoloną, czyli na tym najwyższym poziomie wiedzy i ankieta nie wniosła dla mnie nic nowego”.

„Jestem koordynatorem i rozmawiam z ludźmi i stykam się z tym problemem i często mam wrażenie, czy nawet wewnętrzne przekonanie, że nie ma mamy do czynienia z ofiarami handlu ludźmi. Wśród cudzoziemców rozchodzi się wiadomość, że bycie ofiarą, to dobry sposób na to, żeby pobyć w Polsce, zalegalizować pobyt. Czasem pojawiają się pewne symptomy i powstaje problem, czy robimy z niej ofiarę... Czy ja wierzę w tą historię? Mam wrażenie, że decyduję o czyimś losie”.

„Jestem bardziej świadomy, gdzie zgłaszać konkretne przypadki handlu ludźmi. Ankieta pokazała mi różne aspekty handlu ludźmi to, że czasami są to przypadki bardzo zagmatwane, ofiary niekoniecznie się same przyznają, to, że są różne formy handlu ludźmi. Ankieta pomogła mi zmienić podejście do ofiary, tak, by się otworzyła i powiedziała, co się stało.

Ankieta przyniosła taki ogólny zarys wszystkiego, jak wykrywać, przeciwdziałać, jak pomagać”.

Opinie funkcjonariuszy Straży Granicznej:

„To, co wiem o handlu ludźmi, wiem ze szkoleń. Doświadczenie mam za małe w tym zagadnieniu. Szkolenie miałem na Komendzie Głównej. Bardziej mi zależało na wymianie doświadczeń z „La Stradą”, bo przestępcy się rozwijają”.

„Czego ta ankieta mogła mnie nauczyć, jak ona tylko pytała o mój stan wiedzy? Była już dawno, jesienią i od tego czasu tak wiele się wydarzyło w moim życiu zawodowym, że nie pamiętam już nic szczególnego”.

„Bardzo pozytywna inicjatywa. Byłem teraz na szkoleniu w Koszalinie i potwierdziło się, że wyniosłem wiedzę w zakresie praw o handlu ludźmi. Myślę, że dużo się wyjaśni na seminarium z podsumowaniem. Popieram takie inicjatywy”.

„Nie dowiedziałam się z ankiety niczego nowego odnośnie faktycznej sytuacji ofiar i praw ofiar, ponieważ ta ankieta nie była dla mnie nowością, nie była czymś zaskakującym”.

„Niektóre przepisy są martwe – te dotyczące małoletniego. U nas opiekunem jest sąd rodzinny i my nic nie możemy zrobić. Dla osób pracujących na co dzień z ofiarami handlu ludźmi, dla tych którzy współpracują z „La Stradą” ta ankieta nie może być zaskoczeniem. Może czegoś uczyć początkujących, uczących się tematu młodych funkcjonariuszy, uczących się jak wygląda algorytm”.

„Od 13 lat zajmuję się tym tematem. Wiedzę mam, a ta ankieta pozwoliła mi niejako pilotować w temacie. Ona objaśnia, wnosi systematykę. Każdy kontakt z cywilem w tym temacie sobie cenię, bo jako policjant jestem niejako skażony naszym spojrzeniem, a tu trzeba dziewczyny zabrać nie tylko z tego środowiska, ale i ich dusze wyrwać”.

„Nic w tej ankiecie mnie nie zaskoczyło. Prawa ofiary znam i mam wiedzę, bo my w tym temacie pracujemy. Człowiek, który nie miał do czynienia z handlem ludźmi, to może czymś mógłby się zaskoczyć. Ja 8 lat pracuję w tym temacie, więc mało rzeczy może być dla mnie nowych. Wiedzę staram się uaktualniać, staramy się być na bieżąco również jeśli chodzi o prawa osób pokrzywdzonych. Podkreśliłem jak ważne jest przekazywanie wiedzy nt. handlu ludźmi”

„Ankieta powinna trafić nie tylko do specjalistów, ale też do osób nie związanych zawodowo z handlem ludźmi. W ankiecie pytano o te same zagadnienia na różne sposoby mnie i moją koleżankę, a my wiedzę mamy. Tymczasem, jeśli ktoś będzie wiedział coś na temat tego przestępstwa, to niekoniecznie trafi do specjalisty, ale np. do zwykłego policjanta, lub urzędnika. Musi też mieć możliwość zgłoszenia anonimowego np. w Internecie. Informacje na ten temat powinny być w Internecie i w różnych miejscach - dostępne dla specjalistów i urzędników administracji publicznej, policji w ogóle itd. To ułatwi przepływ informacji”.

„Jeżeli ktoś jest niedouczoney, to może ta ankieta mu otworzyła oczy. Ale jeżeli ktoś, jak np. ja, ma tę wiedzę i stosuje ją w praktyce, to niekoniecznie. Ja podczas ankiety przekazywałam swoją wiedzę”

„Ja jestem świadomie otwarty, padały w ankiecie oczywiste nazwy, było szerokie spektrum. Uważam, że warto mówić na te tematy. Ja jestem pracownikiem operacyjnym, od wielu lat w tym pracuję i już wiele wiem, mam więcej doświadczeń. I uważam, że są też inne fakty niż wynikają z algorytmów (niechętnie stosujemy tę nazwę, ale taka jest). W pouczeniu procesowym już jest więcej przepisów przytoczonych, przepisów kk. I w ankiecie też były, a to się przydaje. Na pewno na przyszłość trzeba poprawić, pochylić się nad wskaźnikami (to co robi MSW). One powinny być bardziej dopracowane w niektórych obszarach, bo brakuje takich elementów, jak niewolnictwo, praca przymusowa, kryminalna (np. przymuszanie do kradzieży). Policjant przykłada taki szablon, pasuje ale nie ma handlu ludźmi, prokurator odrzuca, kwestionuje i wychodzi tylko oszustwo zatrudnienia, a oni się potem odwołują”.

Opinie pracowników Ośrodków Pomocy Społecznej:

Konstrukcję ankiety trzeba na przyszłość przemyśleć. Pytania się powtarzają. Badanie uświadomiło mi, czy bardziej doprecyzowało informacje nt. praw ofiar handlu ludźmi. Przydatność ankiety dla mnie żadna. W ogóle przydatność jest i widzę ją w zobrazowaniu konieczności szkolenia kadr zajmujących się ofiarami handlu ludźmi”.

„W pewnym minimalnym stopniu zwiększyła się moja wiedza w zakresie handlu ludźmi. Uzyskałam informacje, o których nie wiedziałam, np. kwestia tłumaczy i jak ich pozyskać. Dowiedziałam się, że na Uniwersytecie we Wrocławiu działa koło wolontariatu i tam można się zgłosić. Miałam dostać od pana ankietera listę organizacji pomagających ofiarom handlu ludźmi, gdzieś w okolicy – taki wykaz, ale nie dostałam. Wiem natomiast teraz, że można znaleźć taki wykaz w Internecie”.

„Wiedza, którą wyniosłam z ankiety będzie przydatna na pewno. Jest to bardzo trudny problem. I tych przypadków będzie coraz więcej. Ankieter ze mną rozmawiał i wiele z tej

ankiety wyniosłam. Okazało się, że nie miałam aż takiej wiedzy. Wcześniej miałam tylko 1 przypadek ofiary handlu ludźmi. Teraz już wiem, jak mam dalej postępować. Wcześniej o wielu problemach nie wiedziałam, np. o prawach tych osób, o tym, że należy przedstawić im te prawa, poinformować o możliwościach przysługującej im pomocy”.

„Jak się spotkam z taką sytuacją, to ta wiedza się na pewno przyda, a na razie nie miałam jeszcze nigdy takiej sprawy. Dobrze, że są osoby, które działają na rzecz takich osób. Zawsze ofiary handlu ludźmi kojarzyły mi się z prostytutkami, a tu z ankiety dowiedziałam się, że są to różne osoby oszukane, żebrzące. Dzięki temu przekonałam się, że jak najbardziej słuszne jest dawanie pieniędzy instytucjom, a nie osobom żebrzącym, którzy mogą być narzędziem w ręku innych ludzi, i którzy są przez nich upokarzani”.

„Jeśli się zgłosi do mnie ofiara, to na pewno ta wiedza się przyda. Mówiłam podczas przeprowadzenia ankiety, że mam ograniczenia, ponieważ nie spotykam się na co dzień z takimi sytuacjami ale życie jest takie, że może to się zdarzyć. Ankieta zmusiła mnie do tego, aby poczytać coś na ten temat”.

„Nie wiem dlaczego ankieta do mnie trafiła. U mnie nie ma, nigdy nie było takiego przypadku. Nie pracuję w terenie, nie pracuję z ludźmi, nie mam bezpośredniego kontaktu z klientami. Jestem kierowniczką, ale też w innym dziale, dziale, który zajmuje się rodzinami z problemami opiekuńczo - wychowawczymi, mieszkaniem dla upośledzonych psychicznie. Zajmujemy się też przemocą, ale ja nie mam kontaktu z tymi osobami i tu koleżanka, która jest koordynatorką od przemocy byłaby lepszą kandydatką na ankietę. Być może nie mam takiej świadomości, że moi podopieczni mają tego typu problemy. W razie czego wiem teraz do kogo zwrócić się o pomoc. Być może podczas procedury niebieskiej karty mogłoby wyjść coś takiego, ale to też nie ja w tym pracuję”.

„Ankieta wniosła to, że zrozumiałam, że zarówno identyfikacja, jak i udzielenie pomocy, zwłaszcza przez osoby mało doświadczone, może być bardzo trudne. Ja mam trochę doświadczenia, a mimo to, może zdarzyć się np. w tej chwili grupa 5-ciu osób z tym problemem i będzie to 5 trudnych przypadków, każdemu trzeba pomóc, ale każdy ma inne potrzeby”.

„Na co dzień nie mam w ogóle takich przypadków. Jeżeli trafiłby mi się, to teraz już będę wiedziała, gdzie mam pokierować, jak jej pomóc, lub, gdzie zwrócić się z prośbą o taką pomoc. Zrozumienie faktycznej sytuacji ofiar, uważam, można rozwijać poprzez kontakt z ofiarami handlu ludźmi. Dopiero w kontakcie nabywa się to zrozumienie, przez doświadczenie”.

„Mam nadzieję, że ta wiedza zupełnie mi się nie przyda... Bo nie będzie takich przypadków. Przed tą ankietą nawet nie wiedziałam, że są inne poza „La Stradą” organizacje zajmujące się tą problematyką. Ankieta była fajnie skonstruowana, były podpowiedzi i dzięki nim, dzięki budowie tej ankiety można się było czegoś nauczyć. Na pewno moja wiedza po tej ankiecie uległa rozszerzeniu. Apelowalabym o więcej takich działań, mam nadzieję, że to jedynie wstęp do takich działań szerszych. Myślę, że warto byłoby przeprowadzać tą ankietę wśród pracowników szkolnictwa, wśród młodzieży licealnej i studentów, bo są to grupy najbardziej zagrożone”.

„Ankieta była ujęta ciekawie, zwróciłem uwagę na pewne kwestie. Pewne informacje wyciągnąłem na pierwszy plan. Jeśli taki przypadek się zdarzy, to na pewno wiedza mi się przyda, otworzą mi się drzwiczki. Jeśli chodzi o wiedzę na temat praw ofiar, to odbieram ją na plus. Ankieta, rozmowa była b. przyjemna, ja bym sobie chętnie porozmawiał. Ponieważ nie mamy takich przypadków, częstotliwość jest mała, to ta wiedza się niestety nie utrwała. Fajnie gdyby można było ćwiczyć tą wiedzę częściej. Efektywność i czas pomocy, w razie jakiegoś przypadku - zdecydowanie się skraca, wiedza tu jest jak najbardziej efektem dodatnim. Badanie odbieram pozytywnie”.

„Na pytania o przydatność wiedzy w pracy odpowiedziałam tak, ale to jest raczej tak i o ile przytrafi mi się przypadek ofiary handlu ludźmi. Nie mamy tu na naszym terenie takiego przypadku, pomimo, że jesteśmy w Zachodniopomorskim, ale trochę dalej jednak”.

„Wyniosłam z tego ogromną wiedzę i byłam zszokowana. I to naprawdę pogłębiło moją wiedzę”.

„Nie wzbogaciłam swojego zrozumienia sytuacji, ponieważ nie pracuję z nimi, nie mam okazji zdobytej wiedzy utrwalać, nie wiem czy mam to zrozumienie, czy jeszcze ankieta mi je wzbogaciła. W ośrodku wszystko robią, my tu dostajemy jedynie wywiad i planujemy pomoc.

Samo badanie - bez zastrzeżeń. Rozmowa bardzo kompetentna. Ankieta - dosyć dobrze skonstruowana. Jedyńm objawiającym się problemem jest to, że my jesteśmy mało wyedukowanymi pracownikami, którzy może z tym problemem stykają się dosyć rzadko, ale przecież handel ludźmi nie umrze śmiercią naturalną, a my tu mamy dość iluzoryczną wiedzę”.

Opinie pracowników Ośrodków Interwencji Kryzysowej:

„Ankieta była ze mną robiona, jako ekspertką. Jak układam ankietę, to po to, żeby się czegoś dowiedzieć, a nie po to, aby inni się ode mnie dowiedzieli. Wiedzę mam, ankieta nic nowego nie wniosła, ale dobrze, że uwrażliwiacie społeczeństwo. Nie mam codziennie do

czynienia z osobami, które są ofiarami handlu ludźmi, na co dzień pracuję z osobami w kryzysie, albo ofiarami przemocy, ale trafiają się też takie”.

„Mamy kontakt z osobami dotkniętymi tym problemem, mamy ofiary z „La Strady”. Ankieta uczyła jak obchodzić się z osobami, wiele jeszcze nie wiem, jeszcze się mogę wiele nauczyć. Ta ankieta niosła wiedzę, a każdy taki pomysł jest dobry, by poszerzyć wiedzę. Każda osoba, to inna osoba, inne podejście, wiedzę się udoskonala. Ofiary handlu ludźmi są inne niż pozostałe, inna jest z nimi praca, inna forma kontaktu, nawet inna nieufność, inne wycofanie, podejrzliwość na innej płaszczyźnie. W ankiecie pytania były tak sformułowane, że wносиła wiedzę. Treść pytań, bardzo mi się podobała - była w nich wiedza”.

„Zawsze kiedy taka ankietę wypełniam, daje mi to szerszy obraz, na czym polega interwencja kryzysowa z ofiarami handlu ludźmi i to pomaga mi ułożyć plan działania”.

„Podczas wypełniania ankiety odpowiedziałam na pytania. Na to, co wiedziałam, to odpowiedziałam, nie wniosło to mi nowej wiedzy. Wiedzę już posiadałam i została taka, jak była”.

„Dowiedziałam się, że są wyspecjalizowane jednostki policji, wyspecjalizowane procedury, które mogą być wzorem w naszej pracy, wskazówką, bardziej, bo my inaczej działamy. Może to być podpowiedź, jakie standardy stosować. To jest zawsze oparciem, dużym ułatwieniem. Badanie potrzebne, myślę, mamy nadzieję, że będzie zestaw wytycznych dla różnych instytucji mających kontakt z ofiarami. Szkolenia również by nas interesowały”.

„Mam gotowość do współpracy z ofiarami handlu ludźmi. Na co dzień pracuję z ofiarami przemocy w rodzinie, ale mam w sobie taką gotowość, by pomagać w razie potrzeby ofiarom handlu ludźmi. Mam w związku z tym ogólną wiedzę terapeutyczną, prawnych aspektów sytuacji ofiar nie znam, bo nie jestem prawnikiem, nic też ankieta mi nie wniosła w tym kontekście, bo nie jestem prawdopodobnie otwarta na ten temat. Ale terapeutycznej wiedzy mi nie brakuje”.

Współpracuję z Fundacją „La Strada”, bo mam podopiecznych z tym problemem, stąd też wyniosłam sporą wiedzę w tym podobnym do mojego obszarze pracy. Dla mnie jest użyteczna. Mam dzięki temu większy wgląd w sytuację. Rozszerza to mój warsztat pracy, a ankieta niosła ze sobą wiedzę, która dla mnie była takim ewaluacyjnym spisem wiedzy. Myślę, że aktualna moja wiedza, to na wpół z ankiety i ze współpracy z „La Stradą”.

Opinie działaczy organizacji pozarządowych:

„Ankieta źle sformułowana, zbyt ogólna, ślizgamy się po wierzchu, a nie zagłębiamy.

Ankieta mało mówi na temat pomocy ofiarom przestępstw, czyli również ofiar handlu ludźmi. Brak w niej informacji, gdzie i jak ofiara ma szukać pomocy, w przeciwieństwie do

sprawców, którzy są bardzo poinformowani. Nacisk powinien być postawiony na informowanie, a nie na kolejne przepisy. Ani ulotki, ani infolinia, należy porozmawiać, to się należy ofierze - zapewniony w razie czego kontakt z psychologiem, prawnikiem, z obydwoma naraz, bo to czasem konieczne, z psychiatrą. Poważnym problemem są mediatorzy sądowi, którzy są po 60 godzinnym kursie, nie są to osoby przygotowane do pracy z ofiarami, ale w ogóle nie są przygotowani do pracy”.

„Ankieta była przeprowadzona sprawnie, szybko, bardzo dobrze ją wspominam. Konkretnie i więcej dowiedziałam się na temat KCIK-a, na temat interwencji kryzysowej, np. gdzie szukać psychologa, gdzie schronienia, mam na myśli nocleg w tej pierwszej fazie. Pamiętam, że dowiedziałam się na temat dostępnych form pomocy, poza prawnymi. Wiedza w tym przypadku mi się powiększyła. Mam tu w pracy takie szczęście, że jest zwyczaj dzwonięcia do „La Strady”, od razu, gdy jest dość duże podejrzenie o handel ludźmi i wspólnie ustalamy, jak można pomóc danej ofierze”.

„Ankieta przekazywała wiedzę na temat możliwości udzielenia wsparcia. Nie miałam wyobrażenia na temat zgłaszającej się do biura ofiary handlu ludźmi. Ankieta zmusiła mnie do pracy nad moimi wyobrażeniami. Ofiara zgłaszająca się sama do biura - to taka, która mówi dzień dobry, jestem ofiarą, lub też przychodzi w takim stanie psychicznym, że można mieć takie podejrzenie. Nigdy nie miałam takich sytuacji. Myślę, że mogłoby być więcej w ankiecie innych sytuacji, przekazanie wiedzy na temat rozpoznania ofiary w terenie. My pracujemy głównie w terenie i dopiero po czasie dochodzimy, że to była ofiara handlu ludźmi. Funkcjonujemy w innych sytuacjach niż były w ankiecie”.

„Generalnie uważam, że wiedza na temat handlu ludźmi powinna być zwiększana wśród jednostek NGO. Dobra byłaby taka sieć informacji o możliwościach pomocy – na szczeblu krajowym. Można byłoby wymieniać informacje, nawiązywać kontakty. Historie niektórych ludzi są tajemnicą i trudno ja odgadnąć. Ci ludzie przemieszczają się. Tylko taka ogólnopolska sieć pomogłaby udzielić wsparcia danym jednostkom. Nie tylko policja czy SG w tej sieci, ale też organizacje pozarządowe”.

Wnioski z badań z funkcjonariuszami i pracownikami instytucji publicznych

Ogólna refleksja dotycząca przygotowania funkcjonariuszy publicznych do kontaktów z potencjalnymi ofiarami lub ofiarami handlu ludźmi jest zadowolająca. W przeważającej liczbie są oni obeznani z tematyką handlu ludźmi oraz orientują się w przepisach prawa odnoszących się do tego problemu.

Sami ankietowani mieli, zarówno w trakcie przeprowadzonej ankiety, jak i później możliwość odniesienia się do samej ankiety. W wypowiedziach funkcjonariuszy padały zarówno bardzo przychylne opinie na temat badanego obszaru oraz pytań zawartych w ankiecie, jak i czasami mniej przychylne. Według jednak większości respondentów nawet jeżeli zagadnienia, o które byli pytani, są przez nich znane, to dla wielu było to powtórzenie oraz sprawdzian na ile ich wiedza jest uaktualniana w trakcie pracy, zarówno poprzez zmieniające się prawo, jak i nowe doświadczenia zawodowe związane z kontaktami z ofiarami handlu ludźmi.

Kwestią istotną, która wyszła w trakcie badań jest niestety powierzchowna znajomość praw człowieka. Mimo poprawnego wyliczania wielu praw, które przysługują ofiarom handlu ludźmi i zapisane są w dokumentach ich chroniących, funkcjonariusze mieli kłopoty z poprawnym wymienieniem praw człowieka przysługujących ofiarom w konkretnych sytuacjach, zaś wymieniane w pytaniach otwartych dotyczyły nie tylko praw człowieka ale i zadań państwa w stosunku do ofiar.

Ważnym zagadnieniem wydają się cykliczne i profesjonalne szkolenia nie tylko dla funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej ale także dla sędziów i prokuratorów a przede wszystkim pracowników OPS i OIK oraz organizacji pozarządowych. Te trzy ostatnie miały poważne problemy z wyjaśnieniem praw ofiar handlu ludźmi oraz określeniem jaka pomoc powinna być do nich kierowana.

Konieczne wydają się obowiązkowe, oddzielne szkolenia dla wszystkich funkcjonariuszy, pracowników instytucji czy działaczy NGO na temat praw dziecka ofiary handlu ludźmi, zwłaszcza w sferze prywatności i ochrony przed dodatkowymi zeznaniami.

Z wypowiedzi ankietowanych wynikał poważny problem szybkości dostosowania prawa polskiego do norm unijnych oraz konieczności rozwiązań prawnych w przypadku kolizji z obecnie obowiązującym prawem zapisanym np. w kodeksie karnym. Dotyczyło to zwłaszcza pytań zawartych w części drugiej ankiety. Część respondentów skupiała się na znajomości Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępującą decyzje ramową Rady 2002/629/WSiSW. Pytania dotyczyły zarówno wiedzy na temat przepisów wspomnianej dyrektywy, jak i możliwości stosowania tych przepisów w pracy z ofiarami handlu ludźmi.

Z problemów, które wypłynęły z ankiet należy wymienić szczególnie dwa: brak ścisłej i kompleksowej współpracy pomiędzy instytucjami i związaną z tym nieznaną zakresu zadań wykonywanych przez te instytucje, zaś drugim problemem jest niewielka

liczba bądź w niektórych regionach Polski kompletny brak organizacji pozarządowych, które chociaż w minimalnym stopniu byłyby wsparciem dla działań funkcjonariuszy publicznych.

Z wypowiedzi respondentów, zwłaszcza funkcjonariuszy Policji czy Straży Granicznej, wynika, że zastanowienia wymagają pewne rozwiązania techniczne związane z wielogodzinnym zajmowaniem się potencjalnymi, bądź już zidentyfikowanymi ofiarami handlu ludźmi. Sprawa dotyczy posiłków czy napojów dla tych osób, zwłaszcza przewożonych z miejsca na miejsce, czy w trakcie wielogodzinnych przesłuchań. We wszystkich przypadkach dotyczących posiłków funkcjonariusze kupowali je za własne pieniądze (dotyczyło to także papierosów) ponieważ brakuje specjalnego funduszu, który mógłby być przeznaczony na ten cel.

V. Analiza badań ankietowych przeprowadzona z udziałem ofiar handlu ludźmi

Należy zaznaczyć, że przeprowadzone wywiady z ofiarami handlu ludźmi w większości nie pokrywały się ani terytorialnie, ani osobowo z funkcjonariuszami, z którymi były przeprowadzone wywiady. Jednak tak, jak wypowiedzi funkcjonariuszy uznano za reprezentatywne dla badanych grup, w przypadku przeprowadzonych wywiadów z ofiarami handlu ludźmi uznano za wiarygodne i reprezentatywne dla tej grupy, tym bardziej, że ich wypowiedzi były z kolei weryfikowane przez obserwatorów uczestniczących w wywiadach ofiar z funkcjonariuszami Policji i Straży Granicznej, przeprowadzonych w sądach oraz z pracownikami Ośrodków Pomocy Społecznej.

W tej części badań przeprowadzono wywiady z 10 ofiarami handlu ludźmi: dziewięcioma kobietami i jednym mężczyzną, w wieku: jedna osoba poniżej 18 lat, sześć w przedziale wiekowym od 18 do 29 lat, dwie od 30 do 39 lat, jedna między 50 a 59 rokiem życia.

Z uzyskanych informacji wynika, że 5 respondentów posiada obywatelstwo polskie, 1 bułgarskie, 1 rumuńskie, 1 ukraińskie, 1 wietnamskie, 1 filipińskie (pyt.1). Celem przeprowadzenia wywiadów było zweryfikowanie informacji podanych przez funkcjonariuszy publicznych (w tym przypadku będących pracownikami Straży Granicznej, Policji lub innej służby). Pytania ankietowe dotyczyły kontaktów ofiary z wyżej wymienionymi służbami, zanim (jeśli w ogóle) ofiara znalazła się pod opieką Krajowego Centrum Interwencyjno – Konsultacyjnego dla polskich i cudzoziemskich Ofiar Handlu Ludźmi(KCIK).

Odpowiedź na pytanie drugie dostarczała informacji z jakimi służbami miały do czynienia ofiary. Z ankiet wynika, że w 5 przypadkach była to Straż Graniczna, a w kolejnych 5 – Policja. Wracając do kwestionariusza wywiadów a ofiarami handlu ludźmi w pytaniu 3 poproszono o udzielenie informacji, gdzie odbyło się pierwsze spotkanie z funkcjonariuszem Policji, Straży Granicznej lub pracownikiem Ośrodka Pomocy Społecznej?

W trzech przypadkach był to Komisariat Policji, w jednym posterunek Straży Granicznej. Ponad to padły pojedyncze odpowiedzi, że odbyło się to: w trakcie kontroli w miejscu pracy, w Domu Dziecka, na trasie w okolicach Malborka, w szpitalu, w kawiarni w Tesco, czy w Fundacji "La Strada".

Pytanie 4 dotyczyło podania powodu spotkania?

- 4 osoby same zgłosiły się na policję
- 2: "z powodu kontroli w miejscu, gdzie pracowałam/em"
- 1: "Straż Graniczna zatrzymała mnie z powodu nielegalnego pobytu na terenie Polski" (pytanie kierowane tylko do cudzoziemców)

Inne podane dowody to:

- wychowawca z Domu Dziecka zawiadomił policję
- zatrzymanie z powodu posługiwania się fałszywym dokumentem
- odpowiadający prawdopodobnie był poszukiwany, do pierwszego kontaktu doszło w szpitalu, Straż Graniczna zgłosiła się pierwsza
- odpowiadająca zgodziła się na spotkanie z SG, w celu zidentyfikowania jej jako ofiary handlu ludźmi.

Pytanie nr 5 otworzyło serię pytań dotyczących już bezpośrednich relacji ofiary handlu ludźmi z funkcjonariuszem publicznym. Rozpoczęło je pytanie dotyczące identyfikacji ofiary handlu ludźmi.

Pytanie 5: Czy funkcjonariusz Policji lub Straży Granicznej zidentyfikował Pana/Panią jako ofiarę handlu ludźmi?

7 osób odpowiedziało: tak, 2 osoby: nie, jedna nie pamiętała tego.

Pytanie 6: Jaki był Pana/Pani stan zdrowia w chwili rozmowy z funkcjonariuszem Policji lub Straży Granicznej?

Bardzo dobry	Raczej dobry	Przeciętny	Raczej zły	Bardzo zły
2	2	1	4	1

Pytanie 7: Czy funkcjonariusz Policji lub Straży Granicznej zapytał o Pana/Panią o stan zdrowia?

Tak	Nie	Nie wiem/nie pamiętam	Uwagi
			W jednym przypadku osoba ankietowana poinformowała, że miała zapewnioną bardzo dobrą opiekę medyczną
5	4	1	

Pytanie 8: Czy w czasie pierwszych rozmów z funkcjonariuszem Policji lub Straży Granicznej, funkcjonariusz w sposób dla Pana/Pani zrozumiały powiedział, jakie ma Pan/Pani prawa?

Tak	Nie, mówił nie zrozumiale	Nie, w ogóle nie mówił (przejdź do pytania 10)	Nie wiem/nie pamiętam	Uwagi
				W jednym przypadku osoba ankietowana odpowiedziała: "Poinformował mnie tylko o konsekwencjach składania fałszywych zeznań"
8	0	1	0	

Jak widać w dwóch przypadkach funkcjonariusze nie dopełnili swoich obowiązków informowania o prawach przysługujących ofiarom handlu ludźmi. Podobne pytania (9, 10, 26) zostały ofiarom handlu ludźmi zadane w dalszej części wywiadu. Wszyscy funkcjonariusze Straży Granicznej (13) i 13 z 14 funkcjonariuszy Policji odpowiadający na pytania ankietowe przeprowadzone w ramach tych badań (pyt. 6) stwierdzili, że informują ofiary handlu ludźmi o prawach im przysługujących.

Pytanie 9.1: Czy funkcjonariusz mówił o prawie do ochrony przed karą za przestępstwa, do których Pan/Pani został/ła zmuszony/na?

Tak	Nie	Nie wiem/nie pamiętam	Brak odpowiedzi
3	4	2	1

Ofiary handlu ludźmi w większości odpowiedziały, że nie były informowane o prawie do niekarania za przestępstwa, do których zostały zmuszone. Obecnie działania Fundacji "La Strada" idą w kierunku stworzenia gwarancji prawnych ofiarom, by nie były w ten sposób podwójnie karane (raz jako ofiara, drugi raz osoba zmuszona do przestępstwa). Jest to

zgodne z myślą **Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi** z 2005 r., której stroną jest również Polska (weszła w życie w 2009 r.). Z wypowiedzi funkcjonariuszy (pytanie 7.1.1) wynikało, że w 100% informują o tym prawie ofiary handlu ludźmi w Policji, Straży Granicznej, Ośrodku Pomocy Społecznej, w większości w Prokuraturze, Ośrodku Interwencji Kryzysowej i organizacjach pozarządowych. Natomiast w zdecydowanej mniejszości są sędziowie, którzy aż w 70% nie udzielają takiej informacji twierdząc, że „to nie jest rola sędziego”. Inny zaś respondent z tej grupy zawodowej stwierdził, że: „To nie jest „prawo”, to jest obowiązek sądu. Jak ktoś nie popełnia czynu karalnego, sąd ma obowiązek uniewinnić”.

Pytanie 9.2: Czy funkcjonariusz mówił o prawie do skorzystania z pomocy w Ośrodku Pomocy Społecznej?

Tak	Nie	Nie wiem/nie pamiętam	Brak odpowiedzi
3	5	1	1

W odpowiedzi na to pytanie, ofiary handlu ludźmi w większości uważają, że nie są informowane o powyższym prawie, natomiast funkcjonariusze publiczni (poza sędziami) wręcz odwrotnie (pytanie 7.1.2)

Pytanie 9.3. Czy funkcjonariusz mówił o prawie do ubiegania się o odszkodowanie/rekompensatę za doznane krzywdy?

Tak	Nie	Nie wiem/nie pamiętam	Brak odpowiedzi
4	5	0	1

Znowu w większości respondenci zaprzeczyli aby byli informowani o tym prawie. W analogicznym pytaniu zadany funkcjonariuszom (pytanie 7.1.4)) 54% respondentów odpowiedziało, że informuje ofiary handlu ludźmi.

Pytanie 9.4: Czy funkcjonariusz mówił o prawie do przynajmniej czasowego zalegalizowania pobytu? (pytanie do cudzoziemców)

Na to pytanie tylko jedna osoba odpowiedziała pozytywnie, jedna nie udzieliła żadnej odpowiedzi, a 3 pozostałe były legalnie (jedna nawet miała kopię właściwego dokumentu).

Pytanie 9.5. Czy funkcjonariusz mówił o prawie do czasu do namysłu, czyli czasu kiedy można się zastanowić czy podjąć współpracę z policją i prokuraturą czy nie? (pytanie do cudzoziemców).

Tak	Nie	Nie wiem/nie pamiętam
3	2	0

Jak wynika z odpowiedzi troje respondentów uzyskało taką informację. Oznacza to jednak, że nie wszyscy funkcjonariusze informują ofiary o prawach im przysługujących, bądź informują w taki sposób, że ofiara ich znaczenia nie rozumie.

Pytanie 9.6: Czy funkcjonariusz mówił o jakichkolwiek innych prawach?

Tak	Nie	Inne prawa	Brak odpowiedzi
1	0	Prawo do ochrony w przypadku nieustających pogroźek, prawo do utajnienia danych osobowych	
1	0	Prawo do pomocy w ramach KCIK, prawo do udziału w programie wsparcia i ochrony ofiary/świadka hl, do bezpłatnego powrotu do kraju pochodzenia, do korzystania z usług tłumacza	
1	0	Informacje dot. praw i obowiązków w czasie postępowania karnego	
0	0	Nie pamiętam	
3	5	0	2

Aż połowa ankietowanych nie otrzymała informacji o innych prawach. Jest to zaskakujące, gdyż praw gwarantowanych ofiarom handlu ludźmi, a zapisanych w różnych dokumentach jest wiele. Oznacza to, że funkcjonariusze albo ich nie znają, albo nie widzą potrzeby informowania ofiar na temat ich praw, albo ofiary nie zrozumiały z wypowiedzi, że jest mowa ich prawach.

Informacje o różnych formach pomocy; miejscu, gdzie mogą ją uzyskać oraz możliwości kontaktu telefonicznego przekazywane przez funkcjonariuszy ofiarom handlu ludźmi.

Pytanie 10: Czy w czasie pierwszych rozmów z funkcjonariuszem Policji lub SG, funkcjonariusz w sposób dla Pana/Pani zrozumiały powiedział, jakie formy pomocy Panu/Pani przysługują?

Tak	Nie, mówił nie zrozumiale	Nie, w ogóle nie mówił (przejdź do pytania 12)	Nie wiem/ nie pamiętam
6	0	2	2

Chociaż większość respondentów odpowiedziała pozytywnie na to pytanie, jednak w dwóch przypadkach nie zostały poinformowane w sposób zrozumiały, w następnych dwóch, jeżeli nie są w stanie odpowiedzieć na to pytanie oznacza to, że była zła komunikacja. Należy podkreślić, że wśród respondentów było pięcioro obywateli polskich, co oznacza, że łatwiej im było się dopytać, gdyby otrzymali takie informacje.

Pytanie 11.1: Formy pomocy. Czy funkcjonariusz mówił o możliwościach zakwaterowania w bezpiecznym miejscu?

Tak	Nie	Nie wiem/nie pamiętam
7	1	0

Pytanie 11.2: Formy pomocy. Czy funkcjonariusz mówił o dostępie do bezpłatnych porad prawnika?

Tak	Nie	Nie wiem/nie pamiętam
7	1	0

Pytanie 11.3: Formy pomocy. Czy funkcjonariusz mówił o dostępie do środków utrzymania i pomocy materialnej?

Tak	Nie	Nie wiem/nie pamiętam
5	1	2

Pytanie 11.4: Formy pomocy. Czy funkcjonariusz mówił o dostępie w razie potrzeby do pomocy lekarskiej?

Tak	Nie	Nie wiem/nie pamiętam
6	2	0

Pytanie 11.5: Formy pomocy. Czy funkcjonariusz mówił o dostępie w razie potrzeby do usług psychologa?

Tak	Nie	Nie wiem/nie pamiętam
7	1	0

Pytanie 11.6: Formy pomocy. Czy funkcjonariusz mówił o możliwości skorzystania z usług tłumacza? (pytanie do cudzoziemców)

Tak	Nie	Nie wiem/nie pamiętam	Brak odpowiedzi
3	1	0	1

Pytanie 11.7: Formy pomocy. Czy funkcjonariusz mówił o jakichkolwiek innych prawach?

Tak	Nie	Inne prawa
1	0	Pomoc w powrocie do kraju
1	0	Wezwana tłumaczka na potrzebę złożenia zawiadomienia
1	0	Pytali czy ma roszczenia do sprawcy i czy chce domagać się zadośćuczynienia
0	0	Nie pamiętam
3	5	

Pytanie 12. Czy funkcjonariusz podał nazwy miejsc gdzie może Pan/Pani uzyskać taką pomoc?

Tak	nie	Nie wiem/nie pamiętam	Uwagi
0	0	0	Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi
6	3	0	

Pytanie 13. Czy funkcjonariusz podał adresy miejsc gdzie może Pan/pani uzyskać taką pomoc?

Tak	Nie	Nie wiem/nie pamiętam	Uwagi
0	0	0	Brak odpowiedzi (1 os.)
0	1	0	Nie potrzebował, był pod ciągłą opieką Straży Granicznej
0	0	0	Brak odpowiedzi (1 os.)
1	5	2	

Pytanie 14. Czy funkcjonariusz podał numery telefonu miejsc gdzie może Pan/pani uzyskać taką pomoc?

Tak	nie	Nie wiem/nie pamiętam	Uwagi
0	0	0	Telefon do Fundacji
0	1	0	nie potrzebował, był pod ciągłą opieką Straży Granicznej

0	0	0	Brak odpowiedzi (2 os.)
0	1	0	Funkcjonariuszka skontaktowała się z Fundacją i podała numer do klientki.
2	4	2	

Pytanie 15: Jak wyglądało pierwsze spotkanie z funkcjonariuszem Policji lub Straży Granicznej? Czy rozmawiał/ła Pan/Pani z funkcjonariuszem tej samej płci co Pan/Pani?

Tak	Nie	Nie wiem/nie pamiętam	Uwagi
1	0	0	kobieta i mężczyzna
1	0	0	i jeszcze tłumaczka
0	1	0	były 2 osoby: kobieta i mężczyzna
6	4	0	

Pytanie 16: Czy w pokoju, w którym rozmawiał/ła Pan/Pani z funkcjonariuszem były jeszcze inne osoby?

Tak	Jakie osoby	Nie	Nie wiem/nie pamiętam	Uwagi
1	kobieta i mężczyzna	0	0	
0	0	1	0	
1	kobieta i mężczyzna	0	0	
1	opiekun prawny	0	0	
1	były 4 inne osoby (tłumaczka, funkcjonariuszka i 2 panów)	0	0	
1	tłumaczka	0	0	
0	0	1	0	przesłuchanie odbyło się w szpitalu, osoba przebywała w pokoju jednoosobowym
1	6 funkcjonariuszy SG (mężczyźni) i tłumacz (mężczyzna)	0	0	
1	osoby siedzące przy innych stolikach w kawiarni	0	0	
1	konsul Filipin, pracownica La Strady, tłumacz filipińskiego	0	0	
8	0	2	0	

Pytanie 17: Czy funkcjonariusz mówił do Pana/Pani w sposób dla Pana/Pani zrozumiały? W dziewięciu przypadkach na dziesięć była to odpowiedź pozytywna.

Pytanie 18. Czy funkcjonariusz zadawał jakiegokolwiek pytania nie związane ze sprawą?

Tak	Nie	Nie wiem/nie pamiętam	Pytania dodatkowe
1	0	0	Czy jestem trzeźwa? Czy nie zażywałam wcześniej narkotyków?
1	8	1	

Pytanie 19: Czy funkcjonariusz traktował Pana/Panią w sposób uprzejmy, z szacunkiem? Dziesięć osób odpowiedziało pozytywnie.

Pytanie 20: Czy funkcjonariusz pozwalał sobie na jakieś złośliwe bądź nieuprzejme komentarze w stosunku do Pana/Pani?

Tak	Jakie komentarze	Nie	Nie wiem/nie pamiętam
1	Tak, w momencie kiedy pojechaliśmy na mieszkanie w którym byłam, wcześniej krzychał: "Po co tutaj przyjechałaś? Nie ma pracy na Ukrainie? Po co nam dupę zawracasz?" Był to inny funkcjonariusz, nie ten z którym rozmawiałam na Komendzie.	0	0
1		9	0

Tego typu przypadki powinny być od razu zgłaszane osobom, które wspierają ofiary handlu ludźmi w trakcie ich przesłuchiwanie, bądź po tym, gdy otrzymają takie wsparcie. Osoby wspierające ofiary powinny wprost zapytać się na samym początku, czy powyższa sytuacja miała miejsce. Od razu powinno się eliminować niewłaściwe zachowania funkcjonariuszy publicznych w stosunku do ofiar handlu ludźmi.

Pytanie 21. Czy funkcjonariusz w trakcie rozmowy proponował Panu/Pani możliwość skorzystania z toalety?

Tak	Nie	Nie wiem/nie pamiętam	uwagi
0	0	0	Nie dotyczy, przesłuchanie odbyło się w szpitalu
4	3	1	

Pytanie 22. Czy funkcjonariusz w trakcie rozmowy proponował Panu/Pani coś do picia?

Tak	Nie	Nie wiem/nie pamiętam	Uwagi
0	1	0	Poprosiłam o wodę, ale nie otrzymałam. Powiedziano mi, że mogę pójść do toalety i napić się wody z kranu.
0	0	0	Nie dotyczy, przesłuchanie odbyło się w szpitalu
6	2	1	

Wypowiedź ofiary, która nie otrzymała szklanki wody sugeruje, aby wprowadzić obligatoryjnie stawianie szklanki z wodą przed w/w osobami.

Pytanie 23: Czy funkcjonariusz w trakcie rozmowy proponował Panu/Pani coś do jedzenia?

Tak	Nie	Nie wiem/nie pamiętam	Uwagi
0	0	0	Nie dotyczy, przesłuchanie odbyło się w szpitalu
5	4	0	

Podobne pytanie jak te od 22 do zadane było funkcjonariuszom Policji i Straży Granicznej. Wszyscy potwierdzili, że oczywiście proponowali (pytania od 12 do 15 w ankiecie dla funkcjonariuszy, w przypadkach, gdy ofiary handlu ludźmi skorzystali z propozycji, funkcjonariusze kupowali posiłki, picie ew. papierosy za własne pieniądze)

Pytanie 24: Czy w trakcie spotkania były zarządzane przerwy?

Tak	Nie - przejdź do pyt 25	Nie wiem/nie pamiętam - przejdź do pyt 25	Uwagi
1	0	0	Tak proponowano papierosa
0	1	0	Spotkanie trwało maksymalnie 1.5h, nie było potrzeby robienia przerw
5	4	1	

Na pytanie 24.1: Ile było przerw? Respondenci odpowiedzieli:

Dwóch, że było po jednej przerwie, po jednym: że było sześć przerw, trzy przerwy, trzy lub cztery przerwy.

Pytanie 25: Na ile zgadza się Pan/Pani ze stwierdzeniem: "W trakcie rozmowy z funkcjonariuszem uzyskałem/łam wystarczająco dużo informacji na temat moich praw"?

Zdecydowanie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Ani się zgadzam, ani się nie zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie wiem/trudno powiedzieć
6	0	0	1	1	2

Na dziesięć osób pytanym tylko 6 wypowiedziało się pozytywnie. Natomiast dwie nie otrzymały zadowalającej informacji, zaś następne dwie nie wiedziały czy taką informację otrzymały. W sumie 40% ofiar handlu ludźmi nie zostało potraktowane w sposób profesjonalny. Wynik ten jest potwierdzeniem poprzednich wypowiedzi respondentów na

temat uzyskanych od funkcjonariuszy informacji o prawach przysługujących ofiarom handlu ludźmi.

Pytanie 26: Czy skorzystał/a Pan/Pani z któregośkolwiek z praw o których dowiedział/a się Pan/Pani od funkcjonariusza?

Tak	Z których praw	Nie	Nie wiem/nie pamiętam	Uwagi	Brak odpowiedzi
1	Utajnienie danych osobowych i adresowych, pomoc adwokata z urzędu	0	0		
1	Prawo do odszkodowania/rekompensaty	0	0		
1	Prawo do opieki KCIK, pomoc w powrocie do kraju	0	0		
0	0	1	0	Nie, bo się o nich nie dowiedziałam. Tłumaczka z własnej inicjatywy podała mi nr tel. do Fundacji "La Strada" i powiedziała, że powinnam tam zadzwonić.	
1	Pomoc medyczna; pomoc społeczna, tłumacz; prawo do zachowania anonimowości, pomoc Fundacji	0	0		
0	0	0	0	Nie było jeszcze takiej konieczności/możliwości	
1	Prawo do pomocy z ośrodka pomocy społecznej; prawo do ubiegania się o odszkodowanie/rekompensatę za doznane krzywdy; prawo do przynajmniej czasowego zalegalizowania pobytu; prawo do czasu do namysłu, czyli czasu kiedy można się zastanowić czy podjąć współpracę z policją i prokuraturą czy nie	0	0		
5	0	4	0		1

Aż połowa ankietowanych skorzystała z jakiegoś prawa, które przedstawił im funkcjonariusz. Oznacza to, że wiedza, przekazywana w czasie spotkań, na temat praw ofiar handlu ludźmi jest wiedzą niezbędną, motywującą również same ofiary do dalszego działania.

Pytanie 27: Czy skorzystał/ła Pan/Pani z którejkolwiek z form pomocy o których dowiedział/ła się Pan/Pani od funkcjonariusza?

tak	Z których form pomocy	Nie	Nie wiem/nie pamiętam
1	Kontakt z Fundacją "La Strada" i Ośrodkiem Interwencji Kryzysowej	0	0
1	Bezpieczne schronienie; pomoc psychologiczna; opieka lekarska; wyżywienie; pomoc socjalna;	0	0
1	Pomoc Fundacji "La Strada"	0	0
1	Prawo do opieki KCIK, pomoc w powrocie do kraju	0	0
1	Pobyty w szpitalu, zasiłek celowy z OPS na pokrycie kosztów leczenia, pomoc Fundacji "La Strada", pobyt w hospicjum	0	0
1	Tak skorzystałam ze wszystkich wymienionych form pomocy, nadal korzystam	0	0
1	Zakwaterowanie w bezpiecznym miejscu; bezpłatne poradnictwo prawne; korzystanie z usług tłumacza	0	0
7	0	3	0

Podobnie, jak w pytaniu poprzednim okazuje się, że wiedza na temat korzystania z różnych form pomocy ofiarom handlu ludźmi jest im wręcz niezbędna. Aż 70% respondentów wykorzystała zdobytą wiedzę w swojej sprawie.

Wnioski z badań ofiar handlu ludźmi

Z przeprowadzonych wywiadów wynika, że przede wszystkim trzeba położyć większy nacisk na komunikację między ofiarami a funkcjonariuszami. Dotyczy to zwłaszcza obszaru informowania ofiar o prawach im przysługujących oraz o instytucjach w których mogą otrzymać wszechstronną pomoc. Sytuacja taka może wynikać z niezrozumienia przez ofiary co to są i czym są prawa człowieka i uprawnienia jakie z nich wynikają i są zapisane w np. w dyrektywie (dotyczy to zwłaszcza osób z innych kręgów kulturowych) bądź z nie dość dokładnego wytłumaczenia sytuacji przez funkcjonariuszy. Wzrasta rola tłumaczy, którzy także powinni odbyć fachowe szkolenia z tematyki praw człowieka i handlu ludźmi. Prawa człowieka są wręcz niezbędnym elementem edukacji funkcjonariuszy, gdyż zdarzające się

wypadki lekceważącego podejścia do ofiar (w momencie kiedy pojechaliśmy na mieszkanie w którym byłam, wcześniej krzychał: "Po co tutaj przyjechałaś? Nie ma pracy na Ukrainie? Po co nam dupę zawracasz?") dyskwalifikują wiarygodność funkcjonariuszy w oczach ofiar (a tego typu informacje bardzo szybko się rozchodzą).

Niemniej jednak ofiary handlu ludźmi deklarują, że bardzo korzystają z informacji uzyskanych od funkcjonariuszy. Także – w większości przypadków – ofiary były traktowane w sposób właściwy z poszanowaniem ich godności.

VI. Analiza ankiet z obserwacji uczestniczących

Ankieta przygotowana została dla osób, które brały udział jako osoby towarzyszące ofierze w kontaktach z funkcjonariuszami. Zostało przeprowadzonych łącznie 27 obserwacji uczestniczących.

Pytanie 2: Czego dotyczyło spotkanie? W jakiej sprawie ofiara miała kontakt z daną instytucją?

Powód spotkania	Sądy	Straż Graniczna	Policja	Ośrodki Pomocy Społecznej
Występowanie (przesłuchanie) w charakterze świadka w procesie karnym w sprawie dot. handlu ludźmi	5			
Przesłuchanie przed sądem w trakcie postępowania prokuratorskiego	1			
Rozprawa apelacyjna	1			
przesłuchanie dziecka przez sąd, w pokoju przesłuchań dla dzieci w siedzibie Fundacji Dzieci Niczyje	1			
Przesłuchanie świadka w trybie art. 316	1			
Ofiara przyleciała w Luksemburgu w ramach procedury dublińskiej		1		
Czynności Straży Granicznej, ponowne przesłuchanie pokrzywdzonej,		1		
W celu zidentyfikowania ofiary handlu ludźmi,		2		
W celu okazanie tablic pogładowych		1		
Składanie zeznań na okoliczności bycia pokrzywdzoną przestępstwem handlu ludźmi		1		
Rozpytanie na okoliczność przestępstwa handlu ludźmi (bez protokołu)			1	
Uzupełnienie zeznań z dnia 17.07.2013 w sprawie pobicia, stręczycielstwa i handlu ludźmi/kontynuacja przesłuchania uzupełniającego z dn. 5.08.2013 (z protokołem)			2	
Kontynuacja przesłuchania uzupełniającego z dnia 6.08.2013 - eksperyment (wizja lokalna)			1	
Ubieganie się o pomoc finansowa				1
Zapewnienie bezpiecznego schronienia przez schronisko dla 8 klientów				1
Ubieganie się o pomoc socjalną				1
Pomoc społeczna				1

Jak wynika z powyższej tabeli ofiary występowały w charakterze osób pokrzywdzonych, świadków lub jako osoba w stosunku do której zastosowano procedurę identyfikacyjną. Wizyty w ośrodkach pomocy społecznej z reguły miały na celu uzyskanie pomocy przysługującej pokrzywdzonym handlem ludźmi na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

Pytanie 3: Jak długo trwało spotkanie?

	mniej niż 1godz.	1-1,5godz.	2-2,5godz	3-3,5godz	4-4,5godz	5 i więcej (podaj ile godzin)	uwagi
sądy	0	1	0	4	3	1	ponad 8
SG	0	0	1	1	1	2	5, 6-7godz.
policja	0	0	1	0	2	1	7godz.
OPS	4	1	0	0	0	0	0

Czas uzależniony był od rodzaju spotkania (np. rozprawa apelacyjna trwała od 1 do 1,5 godziny, a sprawa w której pokrzywdzony występował jako świadek w procesie karnym prowadzonym przed Sądem Okręgowym ponad 8 godzin).

Pytanie 4: Czy obserwator cały czas towarzyszył ofierze?

	Tak	Nie	Na jakich częściach spotkania nie był obecny?
Sądy	6	3	Świadkowie byli wzywani po kolei na salę rozpraw, ja natomiast jej nie opuszczałam, w związku z czym część czasu stali sami na korytarzu Sądu; odczytanie protokołu przez tłumacza odbyło się w oddzielnym pomieszczeniu; w czasie przesłuchania.
SG	3	1	Obserwator został wezwany w momencie kiedy zaistniało podejrzenie iż kobieta może być ofiarą hl
Policja	4	0	
OPS	4	1	

Obserwatorzy towarzyszyli ofierze w miarę możliwości i w zależności od charakteru sprawy. Jak wynika z tabeli były przypadki, że obserwatorzy nie byli cały czas z ofiarami.

Pytanie 5: Proszę opisać pomieszczenie, w którym odbywało się spotkanie. Jeżeli nie odbywało się w budynku, to proszę opisać miejsce spotkania.

Sądy	<p>Duża sala rozpraw, zwyczajna, niedostosowana i nieprzewidziana dla warunków szczególnych; Przeciętnej wielkości sala rozpraw, zwykła, niedostosowana i nieprzewidziana dla warunków szczególnych, ława sędziego, po prawej stronie ława oskarżonych, po lewej stronie miejsce prokuratura i przedstawiciela społecznego.;</p> <p>Sala sądowa ok. 6 x 10 m. Klimatyzowana. Jasna.;</p> <p>Przesłuchanie odbyło się w gmachu Sądu Okręgowego w Gdańsku w Wydziale Karnym.</p> <p>Sala rozpraw należy do małych, w czynności brało udział 8 osób tak więc pomieszczenie było wystarczające. Każdy miał zapewnione miejsce do siedzenia skąd doskonale można było obserwować przebieg czynności sądowych.;</p> <p>Przesłuchanie odbywało się w pokoju specjalnie przystosowanym do przesłuchań dzieci. Pokój: duży, jasny, z oknem. Pokój był wyposażony w dwa stoliki: niski i wysoki, 4 krzeselka dostosowane do stolików. Kanapę, zabawki, papier, kredki, flamastry. Na podłodze miękka wykładzina. Na ścianie znajdowało się duże weneckie lustro a w rogach pokoju umieszczono kamery.</p>
------	---

	Do pokoju przylegało pomieszczenie przeznaczone dla osób biorących udział w przesłuchaniu, wyposażone było w stół, krzesła, aparaturę audio-video, głośniki potrzebne do nawiązania kontaktu z prowadzącym przesłuchanie dziecka w pierwszym pokoju; typowa sala sądowa, z miejscami do siedzenia (2 rzędy), sala nieduża;
Straż Graniczna	Pomieszczenie prawdopodobnie przeznaczone do tego rodzaju czynności (przesłuchanie), wyposażone w: dwa biurka, krzesła, wielkości ok. 10 m ² , bez okien; Duży prostokątny pokój, duży stół na środku pomieszczenia, komfortowe warunki do rozmowy; Spotkanie odbywało się w pokoju w biurze Fundacji "La Strada", przy dużym stole z sześcioma krzesłami; Spotkanie odbywało się w pokoju w Fundacji "La Strada" – duży stół, dookoła krzesła, w drugim rzędzie, po bokach stołu, dwie kanapy.
policja	Duże pomieszczenie, z wygodnym miejscem do siedzenia; Pokój widny o wymiarach 4 X 2,5 m, trzy biurka, cztery miejsca do siedzenia, po jednym dla każdego z uczestników x2.
OPS	

W większości badanych przypadków pomieszczenia, w których odbywały się spotkania nie budziły zastrzeżeń i gwarantowały ofiarom poczucie bezpieczeństwa. Wyjątkiem były sale sądowe, które według obserwatorów są niedostosowane i nieprzewidziane do warunków szczególnych, a takimi są sprawy związane z przestępstwem handlu ludźmi. Jest to jeden z postulatów, aby zgodnie ze zobowiązaniami międzynarodowymi, stwarzać ofiarom jak najlepsze warunki komfortu psychicznego i nienarażania na dodatkową traumę.

Pytanie 6: Czy było to pomieszczenie/ miejsce do którego wszyscy mieli swobodny dostęp?

	Tak - przejdź do pyt. 8	Nie	Nie wiem/ trudno powiedzieć
Sądy	1	6	2
Straż Graniczna	0	4	0
Policja	1	2	0
OPS	4	1	0

Pytanie 7: Na jakiej zasadzie ograniczony był dostęp? Można wskazać więcej niż 1 odpowiedź?

Osoby nieupoważnione nie mogły wejść do tego pomieszczenia /miejsca	Miejsce/pomieszczenie było fizycznie wydzielone (np. mur, barierka,	Inne zabezpieczenia - jakie?

		służba zabezpieczają ca)	
Sądy	6	2	wejścia do Sądu pilnuje ochrona. Na salę rozpraw teoretycznie może wejść każdy, jednakże w praktyce rzadko pojawia się publiczność, a jej ilość Sąd może ograniczyć
Straż Graniczna	4	0	Wejście do pomieszczenia znajdowało się w strefie, do której dostęp miały tylko osoby upoważnione.
Policja	2	2	
OPS	1	0	Pytanie nie zostało zadane, gdyż w 4 przypadkach w pyt. 6 osoby odpowiedziały „tak”

Pytanie 8: Czy pomieszczenie/miejsce pozwalało na zagwarantowanie ofercie prywatności i komfortu (ciszy, spokoju)?

	Tak	Nie - opisz powody braku prywatności/komfortu	Powody braku prywatności/komfortu	Nie wiem/trudno powiedzieć	Uwagi
sądy	6	2	W Sądzie, zwłaszcza dużym, ciężko o chwilę prywatności, czy komfortu. Pokrzywdzeni zmuszeni byli czekać na korytarzu przed salą rozpraw, aczkolwiek w bardziej ustronnej części Sądu w związku z czym stali od siebie w pewnych odległościach x 2; z wypowiedzi ofiary wynikało, że tak. Niemniej jednak podczas przesłuchania obecnych było wiele osób(była to konieczność)	1	

Straż Graniczna	4	0		0	Do dyspozycji ofiary były dwa pomieszczenia : 1 pomieszczenie gdzie była przesłuchiwana, 2 pomieszczenie gdzie mogła odpocząć i nakarmić dziecko
Policja	3	0		0	
OPS	3	1	Na korytarzu oraz w stołówce znajdowali się inni mieszkańcy schroniska	1	

Pytanie 9: Ile osób poza ofiarą i obserwatorem, czyli pracowników/funkcjonariuszy/innych osób brało udział w spotkaniu?

Sądy	od 4 do 10
SG	od 2 do 5
Policja	od 1 do 4
OPS	Od 1 do 3

Pytanie 10: Jaka funkcję pełniły poszczególne osoby, biorące udział w spotkaniu?

Funkcje osób:	
Sądy	9x sędzia; 9x prokurator; 9x adwokaci; 7x sekretarz/protokolant; 6x ławnicy; 5x biegły psycholog; 5x tłumacz; 3x oskarżonych; 2x funkcjonariusze SG; 1x aplikant adwokacki; 1x funkcjonariusz policji; 1x matka dziecka
SG	6x funkcjonariusze SG, 3x tłumacze; 2x konsul Filipin
Policja	8x funkcjonariuszy policji; 3 tłumaczy
OPS	4x pracownicy socjalni, raz 2 pracowników ośrodka, konsul Rumunii (tłumaczył z angielskiego na rumuński)

Pytanie 11: Proszę podać płeć wszystkich osób obecnych na spotkaniu (pracowników/funkcjonariuszy/ tłumacza/ innych osób).

	Liczba kobiet	Liczba mężczyzn
Sądy	27	33
SG	6	7
Policja	1	10
OPS	4	3

Pytanie 12: Czy każdy pracownik/funkcjonariusz rozmawiający z ofiarą przedstawił się z imienia, nazwiska?

	Tak	Nie, nie każdy	Żaden się nie przedstawił	Nie wiem/ nie pamiętam
Sądy	2	6	0	1
SG	4	0	0	0
Policja	2	0	2	0
OPS	5	0	0	0

Pytanie 13: Czy każdy pracownik/funkcjonariusz podał swój stopień służbowy/pełnioną funkcję?

	Tak	Nie, nie każdy	Żaden nie podał	Nie wiem/ nie pamiętam
Sądy	4	4	0	1
SG	2	1	0	1
Policja	0	1	3	0
OPS	0	4	0	brak odpowiedzi

Pytanie 14: Czy ze spotkania został sporządzony protokół lub dokument w innej formie potwierdzający liczbę osób biorących udział w spotkaniu?

	Tak	Nie, napisz dlaczego? i przejdź do pyt. 17	Nie wiem/trudno powiedzieć
Sądy	9	0	0
SG	4	0	0
Policja	4	0	0
OPS	3	2 spotkanie nie wymagało sporządzenia protokołu	0

Pytanie 15: Czy ofiara i obserwator mieli wgląd do protokołu/notatki ze spotkania?

	Tylko ofiara	Tylko obserwator	Ani ofiara, ani obserwator	Zarówno ofiara jak i obserwator	Nie wiem/ trudno powiedzieć	Pytanie nie zostało zadane ponieważ w pytaniu 14 padła odpowiedź "nie"
sądy	2	2	2	3	0	0
SG	0	0	0	3	1	0
policja	0	0	0	4	0	0
OPS	1	0	2	0	0	2

Pytanie 16: Czy do protokołu/notatki ze spotkania zostały wpisane wszystkie osoby uczestniczące w spotkaniu (w tym obserwator)?

	Tak	Nie, napisz kto nie został wpisany i dlaczego?	Kto nie został wpisany i dlaczego?	Nie wiem/trudno powiedzieć	Pytanie nie zostało zadane ponieważ w pytaniu 14 padła odpowiedź "nie"
Sądy	5	1	Policjant nie był uczestnikiem spotkania, jego rola polegała na zapewnieniu bezpieczeństwa świadkowi	3	0
SG	3	1	Obserwator na własną prośbę nie został wpisany do protokołu	0	0
Policja	3	1	Zebrały zostały informacje operacyjne, na notatce były dane funkcjonariusza i ofiary	0	0
OPS	0	3	Nie został wpisany obserwator. Spotkanie służyło sporządzeniu wywiadu środowiskowego.- obecność obserwatora nie miała żadnego znaczenia dla wywiadu	0	2

Pytanie 17: W jakim charakterze został wpisany obserwator?

	Jak wpisany został obserwator;	Nie wiem/trudno powiedzieć
Sądy	6x przedstawicielka Fundacji La Strada; 1x nie został wpisany	2
SG	2x przedstawiciel Fundacji la Strada; 1x nie został wpisany; 1x brak odpowiedzi	0
Policja	3x w charakterze obserwatora; 1x raz nie został wpisany	0
OPS	3x nie ponieważ w pytaniu 14 odpowiedziano nie	

Pytanie 18: Proszę podać, jaka jest płeć sprawców przestępstwa wobec ofiary?

	Sprawcy kobiety	Sprawcy mężczyźni	Nie wiem/trudno powiedzieć	Brak odpowiedzi
Sądy	2	8	0	0
SG	0	4	0	0
Policja	1	4	0	0
OPS	1	2	1	2

Pytanie 19: Jakie obywatelstwo ma ofiara? Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

	Polskie	Obywatelstwo innego kraju - napisz jakiego	Jakie obywatelstwo?	Nie wiem/trudno powiedzieć
Sądy	4	5	3x bułgarskie; 1x marokańskie; 1x rumuńskie	0
SG	0	4	2x filipińskie; 1x marokańskie; 1x bułgarskie	0
Policja	0	4	4x bułgarskie	0
OPS	3	2	rumuńskie, filipińskie	0

Pytanie 20: Jakim językiem posługuje się ofiara? Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

	Polskim	Innym językiem - jakim?	Jakim językiem?
Sądy	5	5	francuski, angielski, rosyjski, ukraiński, arabski, 3x bułgarski, rumuński, turecki,
SG	0	4	francuski, 3x angielski, rosyjski, ukraiński, arabski, bułgarski, 2x filipiński
Policja	0	4	4x bułgarskie
OPS	3	2	rumuński, hiszpański, trochę angielski, włoski

W przypadku odpowiedzi dotyczących sądów w jednym przypadku ofiara odpowiedziała, że podstawowym jest język polski ale posługuje się również językami: tureckim i bułgarskim.

Pytanie 21: Czy podczas spotkania był obecny tłumacz?

	Tak	Nie	Dlaczego nie	Nie wiem/trudno powiedzieć
Sądy	5	4	Sprawa dotyczyła obywatela polskiego	0
SG	4	0		0

Policja	3	1	Funkcjonariusz porozumiewał się biegle w języku bułgarskim	0
OPS	1	4	Sprawa dotyczyła obywatela polskiego Wywiad miał bardzo ogólny charakter, wystarczyło porozumiewanie się w języku angielskim, dobrze znanym ofierze. Tłumacz nie był potrzebny	

Pytanie 22: Czy tłumacz był tłumaczem języka, którym posługiwała się ofiara?

	Tak	Nie, podaj jakiego języka był tłumacz	Język tłumacza	Nie wiem/trudno powiedzieć	Nie dotyczy
Sądy	4	1	Tłumacz był języka bułgarskiego, a świadek posługiwał się tym językiem w stopniu ograniczonym.	0	4
SG	4	0		2	0
Policja	3	0		1	0
OPS	1	0		0	4

Pytanie 23: Czy tłumacz wcześniej pracował przy sprawach związanych z handlem ludźmi?

	Tak	Nie	Nie wiem/trudno powiedzieć	Nie dotyczy
Sądy	3	0	2	4
SG	2	0	1	0
policja	3	0	0	1
OPS	1	0	0	4

Pytanie 24: Czy pracownik/funkcjonariusz poinformował ofiarę o przysługujących jej prawach?

Tak	Podaj wszystkie prawa, które wymienił.	Nie	Nie dotyczy (wtedy gdy ofiara jest pod opieką KCIK)

		<p>Pokrzywdzeni w procesie mieli status świadków, mimo że w postępowaniu przygotowawczym i ogólnie w kontekście całego zdarzenia byli pokrzywdzonymi. Zostali wobec tego poinformowani wyłączenie o możliwości zwrotu kosztów dojazdu. Sąd nie traktował ich jak pokrzywdzonych, sądzę, że nie tylko formalnie, ale również w charakterze całej sprawy Sąd nie widział ich jako pokrzywdzonych procederem.;</p> <p>Pokrzywdzony w procesie miał status świadka, mimo że w postępowaniu przygotowawczym i ogólnie w kontekście całego zdarzenia był pokrzywdzonym (z racji samego pokrzywdzenia). Nie mam wiedzy na temat tego, czy został poinformowany o możliwości działania jako oskarżyciel posiłkowy/pokrzywdzony, natomiast według mojej wiedzy nie uzyskał takich informacji. Miał status świadka, w związku z czym został poinformowany o prawach przysługujących typowo świadkowi – prawie do zwrotu kosztów dojazdu. Nie został poinformowany o możliwości dochodzenia odszkodowania, czy innych prawach przysługujących pokrzywdzonym.</p>		
Sądy	2		0	7
SG	0		0	4
policja	0		0	4
OPS	0		0	5

Pytanie 25: Czy pracownik/funkcjonariusz poinformował ofiarę o przysługujących jej formach pomocy?

	Tak,	Podaj wszystkie formy pomocy, które wymienił.	Nie	Nie dotyczy (wtedy gdy ofiara jest pod opieką KCIK)	Uwagi
Sądy	0		3	6	
SG	1	Ofertę pomocową związaną z Programem wsparcia	0	3	
Policja	0		0	4	
OPS	0		0	5	

Pytanie 26: Czy pracownik/funkcjonariusz podał nazwy innych instytucji, w których ofiara może uzyskać inne, przysługujące jej formy pomocy?

	Tak,	Podaj nazwy wszystkich instytucji, które podał.	Nie - przejdź do pyt 29	Nie dotyczy (wtedy gdy ofiara jest pod opieką KCIK) - przejdź do pyt 29
Sądy	0		3	5
SG	0		1	3
Policja	0		0	4
OPS	0	0	0	5

Pytanie 27: Czy pracownik/funkcjonariusz podał ofierze adresy lub numery telefonu do instytucji, które jej polecił?

	Tak	Nie	Nie wiem/trudno powiedzieć	Pytanie nie zostało zadane, ponieważ w pytaniu 26 padła odpowiedź: "nie" lub "nie dotyczy"	Nie dotyczy (wtedy gdy ofiara jest pod opieką KCIK)
Sądy	0	0	0	7	2
SG	0	1	0	0	3
Policja	0	0	0	3	1
OPS	0	0	0	0	5

Pytanie 28. Czy pracownik/funkcjonariusz pomógł ofierze w jakikolwiek inny sposób dostać się do tych instytucji?

	Tak	Nie	Nie wiem/trudno powiedzieć	Pytanie nie zostało zadane, ponieważ w pytaniu 26 padła odpowiedź: "nie" lub "nie dotyczy"	Nie dotyczy (wtedy gdy ofiara jest pod opieką KCIK)
Sądy	0	0	0	7	2
SG	0	1	0	0	3
Policja	0	0	0	3	1
OPS	0	0	0	0	5

Pytanie 29: Czy pracownik/funkcjonariusz rozmawiał z ofiarą w sposób dla niej zrozumiały?

	Tak	Nie	Nie wiem/trudno powiedzieć
Sądy	8	1	0
SG	2	1	1
Policja	4	0	0
OPS	5	0	0

Pytanie 30: Czy pracownik/funkcjonariusz w sposób prosty, przystępny przekazywał ofierze informacje?

	Tak	Nie	Nie wiem/trudno powiedzieć	Nie zawsze
Sądy	7	0	1	1
SG	3	0	0	0
Policja	4	0	0	0
OPS	5	0	0	0

Pytanie 31: Czy ofiara w większości rozumiała zadawane jej pytania?

	Tak	Nie	Czego dotyczyły pytania, których ofiara nie rozumiała.	Nie wiem/trudno powiedzieć
Sądy	7	1	Sędzia zadawała pytania w taki sposób, chcąc "złapać" ofiarę na niespójności zeznań i to jej się udało.	1
SG	3	1	Zeznająca rozumiała pytania, ale zadawane były głównie pytania zamknięte lub pytania sugerujące, które nie wskazywały na to, że funkcjonariuszka oczekuje rozbudowanych odpowiedzi.	0
Policja	4	0		0
OPS	5	0		0

Pytanie 32: Proszę opisać swoje odczucia związane z atmosferą spotkania, w tym podać, czy spotkanie przebiegło w napiętej czy spokojnej atmosferze? Co wywoływało napięcia, a jakie czynniki tworzyły dobrą atmosferę?

sądy	<p>Atmosfera spotkania była zdecydowanie spokojniejsza z powodu faktu, że oskarżeni na własną prośbę i za zgodą Sądu nie przyjechali na rozprawę – Sąd zgodził się, aby nie musieli przyjeżdżać, a w ich imieniu stawiali się jedynie adwokaci. Sprawilo to, że atmosfera była łatwiejsza niż w przypadku obecności oskarżonych, jednakowoż dało się wciąż odczuć zastraszenie świadków, którzy wypierali się wcześniej bezspornie udowodnionych okoliczności dotyczących procederu handlu ludźmi.; Dobra atmosfera- bardzo dobry kontakt z dzieckiem pracownicy Fundacji Dzieci Niczyje, obecność psychologa, obecność matki. Napięta atmosfera pojawiła się w momencie kiedy zjawilo się więcej osób (adwokaci) których dziecko nie znało a którzy z zainteresowaniem przyglądali się dziecku. Spotkanie przebiegło w napiętej atmosferze. Świadek wezwany był już po raz drugi, na poprzedzającej rozprawie był na tyle zdenerwowany, że trzęsły się mu ręce, pocił się, szczególnie biorąc pod uwagę fakt, że według mojej wiedzy pokrzywdzony leczył się na depresję od czasu zdarzenia. Tego dnia ofiara nie wzięła leków i przeprowadzenie spotkania nie było możliwe, w związku z czym sędzia M.P. zarządziła odroczenie rozprawy na dalszy termin. Pokrzywdzony, prawdopodobnie przestraszony, nie stawil się. W związku z czym wyznaczono kolejny termin, na który Sędzia M.P. zarządziła przymusowe doprowadzenie pokrzywdzonego przez Policję. Wezwano również na spotkanie biegłego psychologa wobec problemów psychicznych pokrzywdzonego i faktu, że bierze leki. Pokrzywdzony z powodu obecności oskarżonych był niezmiernie przestraszony.; Ogólnie w dobrej atmosferze lecz kilka razy sędzia doprowadziła ofiarę do krepującej sytuacji. Brak wycucia.; Sąd zezwolił na obecność dziecka na Sali (dziecko w wieku 6 mies.). Początkowo dziecko przebywało w pomieszczeniu na tyłach Sali sądowej a matka mogła mieć z nim kontakt wzrokowy. W momencie</p>
------	---

	<p>kiedy dziecko zrobiło się niespokojne (zaczęło płakać) zezwolono na obecność dziecka przy matce. Przerwy były zarządzane na żądanie; ofiara bardzo obawiała się spotkania ze sprawczynią. Widziałam również, że ogromne napięcie powodowała ekipa telewizyjna z TVN 24 i to iż mogą oni być na sali w trakcie przesłuchania. Napięcie zmalało, kiedy sędzia wyprosił ekipę telewizyjną z sali. Z informacji wskazanej od ofiar wynika iż miała wrażenie, że sędzia jest uprzedzona do niej.; Wszyscy zebrani w sprawie dbali o to aby ofiara czuła się na tyle komfortowo aby mogła odpowiadać na zadawane pytania. Każdy z przedstawicielei instytucji wykazywał dużą empatię oraz nie byli obojętni na historię i sytuację ofiary. Funkcjonariusz SG pozwolił zapoznać się z dokumentami w całej sprawie przedstawicielowi społecznemu.; zeznania przebiegały w przyjaznej i komfortowej dla świadka atmosferze; sędzia bardzo dobrze odnosił się do świadka, wykazywał się cierpliwością i dociekliwością przy zadawaniu świadkowi pytań, nie sugerował odpowiedzi a ton i sposób w jaki się zwracał do świadka nie powodował jego dyskomfortu, przy rozpoznawaniu nie wykazywał zniecierpliwienia, na początku przesłuchania poinformował świadka o jego prawach a na koniec podziękował mu za współpracę, generalnie ocena postawy sędziego bardzo dobra; prokurator również zwracał się do świadka we właściwy sposób, pytania zadawał w sposób jasny i zrozumiały, przy rozpoznawaniu nie wykazywał zniecierpliwienia, ocena prokuratora bardzo dobra; tłumaczka doskonale sobie radziła podczas tłumaczenia, ponieważ dokładnie przekazywała informację w obie strony, natomiast w przypadku niejasności z własnej inicjatywy bezstronnie dociekała i wyjaśniała, ocena jej pracy bardzo dobra,; Dobra atmosfera- bardzo dobry kontakt z dzieckiem pracownicy Fundacji Dzieci Niczyj. Obecność psychologa, obecność matki. Napięta atmosfera pojawiła się w momencie kiedy zjawilo się więcej osób (adwokaci) których dziecko nie znało a którzy z zainteresowaniem przyglądali się dziecku.; Atmosfera spokojna. Sędzia zadawał pytania w sposób zrozumiały dla świadka, spotkanie początkowo przebiegało w spokojnej atmosferze. Napięcie wywołały dopiero pytania obrońcy oskarżonych.. Sędzia zarządził przerwę, świadek uspokoił się i dokończono przesłuchanie.</p>
SG	<p>Atmosfera była przyjazna dla ofiary, SG. w pełni zaangażowana, często padały pytania: ” czy rozumie pani co teraz się dzieje? czy chce pani odpocząć?, nakarmić dziecko? Niemniej zarówno ofiara jak i jej dziecko były bardzo zmęczone. Spotkanie trwało długo; Spotkanie przebiegło w spokojnej atmosferze, ofiara miała czas na zastanawianie się, czynnikiem który sprzyjał było to, że nie było to pierwsze spotkanie tego funkcjonariusza z tą pokrzywdzoną; Atmosfera była życzliwa, klient miał czas, żeby przemyśleć, uzupełnić swoje odpowiedzi. Mógł dopytywać (i robił to), kiedy nie rozumiał pytania.; Napiętą atmosferę powodował fakt, iż funkcjonariuszka zadawała pytania w sposób niezrozumiały dla tłumaczki, pytania były sugerujące, lub zakończone absurdalnymi podpowiedziami (typu (to nie cytata, ale oddaje brzmienie): to co? Podoabało się tam pani?). Ponieważ pytania tłumaczone były dosłowne, zeznająca miała trudności z udzielaniem swobodnych odpowiedzi (nie mówiąc już o odpowiedziach rozbudowanych). Napiętą atmosferę powodował fakt, iż funkcjonariuszka zadawała pytania w sposób niezrozumiały dla tłumaczki, pytania były sugerujące, lub zakończone absurdalnymi podpowiedziami (typu (to nie cytata, ale oddaje brzmienie): to co? Podoabało się tam pani?). Ponieważ pytania tłumaczone były dosłowne, zeznająca miała trudności z udzielaniem swobodnych odpowiedzi (nie mówiąc już o odpowiedziach rozbudowanych).</p>

Policja	Spotkanie odbyło się w przyjaznej, spokojnej atmosferze. Funkcjonariusz mówił spokojnie, dawał ofierze czas na odpowiedź i zastanowienie, ofiara sprawiała wrażenie rozluźnionej, funkcjonariusz był łagodny i nieoceniający.; 3x Przesłuchanie przebiegało w spokojnej atmosferze. Osoba przesłuchiwana czuła się swobodnie. W każdej chwili mogła poprosić o przerwę, wyjść do toalety czy zapalić papierosa. Duży wpływ na dobrą atmosferę miała postawa policjantów przesłuchujących.; Generalnie eksperyment przebiegał w dobrej atmosferze do momentu, gdy ofiara nie znalazła się w pobliżu miejsca, w którym była przetrzymywana. Bardzo się zdenerwowała i dopiero po zapewnieniu przez policjantów, że nic jej nie grozi uspokoiła się. Przed wyjazdem w teren była informowana o tym, że jest bezpieczna. Druga sytuacja była w miejscu, gdzie została pobita. Poza tymi dwoma incydentami ofiara czuła się swobodnie.
OPS	Spotkanie przebiegło w spokojnej i przyjaznej atmosferze. Osoba przeprowadzająca wywiad tłumaczyła dlaczego zadaje poszczególne pytania. Nie wypytywała o szczegóły nie mające znaczenia dla wywiadu; spotkanie przebiegło w spokojnej atmosferze. Niepokój i napięcie pojawiły się wśród 6 klientów na początku spotkania, kiedy dowiedzieli się, że ze względu na wcześniejszy (poprzednia noc), pobyt w noclegowni będą musieli zostać poddani badaniu na obecność wszy

Pytanie 33. Czy spotkanie było prowadzone w sposób profesjonalny i merytoryczny?

	Tak	Nie	Jakie uchybienia występowały.	Nie wiem/trudno powiedzieć
Sądy	7	0	Sędzia prowadził przesłuchanie w sposób profesjonalny i merytoryczny. Błędem była natomiast obecność tłumacza jęz. bułgarskiego. Świadek wprawdzie ma obywatelstwo bułgarskie natomiast posługuje się tym językiem w stopniu ograniczonym. Właściwym do przesłuchania był jęz. turecki	2
SG	3	1	Jak już wspomniałam – zamiast pytań otwartych (które funkcjonariuszka myślała, że zadaje – jak przyznała po zeznaniach) padały pytania zamknięte, sugerujące. Prowadząca nieumiejętnie nawiązywała kontakt z zeznającą.	0
Policja	4	0		0
OPS	4	1	Część rozmowy była prowadzona na korytarzu, w obecności innych mieszkańców	0

Pytanie 34: Czy pracownik/funkcjonariusz pytał ofiarę o kwestie bezpośrednio nie związane z jej sprawą dotyczącą handlu ludźmi?

	Tak,	Napisz, o jakie informacje pytał.	Nie	Nie wiem/trudno powiedzieć	Nie dotyczy
sądy	1	Z kim zaszła w ciążę?	6	1	1
SG	0		4	0	0
Policja	0		4	0	0

OPS	4	stan rodziny, pomoc rodziny (finansowa) dla ofiary; O sprawy dotyczące pomocy społecznej, korzystania z pomocy medycznej, planów mieszkaniowych; stan rodziny - mąż, dzieci, pomoc finansowa od rodziny - czy jest możliwa	1	0	0
-----	---	--	---	---	---

Pytanie 35: Czy pracownik/funkcjonariusz wyrażał wobec ofiary opinie lub udzielał komentarzy, które przez ofiarę mogły być odczytane jako złośliwe bądź nieuprzejme?

	Tak,	Napisz, czego dotyczyły komentarze, mniej więcej jak brzmiały.	Nie	Nie wiem/trudno powiedzieć
Sądy	1	Dotyczyły sugestii współpracy ze sprawcą/stręczycielem.	7	1
SG	1	Sugerowanie odpowiedzi " to podobało się tam Pani?"; było niezrozumiałe dla zeznającej, ten i podobne zwroty były odebrane jako nieuprzejme. Np: pytanie, czy sprawca był przystojny. Albo uwaga: „o, razem będziemy płakać” (zeznająca płakała, funkcjonariuszka miała katar). Podobne wypowiedzi zbijały zeznającą z tropu, onieśmiały, irytowała się uzyskując jednozdaniowe odpowiedzi	3	0
Policja	0		4	0
OPS	0		5	0

Pytanie 36: Czy pracownik/funkcjonariusz traktował ofiarę w sposób uprzejmy, z szacunkiem?

	Tak	Nie	Nie wiem/trudno powiedzieć
Sądy	7	1	1
SG	3	0	1
Policja	4	0	0
OPS	5	0	0

Pytanie 37: Czy pracownik/funkcjonariusz w trakcie trwania spotkania proponował ofierze coś do picia?

	tak	Nie	Nie dotyczy	Nie wiem/ nie pamiętam
Sądy	4	2	3	0
SG	3	1	0	0
Policja	2	1	0	0
OPS	2	3	0	0

W przypadku sądów w jednym z trzech przypadków dziecko miało swoje kanapki i coś do picia. Natomiast w dwóch sędziowie uznali, że proponowanie picia do nich nie należy.

Pytanie 38: Czy pracownik/funkcjonariusz w trakcie trwania spotkania proponował ofercie coś do jedzenia?

	Tak	Nie	Nie dotyczy	nie wiem/ nie pamiętam
Sądy	3	3	3	0
SG	1	3	0	0
Policja	2	1	0	0
OPS	1	4	0	0

Podobnie jak w pytaniu poprzednim.

Pytanie 39: Jeżeli spotkanie trwało dłużej niż godzinę, czy pracownik/funkcjonariusz w trakcie trwania spotkania proponował ofercie możliwość skorzystania z toalety?

	Tak	Nie	Nie dotyczy - spotkanie trwało krócej niż 1h	Nie wiem/ nie pamiętam	Uwagi
Sądy	3	2	4	0	Było to przesłuchanie przed sądem. Świadek został poinformowany przed sprawą, przez przedstawicielkę Fundacji o możliwości przerwy w przypadku potrzeby skorzystania z toalety itp.. Na wniosek świadka.
SG	2	2	0	0	
Policja	2	1	0	0	
OPS	1	0	4	0	

Pytanie 40: Jeżeli spotkanie trwało dłużej niż godzinę, czy w trakcie spotkania były zarządzane przerwy?

	Tak	Nie, przejdź do pyt 44	Nie dotyczy - spotkanie trwało krócej niż 1h, przejdź do pyt 44	Nie wiem/ nie pamiętam, przejdź do pyt 44
Sądy	6	3	0	0
SG	3	1	0	0
Policja	1	1	0	0
OPS	1	0	4	0

Pytanie 41: Ile było tych przerw?

	Liczba przerw	Pytanie nie zostało zadane ponieważ w pytaniu 40 padła odpowiedź: "nie" lub "nie dotyczy" lub "nie wiem/ nie pamiętam"
Sądy	od 0 do 3	3
SG	od 0 do 3	1
Policja	od 0 do 3	1
OPS	0	4

Pytanie 42: Jak długo trwały poszczególne przerwy?

	Czas trwania przerw	Pytanie nie zostało zadane ponieważ w pytaniu 40 padła odpowiedź: "nie" lub "nie dotyczy" lub "nie wiem/ nie pamiętam"
Sądy	od 5 do 25 minut	3
SG	od 10 do 30 minut	1
Policja	od 10 do 15 minut	1
OPS	10 minut	4

Pytanie 43: Kto inicjował przerwy? Można wskazać więcej niż 1 odpowiedź.

	Ofiara	Pracownik/funkcjonariusz	Obserwator	Inna osoba - jaka?	Nie wiem/ nie pamiętam	Pytanie nie zostało zadane ponieważ w pytaniu 40 padła odpowiedź: "nie" lub "nie dotyczy" lub "nie wiem/ nie pamiętam"
Sądy	3	2	1	matka dziecka, sąd	0	3
SG	2	2	1	2x tłumacz	0	1
Policja	2	2	0		0	1
OPS	1	0	1	0	0	4

Pytanie 44. Proszę dokładnie opisać swoją obecność na spotkaniu. Czy w jakikolwiek sposób ingerowałeś/łaś w przebieg spotkania lub rozmowy?

	Tak	Opisz dokładnie każdą taką ingerencję (co mówiłeś/łaś lub robiłeś/łaś i w jakim kontekście)	Nie
sądy	1	Na rozprawie poprzedzającej omawianą sytuację zwróciłam uwagę Sądu na fakt, że pokrzywdzony jest zdenerwowany, co poskutkowało odroczeniem rozprawy na inny dzień. Na omawianej rozprawie natomiast omówiłam z Sądem możliwość bezpiecznego odprowadzenia świadka na busa, bowiem podczas przerwy zdradził mi, że boi się wracać sam na ten sam pociąg, którym wracać mieli oskarżeni. Zaproponowałam wobec tego możliwość opuszczenia przeze mnie sali rozpraw wraz z pokrzywdzonym wcześniej niż oskarżeni – przed zamknięciem rozprawy (co normalnie nie jest możliwe), aby uniknąć wspólnego powrotu tą samą trasą i wyprzedzić ich. Sędzia przystała na taką propozycję i umożliwiła mi jej realizację.; obserwator cały czas towarzyszył matce dziecka i dziecku, natomiast na czas zadawania pytań dziecku przez Sędzię był w pomieszczeniu za lustrem weneckim	8
SG	4	Obserwator został przedstawiony ofierze, miał możliwość porozmawiania z ofiarą na osobności, został poproszony o wyrażenie opinii-czy ta kobieta może być ofiarą handlu ludźmi.?. Pomimo tego, że funkcjonariusz zaproponował mi aktywny udział w spotkaniu, moja rola ograniczała się do obserwacji i proponowania czegoś do picia.; Tłumaczyłam pytania i odpowiedzi (pl – ang, ang – pl). W przypadku niejasności dopytywałam, zadawałam pytania szczegółowe, upewniałam się, że klient nie ma nic do dodania; Zaproponowałam przerwę, pomagałam tłumaczyć niektóre słowa/sformułowania. Ingerencja była niewielka, ze względu na obecność kamery;	0
policeja	2	Rozmawialiśmy wspólnie o tym dlaczego ofiara nie ma przy sobie telefonu komórkowego, wyjaśniłam jeszcze raz z czego to wynika; pomagałam uspokoić ofiarę podczas tych dwóch incydentów	2
OPS	2	tłumaczyłam z angielskiego i odwrotnie; zadawałam pytania, które wcześniej zebrałam od klientów; dopytywałam o kwestie dotyczące możliwości uzyskania ubezpieczenia zdrowotnego	3

Pytanie 45: Czy reagowałeś na zachowania/wypowiedzi pracownika/funkcjonariusza?

	Tak	opisz na jakie zachowanie reagowałeś/łaś i w jaki sposób.	Nie	uwagi
sądy	0		9	3x nie było takiej potrzeby wobec poprawnego prowadzenia rozprawy przez Sąd.; na sali rozpraw panuje pewien porządek, w związku z czym miałam możliwość jedynie zadawać pytania, czy składać wnioski na prawach strony. Nie mam natomiast możliwości ingerować bezpośrednio w czynności Sądu

SG	1	Próbowałam podczas przerwy zorientować się, jakie jest nastawienie funkcjonariuszki do czynności i do słuchanej oraz zasugerować zmianę sposobu zadawania pytań.	3	
policja	0		4	
OPS	1	tłumaczyłam tekst na angielski, dopytywałam	4	

Pytanie 46: Czy przypomniałeś/łaś pracownikowi/ funkcjonariuszowi o jakichkolwiek prawach lub formach pomocy przysługujących ofierze?

	Tak,	wypisz, o jakich prawach lub formach pomocy mówiłeś/mówiłaś.	Nie	uwagi
sądy	0			9
SG	0			4
policja	0			4
OPS	0	0		5

Pytanie 47: Inne obserwacje, uwagi, zastrzeżenia dotyczące odbytego spotkania.

sądy	<p>Rozprawa przebiegła spokojnie z powodu nieobecności oskarżonych. Jedyna uwaga z mojej strony to fakt, iż Sąd ma problem z traktowaniem świadków/pokrzywdzonych jako faktycznie pokrzywdzonych z uwagi na ich często trudny charakter, czy pochodzenie społeczne; Uważam, że rozprawa tego konkretnego świadka/pokrzywdzonego powinna odbyć się pod nieobecność oskarżonych – o takiej możliwości pokrzywdzony nie został poinformowany. Sędzia z charakteru była osobą dość oschłą, jednakowoż rozumiała sytuację pokrzywdzonego i trafnie oceniła, że rzeczywiście jest przestraszony, co być może nie poskutkowało stworzeniem dla świadka przyjaznej atmosfery, ale wpłynęło w rezultacie na korzystny i mądry wyrok wydany kilka miesięcy później przez tę samą sędzię (sprawców skazano za przestępstwo handlu ludźmi).; Sędzia w niektórych momentach traktowała ofiarę z góry i w momencie gdy znalazła niespójność w zeznaniach to nie próbowała wyjaśnić obiektywnie, lecz dążyła do potwierdzenia swojej ustalonej tezy. Jej dociekania nie miały na celu ustalenia faktów tylko "łapanie za słówka", nie biorąc pod uwagę bariery językowej. W pewnej chwili sędzia zasugerowała, że ofiara sama dobrowolnie współpracowała ze sprawcą, doprowadzając ją tym do zdenerwowania. Poza tym w pewnej chwili sędzia zadała pytanie ofierze, jak doszło do zapłodnienia z klientem skoro "podobno" cały czas używała prezerwatyw. Zrezygnowała z dalszego dociekania w chwili, gdy po pierwsze ofiara powiedziała, że nie odpowie, a po drugie, gdy zorientowała się, że doprowadziła ofiarę do poczucia skrępowania. Przywiązująca</p>
------	---

	dużą uwagę do formalności.; pełnomocnik ofiary sprawiał wrażenie jakby nie miał czasu dla ofiary, jak również nie chciał udzielać odpowiedzi.; 4x brak odpowiedzi.
SG	Wydaje się, że sposób zadawania pytań miał w zamierzeniu usprawnić/skrócić przebieg wywiadu, a w rzeczywistości go wydłużył. Pytania stresowały przesłuchiwaną (tak powiedziała) oraz tłumaczkę, która przyzwyczajona jest do przyjaźniejszego trybu przesłuchań. Myślę, że wpłynęły negatywnie na treść zeznań, szczególnie na ilość i szczegółowość uzyskanych informacji.; 3x brak odpowiedzi
Policja	Całość spotkania / rozmowy przebiegała bez zastrzeżeń; 3x nie dotyczy
OPS	kontakt pracownika socjalnego z ofiarą był poprawny. Pracownik tłumaczył o co i dlaczego pyta. Pracownik był poinformowany o tym, że osoba z którą przeprowadza wywiad jest podopieczna Fundacji więc nie pytał szczegółowo o sytuację rodziną, społeczną, finansową i zawodową oraz powody, które doprowadziły do sytuacji, że osoba stara się o pomoc finansową z OPS. Niestety przepisy o pomocy społecznej dla cudzoziemców uniemożliwiają (i niedorzecznie wydłużają) czas oczekiwania na niezbędną w tej sytuacji pomoc materialną.

Obserwatorzy zgłosili następujące uwagi:

- *Rozprawa przebiegła spokojnie z powodu nieobecności oskarżonych. Jedyne uwagi z mojej strony to fakt, iż Sąd ma problem z traktowaniem świadków/pokrzywdzonych jako faktycznie pokrzywdzonych z uwagi na ich często trudny charakter, czy pochodzenie społeczne.*
- *Uważam, że rozprawa tego konkretnego świadka/pokrzywdzonego powinna odbyć się pod nieobecność oskarżonych – o takiej możliwości pokrzywdzony nie został poinformowany. Sędzia z charakteru była osobą dość oschłą, jednakowoż rozumiała sytuację pokrzywdzonego i trafnie oceniła, że rzeczywiście jest przestraszony, co być może nie poskutkowało stworzeniem dla świadka przyjaznej atmosfery, ale wpłynęło w rezultacie na korzystny i mądry wyrok wydany kilka miesięcy później przez tę samą sędzię (sprawców skazano za przestępstwo handlu ludźmi).*
- *Sędzia w niektórych momentach traktowała ofiarę z góry i w momencie gdy znalazła niespójność w zeznaniach to nie próbowała wyjaśnić obiektywnie, lecz dążyła do potwierdzenia swojej ustalonej tezy. Jej dociekania nie miały na celu ustalenia faktów tylko "łapanie za słówka", nie biorąc pod uwagę bariery językowej. W pewnej chwili sędzia zasugerowała, że ofiara sama dobrowolnie współpracowała ze sprawcą, doprowadzając ją tym do zdenerwowania. Poza tym w pewnej chwili sędzia zadała pytanie ofierze, jak doszło do zapłodnienia z klientem skoro "podobno" cały czas używała prezerwatyw. Zrezygnowała z dalszego dociekania w chwili, gdy po pierwsze ofiara powiedziała, że nie odpowie, a po drugie, gdy zorientowała się, że doprowadziła ofiarę do poczucia skrępowania. Przywiązująca dużą uwagę do formalności.*

- pełnomocnik ofiary sprawiał wrażenie jakby nie miał czasu dla ofiary, jak również nie chciał udzielać odpowiedzi

Dodatkowe pytania do obserwacji podczas rozpraw sądowych:

Pytanie 1. Czy ofiara czekała na korytarzu przed salą rozpraw razem ze sprawcami?

- w 1 przypadku ofiara czekała na korytarzu przed salą rozpraw razem ze sprawcami, w 8 przypadkach taka sytuacja nie miała miejsca

Pytanie 2. Czy sprawcy próbowali przed rozprawą jakoś wpłynąć na ofiarę?

- tak próbowali w 2 przypadkach, w obu nie bezpośrednio przed salą sądową

Pytanie 3. Czy sprawcy odzywali się do ofiary?

- były brane pod uwagę 2 przypadki i w obu się nie odzywali sprawcy do ofiar

Pytanie 4. Czy próbowali grozić ofierze jakimiś słowami lub gestami, czy w jakikolwiek sposób próbowali zastraszyć ofiary?

- w 1 przypadku obserwator zanotował, że sprawcy próbowali grozić ofierze i opatrzył to następującym komentarzem: „*Wiem od świadka, że dzwonili do niego, zastraszali go. Nie jestem w stanie dokładnie powiedzieć, jakie treści mu przekazywali. Poinformowałam o tym fakcie Sąd.*”

Pytanie 5. Czy ofiara wniosowała o opuszczenie sali rozpraw przez sprawcę/sprawców na czas jej zeznań?

- 1 jednym przypadku był zgłoszony taki wniosek i w 2 przypadkach nie był zgłoszony taki wniosek (ponieważ raz sprawcy byli nieobecni, a w drugim przypadku był, to błąd ponieważ ofiara bała się oskarżonych i jej zeznania były składane pod olbrzymią presją ze strony sprawców)

Pytanie 6. Czy ofiara ma swojego reprezentanta/pełnomocnika?

- w 3 przypadkach miały ofiary swoich przedstawicieli, w 2 nie miały i 4 obserwatorów nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie (ze względu na wcześniejsze odpowiedzi w pytaniu 1)

Pytanie 7. Czy reprezentant był obecny w sądzie?

- w 3 przypadkach był, w 6 przypadkach obserwatorzy nie udzielili odpowiedzi na to pytanie (ze względu na wcześniejsze odpowiedzi w pytaniach 1 i 6)

Metryczka. Pytanie 1. Proszę zaznaczyć płeć ofiary:

- 6 kobiet i 6 mężczyzn

Metryczka. Pytanie 2. Proszę zaznaczyć wiek ofiary:

- 1x poniżej 18 lat; 2x od 18 do 29 lat; 4x od 30 do 39 lat; 4x od 40 do 49lat; 1x od 50 do 59 lat

Podsumowanie

Z pytania 26 zadanego ofiarom handlu ludźmi wynika, jak bardzo ważne jest poinformowanie ich o prawach im przysługujących. Wiedza zaś ta jest jednak w części przypadków obca dla funkcjonariuszy o czym świadczą odpowiedzi na pytania otwarte dotyczące praw/uprawnień przysługujących ofiarom. Oznacza to, że w szkoleniach powinno się zwrócić większą uwagę właśnie na te kwestie, i to nie tylko wyliczając konkretne uprawnienia, także ale wyjaśniając, jak ważną rolę odgrywają one dla ofiary.

Wbrew pozorom okres badania jest bardzo krótki – pół roku /4 miesiące, więc uchwycenie momentu, kiedy ofiara pamięta co miało miejsce czasie pierwszego spotkania z organami ścigania czy sprawiedliwości nie było łatwe. Wywiady prowadzili robili *case managerowie* (osoby zajmujące się na co dzień pracą z pokrzywdzonymi będącymi pod opieką KCIK). I wywiady te są opatrzone „błędem pierwotnym” ponieważ opieka ta oznacza, że dana osoba została albo formalnie zidentyfikowana jako ofiara handlu ludźmi, albo też taka hipoteza w stosunku do niej się pojawiła. Oznacza to, że w związku z tym najczęściej miała do czynienia z wyspecjalizowanymi służbami Policji czy Straży Granicznej, lepiej rozumiejącymi jej sytuację niż przeciętny funkcjonariusz. Ponieważ wywiady były prowadzone przez osoby ofiarom znane i cieszące się ich zaufaniem, narażał je na mniejszy stres niż w przypadku rozmowy z nieznanym ankierem.

Rozmawialiśmy z 10 osobami – pięcioma Polkami i pięcioma cudzoziemcami w tym jednym mężczyzną. Czwooro cudzoziemców było objętych Programem Ochrony Świadka/ofiary cudzoziemca. Jedna z osób – obywatelka Ukrainy posługiwała się językiem polskim w stopniu dobrym, pozostała czwórka potrzebowała pomocy tłumacza. 5 osób było identyfikowanych przez Straż Graniczną a pięć przez Policję.

Pytanie 4 pokazuje, że ofiary są spotykane i identyfikowane przez funkcjonariuszy w różnych miejscach i w różnym charakterze i funkcjonariusze muszą być na to gotowi.

4 osoby na 10 oceniły swój stan zdrowia jako zły, a jedna z nich nie była o to pytana. To pytanie powinno być zadawane rutynowo i to nie jeden raz. W 8 przypadkach na 10 funkcjonariusze przekazali informacje o prawach ofiary, ale tylko w 4 funkcjonariusz mówił o prawie do ochrony przed karą za przestępstwa, do których ofiara został/ła zmuszony/na. Może mówili ale nie w sposób mało zrozumiały? Gorzej jeśli z góry założyli, że danej ofiary to nie dotyczy, tego nie można wiedzieć. Tylko 3 osoby zapamiętały informację o możliwości uzyskania pomocy z pomocy społecznej, a 4

możliwość uzyskania rekompensaty. A dla biednej, często zadłużonej ofiary to informacje kluczowe.

Co do pytania o legalizację to dotyczyło ono tylko dwóch osób a więc w tak ważnej sprawie połowa osób, których to dotyczyło nie została właściwie poinformowana.

2 z 5 cudzoziemców nie dostała informacji o czasie do namysłu. Jeśli pominąć pomysł, że osoby z krajów członkowskich nie mają takiego prawa to jest znaczące i niepokojące. Temat czy czas do namysłu polega tylko na specjalnym prawie pobytu – a więc dotyczy tylko osób z krajów trzecich czy też jest prawem ofiary i każda osoba powinna mieć możliwość skorzystania z niego jest osobnym tematem do dyskusji.

Pytanie o picie i jedzenie wynika z faktu, że ofiary handlu ludźmi, w odróżnieniu od ofiar przestępstw mieszkających w domu, mogą już w chwili spotkania z funkcjonariuszem być głodne i spragnione, co bardzo często wynika z warunków w jakich przebywały (często bywają przetrzymywane w zamknięciu, źle odżywiane) . Ta sytuacja pogłębia się i pogarsza ich samopoczucie. Mogą nie mieć możliwości zaspokojenia swoich potrzeb samodzielnie: z powodu braku pieniędzy lub ograniczenia swobody poruszania się. Dlatego proponowanie im jedzenia a zwłaszcza picia stanowi element ochrony przed nieludzkim traktowaniem. Z praktyki Fundacji „La Strada” wynika, że funkcjonariusze często dbają o takie potrzeby. Tak jest także tutaj kiedy w 6 przypadkach na 10 proponowano picie, a w 5 jedzenie. Należy zaznaczyć, że instytucje nie dysponują specjalnymi funduszami na taki cel, co znaczy, że funkcjonariusz dzieli się własnymi napojami czy jedzeniem lub kupuje je za swoje pieniądze. W jednym przypadku zaproponowano napicie się wody z kranu w toalecie co z pewnością nie jest propozycją nacechowaną poszanowaniem osoby.

6 osób uważało, że uzyskało dostateczną informację o swoich prawach, a 2 , że nie. Tutaj opinia jest oczywiście subiektywna. Należy zaznaczyć, że ofiary handlu ludźmi mogą mieć różną możliwość przyjmowania podawanych informacji i wiele zależy od umiejętności komunikacyjnych i wiedzy funkcjonariusza. Są dwie możliwości, obie niedobre – poinformowano tylko 6, albo poinformowano 10, a tylko 6 przyswoiło informację. Obie są niezadawalające Trzeba się zastanowić, czy funkcjonariusze w ogóle są przygotowani do skutecznego podawania informacji. Pociuszające jest, że 5 osób potrafiło wymienić konkretne prawa.

Wnioski końcowe

Mimo dobrej znajomości problemu handlu ludźmi przez funkcjonariuszy publicznych, należy nadal prowadzić cykliczne szkolenia, w których uczestniczyliby również pracownicy OPS-ów, OIK-ów oraz działacze organizacji pozarządowych. Właśnie w trzech ostatnich instytucjach istnieje największe zapotrzebowanie na szkolenie, gdyż sami pracownicy często deklarują, że ich wiedza na temat handlu ludźmi jest niewielka a potrzeby spore. Integracja zawodowa umożliwia większy profesjonalizm oraz bardziej konkretną pomoc ofiarom handlu ludźmi.

To co szczególnie rzuciło się w oczy to znikoma ilość organizacji pozarządowych mogących wspierać działania funkcjonariuszy publicznych czy pracowników OPS i OIK. Wręcz konieczne staje się stworzenie sieci lokalnie działających NGO współpracujących ze sobą oraz wspomagających instytucje publiczne, a przede wszystkim świadczące pomoc ofiarom handlu ludźmi.

Ważnym aspektem szkoleń staje się profesjonalna edukacja w zakresie praw człowieka ze szczególnym uwzględnieniem praw ofiar handlu ludźmi i związana z nimi realna gwarancja ochrony i realizacji tych praw. Wskutek sporej liczby cudzoziemców, często z zupełnie nam nieznanymi obszarów kulturowych profesjonalne szkolenia powinny obejmować również wielokulturowość i indywidualizm różnych aspektów światopoglądowych.

Z profesjonalizmem związana jest ocena sytuacji związanej z identyfikacją ofiary handlu ludźmi i klasyfikacją w wielu przypadkach, jako ofiary, nie zaś przestępcy. Działania osób zajmujących się pomocą ofiarom handlu ludźmi koncentrują się wciąż na ochronie ich praw. Dotyczy to różnych aspektów życia takiej osoby. Jednak aby w pełni mogły korzystać ze swoich praw, trzeba podjąć wszechstronną pracę na rzecz zrozumienia przez społeczeństwo oraz wymiar sprawiedliwości faktu, że pewne przestępcze działania ofiary, mimo jej zgody na udział w nich, nie były wolne od strachu, niemocy, obojętności i świadomości zniewolenia. W Dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, w art. 8 zawarto postanowienia dotyczące odstąpienia od ścigania ofiar lub niestosowania wobec nich sankcji. Zakładają one, że: Państwa członkowskie, zgodnie z podstawowymi zasadami swoich systemów prawnych, podejmują niezbędne środki w celu zapewnienia, by właściwe organy krajowe były uprawnione do odstąpienia od ścigania lub nakładania sankcji na ofiary handlu ludźmi za ich udział w działalności przestępczej, do której zostały zmuszone w bezpośredniej konsekwencji tego,

iż stały się ofiarami czynów, o których mowa w art. Uwzględniając wyjątkową sytuację ofiar handlu ludźmi, zmuszonych do udziału w działalności przestępczej, powyższy przepis nie kreuje co prawda uprawnień po stronie ofiary, a jedynie upoważnia właściwe organy do odstąpienia od ścigania lub niestosowania wobec nich sankcji.

Jak wynika z wyżej wymienionych aspektów związanych z ochroną ofiar handlu ludźmi duży nacisk powinien być położony na powszechną edukację społeczeństwa w uświadomieniu mu wzrastającej wciąż liczby osób zagrożonych przestępstwem handlu ludźmi. Definicja tego pojęcia jest rozszerzana w związku z różnymi nowymi aspektami życia społecznego w zglobalizowanym świecie. Dyrektywa 2011/36/UE dołączyła do definicji handlu ludźmi pojęcie wyzysku.